

Evropský soud pro lidská práva: Právo homosexuálů na rodinný život

Bc. Jaroslav PŘIKRYL

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jaroslav PŘIKRYL**
Osobní číslo: **H118534**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Evropský soud pro lidská práva: Právo homosexuálů
na rodinný život**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na zejména sociální aspekty dnešního nejednotného pohledu na partnerství osob stejného pohlaví v rámci evropského teritoriálního hlediska resp. rozdílného pohledu jednotlivých členských států Evropské unie;
- na sociální a právní aspekty nového fenoménu v liberální Evropě, registrované partnerství osob rozdílného pohlaví;
- na hledání odpovědi na otázku, proč dochází k případům selhání při ochraně lidských práv a svobod v rámci Evropské unie zaručených Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a svobod;
- na možnosti sociální pedagogiky při nápravě tohoto stavu.

Součástí práce bude drobný sociologický výzkum zaměřený na zjištění vztahu české populační většiny resp. heterosexuální sociální skupiny k partnerství osob stejného pohlaví a jejich možnosti vést rodinný život, popř. na zjištění pohledu heterosexuální sociální skupiny v ČR na možnost žít ne ve svazku manželském, ale v registrovaném partnerství.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

B. Verschraegen: The Right to Private Life and Family Life, the Right to Marry and to Found a Family, and the Prohibition of Discrimination (Intersentia Antwerp 2003)

I. Curry-Sumner: All's Well that Ends Registered? The Substantive and Private International Law Aspects of Non-Marital Registered Relationships in Europe(Intersentia Antwerp 2005)

L.R. Helfer: Will the United Nations Human Rights Committee Require Recognition of Same-Sex Marriage? (Hart Publishing Oxford 2001)

V.P. Kountouriotis: Divergent Jurisprudence of International Administrative (Thesis Leiden University 2006)

G. Zukaite: Does the Prohibition of Same-Sex Marriages Violate Fundamental Rights and Freedoms (2005) International Journal of Baltic Law

J. Wintr: Právní analýza osvojení dítěte, Praha 2009

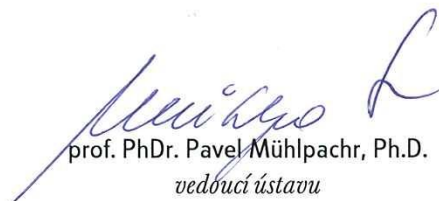
Vedoucí diplomové práce: **prof. JUDr. Dalibor Jílek, CSc.**

Katedra práva a právní vědy

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2013**

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. JUDr. Pavel Hungr, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Jaroslav Příkryl

Jméno, příjmení studenta

Podpis

V Brně 25. února 2013

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bc. Jaroslav Příkryl, název práce: **Evropský soud pro lidská práva: Právo homosexuálů na rodinný život** (diplomová práce), Brno 2013, 103 s.

Diplomová práce je zaměřena na problematiku rodinného života. Předkládá možnost sociálně-pedagogického působení na všechny sociální skupiny, ne jen na znevýhodněné. Teoretická část je přehledová, zahrnuje sociální a právní aspekty partnerství homosexuálů v rámci Evropy. Ukazuje rozdílný přístup jednotlivých členských států Evropské unie a nutnost zásahu Evropského soudu pro lidská práva. Empirická část, je sociologický výzkum metodou polostrukturovaného rozhovoru. Zjišťuje názory respondentů k homosexuálům a jejich možnosti vést rodinný život. Respondenti byli náhodně vybráni v Brně, Olomouci, Zlíně, Kroměříži, Uherském Hradišti a Vsetíně.

Klíčová slova: rodinný život - manželství - registrované partnerství - registrované partnerství osob stejného pohlaví - neformální soužití – adopce – výchova dětí

ABSTRACT

Bc. Jaroslav Příkryl, the title of the thesis: **European Court of Human Rights: The right of homosexuals to family life** (thesis), Brno 2013, 103 p.

This thesis is focused on the issues of family life. It presents the possibility of socio-pedagogical influence on all social groups, not just the disadvantaged. The theoretical part is a survey, including social and legal aspects of gay partnerships in Europe. It shows the different approaches taken by Member States of the European Union and the need for intervention by the European Court of Human Rights. The empirical part is a sociological research method of semi-structured interview. Identifies respondents' views toward gay men and their ability to lead a family life. Respondents were randomly selected in Brno, Olomouc, Zlin, Kroměříž Uherské Hradiště Vsetín.

Keywords: family life - marriage - registered partnership - registered same-sex partnerships - informal cohabitation - adoption - education of children

PODĚKOVÁNÍ

Tímto chci poděkovat především prof. JUDr. Daliboru Jílkovi CSc., jako vedoucímu práce, který mne vedl při vypracování diplomové práce na velmi vysoké mezinárodně vědecké úrovni v mnoha aspektech a to především jak po odborné stránce u vědních oborů, kterých se má práce dotýká, tak i z hlediska metodiky zpracování.

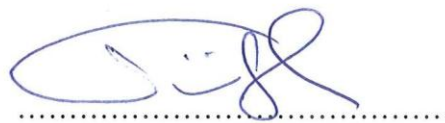
Dále patří mé poděkování rodině, která mi umožnila vyčlenit si prostor pro studium a podporovala mne.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji tímto, že diplomovou práci na téma „Evropský soud pro lidská práva: Právo homosexuálu na rodinný život“ jsem vypracoval samostatně na základě svých znalostí, které jsem získal studiem na Fakultě humanitních studií, Institutu mezioborových studií Brno a také studiem odborné literatury a dalších pramenů, které v diplomové práci cituji a uvádím v seznamu literatury a pramenů v závěru diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně dne 24. února 2013

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, stylized initial 'S' followed by a series of loops and a final flourish. The signature is written above a horizontal dotted line.

Podpis diplomanta

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	15
1 VÝVOJ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ PRAXE	16
1.1 MANŽELSTVÍ OSOB STEJNÉHO POHLAVÍ.....	21
1.1.1 Nizozemská úprava	23
1.1.2 Belgická úprava	25
1.1.3 Španělská úprava	26
1.1.4 Skandinávská úprava – Norsko a Švédsko	27
1.1.5 Portugalská úprava	28
1.2 REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ OSOB STEJNÉHO POHLAVÍ	29
1.2.1 Dánská úprava.....	31
1.2.2 Finská úprava	32
1.2.3 Úprava v dalších zemích Skandinávie.....	33
1.2.4 Německá úprava	34
1.2.5 Česká úprava	34
1.3 JINÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY SOUŽITÍ PARTNERŮ STEJNÉHO POHLAVÍ.....	37
1.3.1 Itálie.....	38
1.3.2 Francie.....	39
2 MEZINÁRODNĚ PRÁVNÍ OCHRANA	43
2.1 EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA	45
2.1.1 Soudní případ <i>Eweida a další proti Spojenému království</i>	46
2.1.2 Soudní případ <i>H. proti Finsku</i>	50
2.1.3 Soudní případ <i>X. a další proti Rakousku</i>	52
3 PRÁVO A PRAXE V ZEMÍCH BEZ LEGISLATIVNÍ ÚPRAVY	55
3.1 PRÁVNÍ PRAXE V ITÁLII	56
3.2 PRÁVNÍ PRAXE V ŘECKU	58
3.3 PRÁVNÍ PRAXE V RUMUNSKU	59
3.4 PRÁVNÍ PRAXE V TURECKU	61
4 REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ HETEROSEXUÁLNÍCH PÁRŮ	64
II PRAKTICKÁ ČÁST	68
5 EMPIRICKÝ VÝZKUM	69
5.1 CÍLE VÝZKUMU A JEHO PŘEDPOKLADY	71
5.2 METODY A ORGANIZACE VÝZKUMU	72
5.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	75
5.4 ETIKA VE VÝZKUMU	76
6 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT	78
6.1 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	78
6.2 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ A NÁVRHY OPATŘENÍ.....	82
ZÁVĚR	85
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	88

<i>KNIHY, SYNTETICKÉ PRÁCE A MONOGRAFIE</i>	90
<i>ČASOPISY A JINÉ ZDROJE</i>	94
<i>INFORMACE Z INTERNETU</i>	95
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	101
SEZNAM PŘÍLOH	102

ÚVOD

Člověk se snaží prožívat svůj život co nejlépe tak, aby mohl říci, že ho může hodnotit jako kvalitní, plnohodnotný a spokojený. Každý člověk jako jednatel, kvalitu života chápe či vidí v odlišných intencích. Kvalitu života hodnotíme komparací prožitého s tím, co jsme si předsevzali nebo co považujeme za námi chtěné, pozitivní. Kvalitní život je pak pro nás ten, ve kterém se nám podařilo dosáhnout či prožít chtěného, jinak řečeno daří-li se nám uspokojovat hierarchii vlastních potřeb.

Po mnoho staletí považuje téměř každý člověk za jedno z mnoha důležitých kritérií spokojeného, kvalitního života¹ partnerské soužití, resp. žít svůj život společně s jinou osobou v intimním partnerském vztahu. Je tedy zřejmé, že již od prvopočátku toto vedlo lidskou společnost k potřebě partnerské soužití uznávat a také chránit. Vzhledem k důležitosti, kterou člověk přikládá partnerskému soužití, je toto chráněno nejvyšší formou, a to právní formou v podobě norem, v obecně platných právních předpisech pod hrozbou vynutitelnosti.

Mezinárodní právo, zahrnující teritoriálně širší oblast působnosti právních norem, také neopouští partnerské soužití bez povšimnutí. Lidská touha po existenci partnerského soužití projevující se v každé společnosti bez ohledu na její demografické, etnografické, náboženské či politické dispozice, je uznávána a chráněna již v samotných základech každé z těchto společností.

Hovoříme-li o samotných základech, je nutno si uvědomit, že tyto jsou spatřovány v oblasti lidských práv a základních svobod. Uznání a ochrana partnerského soužití v samotných základech tedy spočívá v zakotvení v deklaraci o lidských právech a základních svobodách člověka buďto na mezinárodní úrovni, např. Všeobecná deklarace lidských práv Organizace spojených národů, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, nebo na národní úrovni, např. Listina základních práv a svobod v České republice.

¹ MÜHLPACHR P., Měření kvality života jako metodologická kategorie, „Kvalita života a rovnost příležitostí – z aspektu vzdělávání dospělých a sociální práce“, In: Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, Prešov 2005 (Objektivní kvalita života sleduje materiální zabezpečení, sociální podmínky života, sociální status a fyzické zdraví. Subjektivní kvalita života se týká jedincova vnímání svého postavení ve společnosti v kontextu jeho kultury a hodnotového systému.)

Na této obecné platformě však uznání a ochrana soužití dvou osob nekončí. V každém z lidských společností na naší planetě, které se různí determinantou demografickou, etnografickou, náboženskou, politickou či jinou, resp. na národní úrovni, je ochrana partnerského soužití rozvíjena a blíže specifikována na platformě konkrétnější.

Za tuto konkrétní platformu je možno považovat ochranu právní normou nebo uceleným souborem právních norem. Tento soubor právních norem, za který lze považovat právní řád, pak v jednotlivých zákonech přesněji vymezuje vztahy, tedy to co je chráněno a jak je to chráněno v oblasti partnerského soužití. V podmínkách České republiky je možno považovat za obecnou platformu ochranu ústavními zákony, což je ochrana partnerského soužití postihující samotný základ a za konkrétní platformu pak další zákony, např. o zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších změn a doplňků.

Mezinárodní právo partnerské soužití může uznávat a chránit pouze na platformě obecné. Je zde nutné mít především na paměti, že mezinárodní právo se musí vypořádat s determinujícími hledisky, které od sebe odlišují jednotlivá lidská společenství. Pak lze teprve zmiňované uznání a ochranu zakotvit v mezinárodně-právních normách, které budou akceptovány v míře co nejrozsáhlejší.

V obecně platných právních předpisech, které mají své místo v oblasti mezinárodního práva, je to zejména prostřednictvím zajištění práva na manželství, na rodinu nebo soukromý život.² Můžeme však říci, že ochranu partnerského soužití lze dovozovat i ze zákazu diskriminace, resp. právu na rovnost jednotlivců a dalších.

Partnerské soužití, tento pojem je nutno vymezit v širším slova smyslu, protože pro různé lidi, jejichž diferenciacními kritérii jsou doba, kultura, náboženství či věk, má rozdílná výkladová hlediska a tedy rozdílný význam. V širším pojetí lze především říci, že se jedná o vzájemný vztah mezi dvěma lidmi, který se vyznačuje určitou intimitou alespoň v některé z charakteristik tzv. užšího pojetí.

² Čl. 8, 12 Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Řím 4. 11. 1950, konsolidované znění

V užším pojetí chápeme partnerské soužití³ jako vztah mezi dvěma lidmi, který zahrnuje jejich vzájemnou lásku, péči, pohlavní styk, sdílení společné domácnosti, péči o děti, společné vlastnictví a především touhu zůstat spolu po celý život. Můžeme však říci, že žádná z těchto charakteristik se nezdá být univerzální podmínkou pro to, aby dva lidé, mohly žít v partnerském soužití a to jak v manželství či jiné formě.

Praxe ukazuje, že v reálné, resp. současné populaci je značně převažující skupina mužů, pro které je k partnerskému soužití prioritou žena a taktéž většina žen preferuje požadavek mít muže jako svého životního partnera. Což má v podvědomí lidstva z historického hlediska hluboké kořeny, především za přispění silného vlivu náboženství, ale především je to dáno podstatou přírody.

Lidskou touhu žít s partnerem v intimním partnerském vztahu, v dnešní době u lidí můžeme členit především na dvě základní úrovně, kterými jsou soužití mezi partnery různého pohlaví a soužití mezi partnery stejného pohlaví.

Další diferenciaci se pak týká různých forem, které lze spatřovat v institutu manželství či neformálním vztahu, nebo v institutu registrovaného partnerství. Tyto formy se vyznačují především v rozdílnosti právní úpravy práv a povinností mezi subjekty právního vztahu a s tím pak souvisejících práv a povinností mezi subjekty a státem. Člověk prožívající současnost má v sobě zakotveno pod vlivem výchovy a učení, že některé formy partnerského soužití jsou specifické pro heterosexuální partnerství, jako např. manželství⁴ a jiné zase pro homosexuální, jako je registrované partnerství.

V poslední době se však v evropském měřítku stále více setkáváme s požadavkem soužití mezi partnery různého pohlaví, ne však ve svazku manželském, ale v rámci tzv. registrovaného partnerství. Můžeme to považovat za novum poslední doby, protože lidská společnost, ve snaze se neustále vyvíjet, přichází se změnami taktéž i v oblasti partnerských vztahů a samotném soužití dvou lidí. Nové pojetí

³ Partnerské soužití, Europa.eu, [on-line] [Cit. 17.06.2012] Dostupné z:

http://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/index_cs.htm (Partnerstvím dvou osob můžeme rozumět manželství, registrované partnerství či jednoduše soužití ve společné domácnosti.)

⁴ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. In: Sbírka zákonů. 13. 12. 1963, roč. 1963. PDF online. ISSN 0322-8037 . § 1. Ve znění pozdějších předpisů. (Podle platné právní úpravy v ČR je manželství dobrovolné, obvykle trvalé soužití dvou osob rozdílného pohlaví, které je založeno zákonem stanoveným způsobem, jehož hlavním účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí.)

intimního partnerského soužití heterosexuálních párů v registrovaném partnerství, které se v současnosti rozšiřuje v evropském měřítku, se tím spíše setkává s porušováním lidských práv, když lidská společnost již má po mnoho století zažitou formu soužití muže a ženy v manželství.

Lidská společnost se formuje v rámci dlouhodobých a složitých celospolečenských procesů, jestliže má v podvědomí velmi silně ukotven jediný institut partnerského soužití spatřující ve formě manželství, těžko se vyrovnává se změnami obecně zažitých standardů a tím spíše v citlivé oblasti intimního partnerského soužití.

V rámci lidských práv jsou kodifikovány nástroje, obsahující určité formulace, které se netýkají výhradně heterosexuálního partnerství. Nelze popřít jejich existenci v ustanoveních o právu na manželství, rodině a soukromí, ale vzhledem ke značně konzervativním postojům, jsou tradičně často interpretovány tak, že zastřešují pouze partnerství osob různého pohlaví v institutu manželství. Z ochrany těchto práv je takto vyloučeno partnerství osob stejného pohlaví a také heterosexuální partnerství v jiném institutu než v manželství. Ke změně od konzervativního pohledu k liberálnějšímu je možno využití sociálně-pedagogického přístupu.

V rámci diplomového projektu je také nutno vzít úvahu skutečnost, že kulturně-politické klima v Evropě se v posledních letech výrazně mění. Evropa se stává multikulturním prostředím především ve smyslu velkého přílivu sociálních skupin žijících podle Islámských tradic.

XXX

Cílem diplomové práce bude zaměřit se na možnosti využití sociální pedagogiky při vzdělávání společnosti ne jako zvyšování její odbornosti, ale jako zvyšování obecného vědomí k přijímání nového. A také na možnost sociálně-pedagogického působení na jedince a společnost ve snaze přispět k liberálnějšímu přístupu a ne k mnohdy křečovitému konzervativnímu obecně a tím spíše v oblasti partnerského soužití.

Celistvost diplomového projektu tvoří dvě základní části, které jsou svou povahou a zpracováním především přehledové. Teoretická i empirická část ve své podstatě dávají čitateli přehled o popisované problematice v rámci teritoria Evropské unie s malým exkurzem do Turecka. Turecko sice není členskou zemí Evropské unie, ale je zastoupeno v řadě evropských institucí, jako NATO, Evropská rada atd.

První, teoretická část práce, bude zaměřena zejména na sociální a právní aspekty dnešního nejednotného pohledu na partnerství osob stejného pohlaví v rámci evropského teritoria resp. rozdílného pohledu jednotlivých členských států Evropské unie, hrdě se hlásících k principům demokracie, liberalismu a dodržování lidských práv a základních svobod. Také na sociální a právní aspekty nového fenoménu v demokratické a liberální Evropě, kterým je registrované partnerství osob rozdílného pohlaví. Hledání odpovědi na otázku, proč dochází k případům selhání při ochraně lidských práv a svobod v rámci Evropské unie zaručených Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a svobod. Naznačení možných východisek a směrů, resp. možnosti sociální pedagogiky podílet se při nápravě tohoto stavu formou výchovnou.

Teoretická část diplomového projektu by měla čtenáři dát přehled o možných institucionálních svazcích partnerského soužití osob stejného pohlaví. Informovat, ve kterých členských státech je homosexuálům zpřístupněno manželství a kde registrované partnerství. Také je v projektu přehledovou formou zdůrazněna nejednotnost právní úpravy v rámci Evropské unie. Odlišný přístup k problematice jednotlivých členských zemí, s poukazem také na členské země bez jakékoliv úpravy.

Druhou částí práce, empirickou, bude drobný sociologický výzkum zaměřený na zjištění vztahu selektivního vzorku české populační většiny resp. heterosexuální sociální skupiny, k osobám stejného pohlaví a jejich možnosti vést rodinný život, popř. také na zjištění, jaký je pohled této sociální skupiny v České republice na možnost vstupovat do partnerského soužití v jiném, alternativním institutu, kterým je registrované partnerství osob rozdílného pohlaví.

Empirická část by měla být přehledová, resp. dát přehledový obraz názorů heterosexuálů k problematice homosexuálů v obecné rovině s přihlédnutím k diskriminaci a rodinnému životu. Tento přehledový obraz názorů by měl také ukázat, jak se změnila názorová vyhraněnost za posledních šest let, tedy od přijetí zákona o registrovaném partnerství v českých podmínkách. Může dát odpověď na otázku, zdali se v České republice heterosexuálové staví k možnosti rodinného života homosexuálů a pojmu manželství liberálněji nebo zastávají konzervativní postoj pod vlivem předsudků.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝVOJ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ PRAXE

Vývoj sociálně-právní praxe v oblasti partnerského soužití osob stejného pohlaví nesaží v evropském měřítku do daleké minulosti. Z historického hlediska má tento vývoj v Evropě spíše novodobější charakter a to v období posledních třech staletí. Mnohem delší vývojovou linií, počínající již v období starověkého Řecka⁵, má homosexualita, která s partnerským soužitím osob stejného pohlaví úzce souvisí.

Homosexualita, název vychází z dvouslovního spojení, řeckého slova „*homós*“, což je stejný a latinského „*sexus*“, znamenající pohlaví. V širším pojetí o ní můžeme hovořit jako o principu vazby osob, jenž vykazuje totožnou charakteristiku pohlavnosti, resp. stejné pohlaví. V užším pojetí a taktéž v odborných kruzích ustáleném výkladu, pak chápeme homosexualitu, jako sexuální orientaci na osoby stejného pohlaví.

Mezi další používaná označení patří také homosexuální orientace či zaměření, homosexuální preference, nebo homosexuální založení atd. Nositelem mužské homosexuality, chceme-li náklonnosti muže k muži, je označován jako gay. Nositelkou ženské homosexuality, tedy náklonnosti ženy k ženě, je označována jako lesba nebo lesbička.

Než se v odborném i laickém prostředí všeobecně ustálilo a zažilo jednotné slovní označení homosexualita, byla tato různorodě označována, též například jako uranismus (dle K. H. Ulrichse, 1864)⁶, také psychický hermafroditismus (v pojetí A. Ellise), či inverze (u S. Freuda)⁷, psalo se o ní i jako o kontrárně sexuálním citění či o osobách s kontrárně sexuálním citěním (v pohledu R. Krafft-Ebinga), název homoerotika, pak prosazoval na místo homosexuality ze svého pohledu S. Ferenczi (1914) apod.⁸

V dobách antických, přesněji podmínkách starověkého Řecka se jednalo o tzv. „pederastii“. Tato byla v tehdejšímu Řecku brána jako jakási součást životní úrovně.

⁵ Same-Sex Unions throughout Time, A History of Gay Marriage, Randomhistory.com, 2011, [on-line] [Cit. 25.5.2012], Dostupný z: <http://www.randomhistory.com/history-of-gay-marriage.html>

⁶ Kennedy H.: Karl Heinrich Ulrichs Pioneer of the Modern Gay Movement, s. 69, Peremptory Publications, San Francisco, 2002, 333 s.

⁷ Freud S.: The Works of Sigmund Freud, Three Contributions to the Theory of Sex, Dream Psychology, A Young Girl's Diary, s. 10-11, Douglas Editions, 2010

⁸ Homosexualita. Wikipedie, otevřená encyklopedie, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupný z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Homosexualita>

Starší muž měl vztah s mladým chlapcem ve věku asi 14-25 let. Toto bylo považováno u staršího muže za znak mužnosti. Nebylo k tomuto ani zhlíženo jako k hanbě připisované mladému chlapci, nýbrž přidávalo to mladíkovi na společenské cti a vážnosti. Zvláště pak jednalo-li se o staršího muže, který užíval společensky významného postavení. Homosexualita, dle tehdejšího výkladu tedy nazývána pederastie, byla dle dostupných textů akceptována širokou veřejností a mnohdy dokonce nacházela státní podporu.⁹

Za základní průlomové okamžiky v dějinách Evropy je možno považovat především zrušení trestnosti pohlavního styku mezi osobami stejného pohlaví, dále odebrání homosexuality z diagnostického manuálu a pak i přijetí první právní úpravy legalizující partnerské soužití osob stejného pohlaví ve svazku nejvíce se podobajícímu manželství heterosexuálního páru. Z historického hlediska tedy hovoříme o několika, přesněji o třech, zásadních průlomových okamžicích, které se odehrály především v Evropě.

Jeden z nich se odehrává v roce 1791 za vlády císaře Napoleona I., kdy Francie, jako první země moderního západního světa, dekriminalizuje homosexuální pohlavní styk. Jedná se o zásadní průlom v lidském pohledu na homosexualitu jako takovou. I když se jedná pouze o průlomový okamžik úzce teritoriálně vymezený pouze na území tehdejší Francie, jeho vliv působí na vnímání homosexuality v celé Evropě.

Dekriminalizace v Evropě neprobíhá celoplošně a najednou, ale v jakýchsi vlnách. Můžeme hovořit o třech dekriminalizačních vlnách, které přichází následně za sebou. První, jak již bylo řečeno, v roce 1791 ve Francii a zasahuje také do blízkého Lucemburska a Belgie.

V počátcích 20. století přichází druhá vlna dekriminalizace, a to v Rusku. V Českých zemích pak dochází k prvopočátkům dekriminalizace v šedesátých letech 20. století, jako součást druhé dekriminalizační vlny. Podstatný mezník se odehrává v roce 1961, kdy je uveden v účinnost zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Skončila tak účinnost zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákona, ze dne 12. července 1950, který jako

⁹ Halsall P.: *Homosexual Eros in Early Greece*, s. 1-10, Fordham University New York Press, 1986

poslední trestní zákon v bývalém Československu ve svém § 241 považuje pohlavní styk s osobou stejného pohlaví za trestný čin.

Dekriminalizace v českých zemích se pak jakési odmlce dále odehrává jako součást třetí vlny. Tato třetí dekriminalizační vlna, ve vztahu k homosexualitě, probíhala až do devadesátých let minulého století.

Druhý ze základních průlomových okamžiků spatřuje světlo světa v roce 1974. Členové Americké psychiatrické asociace v tomto roce v referendu schvalují rozhodnutí dozorčí rady a odebírající homosexualitu z diagnostického a statistického manuálu (DSM-II). Světová zdravotnická organizace však na toto reaguje až v roce 1993, kdy odebírá homosexualitu z Mezinárodní klasifikace nemocí a nezařazuje ji již do nové, 10. revize.¹⁰ Toto se příznivě podepisuje na změnách přicházejících v následujících letech, kdy psychiatrické asociace či odborné státní orgány většiny evropských zemí přehodnocují svůj pohled na homosexualitu.

Zhruba od druhé poloviny 19. století do devadesátých let 20. století byla homosexualita uváděna v odborných monografiích a později v systematických klasifikacích jako jedna z duševních poruch. Vlivem těchto popsaných událostí však homosexualita přestává být považována širokou odbornou veřejností za sociopatickou poruchu či sexuální deviaci, která je klasifikována jako diagnóza se specifickými znaky a projevy popisovanými v odborné lékařské literatuře.

Hovořili jsme o třech průlomových okamžicích v historii homosexuality a nemůžeme tedy opomenout poslední. Za třetí a tedy poslední základní průlomový okamžik lze pak považovat přijetí zákona o zpřístupnění partnerského soužití osobám téhož pohlaví v právním institutu manželství v Nizozemsku, který přichází v roce 2001. Jedná se zde o zásadní okamžik, kdy je na stejnou úroveň vedle manželství muže a ženy postaveno partnerské soužití, neboli manželství dvou osob stejného pohlaví a můžeme říci, že až na některé drobnosti, i se shodnými sociálními a právními dopady.

Tyto tzv. milníky evropské historie přinášejí nový, diametrálně odlišný pohled na homosexualitu a partnerství osob stejného pohlaví. Zcela ruší po dlouhá staletí

¹⁰ WHO: Mezinárodní klasifikace nemocí: mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů ve znění desáté decennální revize MKN-10, Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky, 1993, 779 stran, ISBN 8071697877

uznávaná obecná pravidla chování vycházející v Evropě z křesťanství, která formovaly pohled lidské společnosti na homosexualitu a byla zakotvena v obecných společenských pravidlech chování a právních normách. Především se jedná o zánik trestnosti pohlavního styku osob stejného pohlaví a také heterosexuální výlučnosti manželství. Nahodávají konzervativní postoje jednotlivců a také společnosti jako celku, v pohledu na možnosti partnerského soužití a vedou lidské společenství k liberalizmu, tedy svobodě a toleranci.

Komplikovanost procesu změn v přístupu celoevropské společnosti, jako celku vychovávaného na základech a pod silným vlivem křesťanství, k partnerským a tím spíše intimním vztahům gayů a lesbiček, je možno vidět především v různosti chápání demokracie, svobody a rovnosti. Složitý a pomalý proces vývoje vedoucí od dekriminace vztahů osob stejného pohlaví, až k jejich plnému uznání, neprobíhá ve všech zemích evropského teritoria stejnou rychlostí, nebo lépe řečeno najednou jako monolitický proces, ale můžeme zde spatřovat nápadnou vývojovou podobnost.

Na této vývojové podobnosti se značnou měrou podílí v posledních letech především členství zemí v Evropské unii. Toto smluvní společenství některých Evropských států projevuje snahy o jednotný přístup mimo jiné i při pohledu na homosexualitu a partnerské soužití osob stejného pohlaví, v rámci evropského, resp. unijního teritoria. Prostřednictvím svých orgánů vyvíjí úsilí se snahou vedoucí ke sjednocení legislativně právních úprav v jednotlivých zemích unie. Členství státu v Evropské unii vyžaduje nejen zrušení tzv. legislativy diskriminující homosexuály, nýbrž Amsterdamská smlouva přímo vyžaduje po členských státech přijetí legislativy potírající diskriminaci.¹¹ Legislativa Evropské unie zabývající se zmíněnou problematikou se pohybuje v obecných intencích oblasti práv a svobod člověka a v postavení rozhodujícího arbitra, řešícího sporné otázky, zde vystupuje Evropský soud pro lidská práva sídlící ve francouzském Štrasburku.

Studiem vědeckých prací Keese Waaldijka, profesora univerzity v Leidenu, v Nizozemsku, který je mimo jiné i uznávaným odborníkem na právní ochranu partnerství dvojic stejného pohlaví, můžeme dojít ke stanovisku opodstatňujícímu závěr,

¹¹ Smlouva o Evropské unii, In: Úřední věstník Evropské unie 2012/C 326/01, ze dne 26. října 2012, konsolidované znění, v českém jazyce

že zde existuje jakýsi fenomén v podobě vývojové posloupnosti vyznačující se rozdělením do tří základních fází, s vnitřní logikou a opakováním se. Vedle neustálého pokroku lidstva, jako typického rysu vývoje ve všech demografických oblastech země, vidí Waaldijk také existenci teorie logické vývojové posloupnosti. Ona logická vývojová posloupnost se projevuje „*per parts*“. Má tři základní na sebe navazující části, kterými jsou dekriminalizace, přijetí zákonů zakazujících diskriminaci a legalizace partnerských vztahů osob stejného pohlaví. Vnitřní logika je pak spatřována v tom, že každá završená část připravuje cestu pro část další, následující. Tato vývojová posloupnost se potom opakuje jako celek po částech, jejichž pořadí následuje tak, jak jsem již zmínil výše.

Kees Waaldijk přidává k teorii logické posloupnosti ještě tzv. „zákon malé změny“¹² a to především na základě praktických zkušeností, které sám získal v boji za zpřístupnění manželství osobám stejného pohlaví v Nizozemsku. Na podkladě těchto studií lze tvrdit, že jakákoliv legislativní změna úzce související s partnerstvím osob stejného pohlaví bude přijata pouze tehdy, bude-li vnímána veřejností jako malá, anebo bude její společenský dopad zmírněn nějakou jinou legislativní změnou.

Můžeme tedy říci, abychom dosáhli přijetí plnohodnotné právní úpravy v oblasti práv homosexuálů na rodinný život, tedy legislativy zajišťující stejná práva a povinnosti jako je tomu u právní úpravy vztahující se k partnerství heterosexuálních párů, resp. u manželství muže a ženy, podle teorie posloupnosti ve spojení se zákonem malé změny bude možné přicházet s legislativními změnami dílčími, které budou vnímány jako změny malé a budou přicházet postupně tak, aby se měnilo po malých částech, až bude dosaženo plnohodnotné legislativy srovnatelné s tou, která zajišťuje manželství, tedy „*a minor ad maior*“.

V našich českých podmínkách se problematika homosexuálů a jejich práva na spokojený život, který je spatřován především v partnerském soužití, vyvíjí velmi obdobným způsobem. Logickou vývojovou posloupností ve třech zmíněných na sebe navazujících částech. Dekriminalizace a přijetí zákonů zakazujících diskriminaci, k tomuto již došlo v České republice v minulosti. Legalizace partnerských vztahů osob

¹² Waaldijk K.: Small Change: How the Road to Same-Sex Marriage Got Paved in the Netherlands, Legal Recognition of Same-Sex Partnership, A Study of National, European and International Law, s. 437 – 464, Hart Publishing 2001, OCLC 703552782, on line PDF

stejného pohlaví jako třetí navazující část logické vývojové posloupnosti, je v současné době plně rozvinuta a její počátek můžeme spatřovat v přijetí zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. Institut soužití osob stejného pohlaví v právním řádu České republiky je tedy zakotven, ale jedná se pouze o státem definovaný a uznáný svazek, resp. trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví, který není postaven plnohodnotně na roveň manželství ve smyslu zákona č. 94/1963 Sb., o rodině.

Waldijk vysvětluje, že vývoji ve společnosti napomáhá transnacionální kultura demokracie a občanských práv „říše občanských práv“, která umožnila zrušení zákazu homosexuálního jednání, jakož i trestní odpovědnost a zavedení diskriminaci potírajících opatření zakotvených v právních normách.¹³

1.1 MANŽELSTVÍ OSOB STEJNÉHO POHLAVÍ

Sňatek osob stejného pohlaví zakládá partnerské soužití dvou osob stejného pohlaví, které pak žijí společně v institutu manželství. V takovém institutu manželství, který je sociálně, právně a společensky vůbec postaven na rovnocennou úroveň, jako manželství osob rozdílného pohlaví, resp. muže a ženy. Sociální uznání je stejně důležité jako právní. Celospolečenská sociální rovnocennost má velký význam pro zvýšení sociálního začleňování.¹⁴ Můžeme však v případě sezdání páru tvořeného osobami stejného pohlaví hovořit pouze o manželství. Pojem sňatek chápeme jako uzavření trvalého svazku dvou osob, jak tvrdí litera zákona, zákonem stanoveným způsobem, nazývaného manželství.

V rámci evropského teritoria pak můžeme rozlišovat dva druhy sňatku. Jedním z nich je sňatek občanský, uzavřený před státem a druhým potom sňatek církevní, uzavřený před církví. Uznání církevního sňatku státem pak vychází na základě konkordátního práva. V současnosti z tohoto jednoznačně vychází najevo, že k uzavření sňatku dvou partnerů stejného pohlaví může dojít pouze před státem (občanský sňatek) a nikoliv před církví (církevní sňatek), jelikož právo katolické církve partnerské intimní soužití homosexuálů či lesbiček nepřipouští.

¹³ Waldijk K.: Civil Developments: Patterns of Reform in the Legal Position of Same-Sex Partners in Europe, *Canadian Journal of Family Law*, č. 17, 2000, s. 61 - 87

¹⁴ Belkin L.: Dutch Views on Same-Sex Marriage, *The New York Times*, Style, 2012

Dle kanonického práva je sňatek uzavřením trvalého svazku muže a ženy v manželství. Manželství je pak definováno jako manželská smlouva neboli „*foedus*“. Můžeme říci, že církev chápe manželství v kontraktuálním pojetí. Na základě manželské smlouvy je dán vznik svazku muže a ženy, vytvářející mezi sebou celoživotní nejnvtnější společenství a jak vyplývá z přirozené povahy takového svazku, jeho cílem je všeobecné dobro obou manželů, zplození dětí a jejich výchova.¹⁵ Z církevního pojetí manželství se tedy dá odvodit negativní argumentace na skutečnost uzavření manželství gayů či lesbiček, když výklad hovoří o svazku muž a žena či plození dětí, což páry osob stejného pohlaví nemohou plnit. Resp. z plození dětí v partnerském soužití jsou vyloučeni pouze gayové, protože v případě lesbiček připadá v úvahu asistovaná reprodukce, lidově řečeno umělé oplodnění. K tomuto je nutno také poznamenat, že podle církevního neboli kanonického práva, resp. církev, požehná svazku muže a ženy, který má plnit funkci plození dětí, aniž by partneři před církví prokazovali, zdali jsou vůbec schopni těmto požadavkům na plodnost řádně dostát.

Vrátíme-li se k uzavírání manželství mezi osobami stejného pohlaví před státem pověřenou osobou, resp. dle zákona, tato možnost již existuje v řadě zemí Evropské unie, ale ne všechny tyto země se staví pozitivně k adopci dítěte manželským párem gayů či lesbiček. Adopce dětí je úzce spojena a souvisí s výchovou. Společnost v rámci Evropy, nebo spíše myšlení a názory této společnosti jsou neustále pod vlivem předsudků. V současné době, kdy v rámci celé Evropy probíhá celá řada společenských změn i v oblasti problematiky partnerského soužití osob stejného pohlaví, nemůžeme jednoznačně říci, jestli společnost jednající pod vlivem předsudků je převládající či ne. Tak jak existují právní úpravy manželství osob stejného pohlaví s možností adopce či bez této možnosti, tak existují i právní úpravy v podobě zákonů, upravující registrované partnerství s možností adopce nebo bez takovéto možnosti. K registrovanému partnerství osob stejného pohlaví a k různým úpravám v členských státech Evropské unie je blíže pojednáno v kapitole nazvané „1.2 Registrované partnerství osob stejného pohlaví“ a k ní navazujících podkapitolách.

¹⁵ Constitutio Apostolica Ioannis Pauli PP. II: Sacrae disciplinae leges, ze dne 25.1.1983, CODEX IURIS CANONICI (Kodex kanonického práva), kánon 1055 § 1, Vatikán, (Manželskou smlouvu, kterou muž a žena vytvářejí mezi sebou celoživotní společenství, zaměřenou ze své přirozenosti k dobru manželů, plození dětí a jejich výchově, povýšil Kristus Pán mezi pokřtěnými na svátost.)

Za spokojený rodinný život považují stejně jako většina lidí žít společně s partnerem a vychovávat dítě nebo děti. Aby bylo možné ve stejných intencích vykládat i rodinný život homosexuálů, je důležité jim umožnit adopci dítěte. Osvojení nebo také adopci považujeme za nejvyšší formu náhradní rodinné péče. Podle odborné veřejnosti je pro dítě z právního hlediska nejvýhodnější. Z právního hlediska se jedná o jednostranný právní akt, kdy dospělý člověk přijme cizí dítě za vlastní. Dítě takto získává na základě zmíněného aktu stejné právní postavení jako vlastní dítě tohoto člověka. Dostává se také do rodinně-právního vztahu jednak s dospělým člověkem, který si ho osvojil a samozřejmě i s příbuznými tohoto člověka.

1.1.1 Nizozemská úprava

První v Evropě a také na světě, umožnilo homosexuálům uzavírat sňatky od roku 2001 Nizozemsko, přijetím platné legislativy¹⁶. Vzhledem k tomu, že v Nizozemském království, tak jako ve většině zemí či společností, je chápáno soužití dvou osob za účelem založení rodiny a výchovy dětí, potomků, povoluje též tato nizozemská legislativní úprava adopce či osvojení dětí. Na základě tohoto prvenství Nizozemska se nyní odborná veřejnost v oblasti partnerství osob stejného pohlaví baví o sňatku gayů a lesbiček, jako o nizozemském modelu.

Posloupnost nizozemského vývoje v oblasti partnerského soužití byla následující. Nejprve, počínaje rokem 1979 je legislativně přiznáno gayům a lesbičkám uzavřít tzv. smlouvu o soužití.

Potom, od roku 1998 nabývá účinnost právní předpis posouvající problematiku o další dílčí krok. Jedná se o legislativní úpravu, která již připouští i uzavření partnerského svazku pro heterosexuální páry. Ze zmíněné právní normy vystupují v popředí tři hlavní diferenciační oblasti v komparaci s manželstvím. Jedná se o odlišení v oblasti rodičovství, kdy ani jedno z ustanovení právní úpravy registrovaného partnerství se nedotýká postavení dětí žádného z partnerů tohoto svazku. Taktéž v oblasti cizinecké problematiky, kdy uzavření registrovaného partnerství pro cizince je limitováno

¹⁶ Ames P.: Dutch gays don't take advantage of opportunity to marry, Global Post - International News, Home, Regions, Europe, BeNeLux, 2011, [on-line] [Cit. 19.10.2012], Dostupný z: <http://www.globalpost.com/dispatch/news/regions/europe/benelux/110419/netherlands-gay-rights-same-sex-marriage>

podmínkou platného povolení k pobytu na území Nizozemska. Tato podmínka však odpadá na základě změn rokem 1999.

Dnešní legislativní úprava podmiňuje uzavření partnerství požadavkem, aby alespoň jeden z partnerů byl státním občanem Nizozemska nebo měl na jeho území bydliště. A na závěr v oblasti penzijní, kdy vdova po manželově smrti, anebo vdovec po manželčině smrti, dostávají vyšší důchod a to mnohonásobně, oproti důchodu, který pak po smrti jednoho z partnerů dostává pozůstalý partner. Tato podmínka ale opětovně odpadá na základě změn rokem 1999.

Od roku 1998 pak ještě legislativa přináší další dvě velmi významné změny. Ty zasahují do oblasti rodičovství a výchovy dětí. Párům a to jak heterosexuálním tak i homosexuálním, které nežijí v manželství či ve svazku na základě tzv. smlouvy o soužití a taktéž samostatně žijícím osobám, aniž by bylo přihlíženo k jejich sexuální orientaci, jsou umožněny adopce dětí. K tomuto je přidán ještě zákon upravující vznik, průběh a zánik možnosti získání společných práv k dítěti, za situace, kdy jeden z partnerů není k dítěti v postavení zákonného rodiče.

V rámci legislativního procesu jsou následně uváděny v platnost normy, zakotvující práva a povinnosti spolu žijících partnerů vůči sobě navzájem a také vůči dětem, které vychovávají. Ustanovení zmíněných norem, upravující práva a povinnosti partnerů vůči vychovávaným dětem, jsou totožného charakteru s postavením a povinnostmi, které mají manželé vůči nevlastním a adoptovaným dětem. V těchto normách se také objevuje právní úprava společných práv a povinností obou partnerů vůči dětem, které se narodili v registrovaném partnerství.

Teprve od 1. dubna 2001 přichází předpis, na základě kterého mohou homosexuální páry uzavřít manželství. A navíc je jim umožněno adoptovat děti. Adopce jsou umožněny i jednotlivcům.

Od 1. ledna 2002 zde navíc platí zákon, který při narození dítěte páru dvou žen, který užívá právního postavení manželů, zaručuje oběma ženám současně stejná rodičovská práva. Nizozemský model je ve své současné podobě nejradikálnější z všech přístupů. Bourá po léta zažitá společenská dogma, které vysvětluje pojem manželství jako svazek muže a ženy, tedy takový, jenž tvoří výhradně heterosexuální pár.

1.1.2 Belgická úprava

Zmíněný nizozemský model určil také jasný směr legislativnímu vývoji v Belgii. Belgie, která se stala druhou zemí na světě, zpřístupňující manželství gayům a lesbičkám, přijala potřebnou právní úpravu v roce 2003.

Zde poslušnost vývoje v oblasti partnerského soužití začíná v roce 1999, kdy je tamním zákonodárným sborem přijat zákon, jehož konstituce je založena na smluvních principech. I když hovoříme o tom, že belgická právní úprava je tvořena po vzoru nizozemského modelu, v předchozí právní úpravě registrovaného partnerství se odráží především velmi silný vliv blízkého francouzského modelu, kterému se v mnohém podobal. Dle této právní úpravy zakládá vznik partnerského soužití osob stejného pohlaví uzavření smlouvy mezi partnery. Jde o tzv. kontraktální pojetí. Podmínkou platnosti je projev svobodné vůle obou partnerů před notářem a následná registrace smlouvy v příslušné obci.

V belgických podmínkách není jakýmkoliv způsobem omezeno uzavření smlouvy v pohledu na příbuzenský poměr spolu žijících partnerům a tak se zde připouští možnost, že ji mohou uzavřít i sourozenci. Osoby, které sdílely společný život na základě takto uzavřené a registrované smlouvy, však neměli možnost daňového zvýhodnění jako manželé, ale odpovědnost za dluhy byla brána jako společná.

Praxí velkých měst se stalo, že páru, který je tvořen osobami stejného pohlaví, bylo vydáváno tzv. osvědčení o soužití, což bylo po vzoru Francie. Osvědčení jim pak poskytovalo jistá zvýhodnění např. v oblasti sociálních služeb, nebo v oblasti bankovníctví při sjednávání úvěrů. Aby partneři získali takzvané osvědčení o soužití, bylo podmínkou, že spolu žijí ve společné domácnosti po dobu nejméně jednoho roku.

K zásadnímu posunu směrem kupředu v této problematice dochází v Belgii počátkem roku 2003, kdy tamní legislativa přijala zákon, umožňující uzavření manželského svazku osobám stejného pohlaví.¹⁷ Následně pak o dva roky později, resp.

¹⁷ Robinson B. A.: Same-sex marriage (SSM) in Belgium, Ontario Consultants on Religious Tolerance, 2003, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupný z: http://www.religioustolerance.org/hom_mar10.htm

od prosince 2005, je párům gayů a lesbiček žijícím v manželství zpřístupněno adoptovat dítě a to včetně osvojení dítěte ze zahraničí.¹⁸

1.1.3 Španělská úprava

I když se může zdát, že řešení tohoto problému ve španělských podmínkách bude velice složité a zdlouhavé, v důsledku své navenek známé religiózní povaze, není tomu tak. Španělsko je sice zemí založenou na silných katolických základech, ale řadí se na přední místa v přijetí předpisů upravujících manželství homosexuálů.

Proces geneze ve svém počátku směřoval k francouzskému modelu, nebyl řešen v celonárodním měřítku, ale přicházel postupně po jednotlivých autonomních oblastech. Zákon o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví, který také registrovaným párům přinesl určité sociální a další výhody,¹⁹ se prvně objevuje v Katalánsku v roce 1998. Katalánsko je nejprogresivnější a nejliberálnější autonomní oblast Španělska i když jeho součástí není hlavní město. Další autonomní oblasti Španělska nezůstávají dlouho pozadu a následně pak v roce 1999 začíná platit v Aragonii, v roce 2000 také v Navaře a na závěr v roce 2002 i v Baskicku.

Dne 30. června 2006 přichází historický milník, řadící Španělsko do linie zemí s úpravou dle nizozemského modelu, v podobě přijetí patřičné legislativy. Byla sjednocena legislativní úprava jednotlivých provincií na celonárodní úrovni a nyní je uzákoněno na celém území Španělského království manželství párů gayů a lesbiček. Uvedení zákona v platnost však ve Španělsku neprobíhalo hladce, bez problémů. Zákon schválila poslanecká sněmovna, byl však zamítnut senátem a vrácen zpět do sněmovny. Poslanecká sněmovna zákon definitivně přijala a následně ho podepsal i španělský král. Tato sjednocující legislativní úprava, ze které plynou stejná práva a povinnosti, jakých požívají v manželství páry heterosexuální,²⁰ doplňuje i do té doby absentující úpravu možnosti společné adopce dětí.²¹ Adopce ve Španělsku, resp. gayové a lesbičky měli

¹⁸ BBC NEWS, Europe, Belgium passes gay adoption law, BBC News Europe, 2006, [on-line] [Cit. 19.10.2012], Dostupný z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4929604.stm>

¹⁹ Roca, E.: Homosexual Families: Adoption and Foster Care. Wellchi Working Paper Series No. 6/2007. Barcelona: Children's Well-being International Documentation Centre, 2007

²⁰ Registrované partnerství ve světě, Gay iniciativa v České republice, Archiv, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=374>

²¹ Španělští gayové začínají s adopcí dětí, Aktuálně.cz, 2006, [on-line] [Cit. 23.5.2012], Dostupný z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=252519>

zpřístupněno adoptovat děti již před uvedením v platnost zmiňovaného zákona o manželství homosexuálů, ale jenom jako jednotlivci.

už před schválením zákona možnost adoptovat děti jako jednotlivci

1.1.4 Skandinávská úprava – Norsko a Švédsko

K dalším zemím, které mají platné právní předpisy umožňující sňatek homosexuálů, přináleží také Norsko a Švédsko. Od roku 2008 jsou v Norsku sňatky homosexuálů umožněny na základě legislativy, která přiznává párům gayů a lesbiček v manželství stejná práva jako párům heterosexuálním.²² Zákon zakotvil v právním řádu především tyto základní práva pro homosexuální páry, do manželství mohou vstupovat bez rozdílů jak osoby rozdílného pohlaví, tak i páry složené z osob stejného pohlaví, manželský pár stejného pohlaví žijící v manželství může být považován za potencionální adoptivní rodiče obdobně, jako manželský pár muže a ženy, manželské páry lesbiček či gayů mají totožná práva na asistované oplodnění, jako mají manželské páry partnerů rozdílného pohlaví. Tomuto předcházela legislativní úprava, která od roku 1993 umožňovala homosexuálním párům uzavírat registrované partnerství. Registrované partnerství se od počátku vyvíjelo dle tzv. severského modelu.

Od roku 2009 je umožněno gayům a lesbičkám ve Švédsku uzavírat manželství. K tomuto přistupuje také švédská církev a svatbou v kostele lze uzavřít sňatek před církví. Kyrkomötet, jako vrcholný orgán největší křesťanské církve ve Švédsku, hlásící se k luteránské víře, vyslovil souhlas s tím, že gay a lesbické páry mohou stvrdit svůj svazek jako „akt požehnání“.²³ Cesta legislativní úpravy registrovaného partnerství ve švédských podmínkách probíhala dle severského modelu, kdy zákon o registrovaném partnerství pro osoby stejného pohlaví byl ve Švédsku přijat již v roce 1994.

Zákonem upravená adopce dětí homosexuálními páry, je platným právním předpisem deklarována až následně, od roku 2003. Dověšení procesu pak přichází, jak již bylo zmíněno, v roce 2009.

²² Sňatek homosexuálů umožňuje zatím jen pět zemí v Evropě, Vídeň/Praha, ČTK, 2009, [on-line] [Cit. 23.5.2012], Dostupné z: http://www.denik.cz/ze_sveta/snatek-homosexualu-umoznuje-zatim-pet-zemi-v-evrop.html

²³ Švédská církev schválila církevní sňatky osob stejného pohlaví, 16.3.2007, [on-line] [Cit. 23.5.2012], Dostupný z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/clanek.phtml?id=380532>

1.1.5 Portugalská úprava

Soužití párů stejného pohlaví v prostředí Portugalska v prvopočátcích nemělo právní podporu v podobě jednoho zákona, ale bylo zakotveno v několika právních normách. Portugalský parlament na jaře roku 2001 přijal dva návrhy zákonů a v platnost vstupují právní normy přispívající k podpoře soužití párů stejného pohlaví.

Jedena z těchto právních úprav přináší možnost, kdy osoby starší 16 let mohou vstoupit do partnerského soužití a žít spolu ve svazku, který se podobá českému soužití druh a družka. Tato možnost žít s partnerem je přístupná jak pro pár skládající se z muže a ženy, tak i pro páry gayů nebo lesbiček. Takovýto druh soužití je právní normou označován jako „*de facto union*“. Norma přiznává některá z práv manželských, upravující oblast sociálních služeb, nájmu, ale také penzí, daní a dalších a výslovně neřeší, zdali musí jít o soužití ve svazku osob rozdílného či stejného pohlaví.

Druhý předpis ve svých ustanoveních hovoří o určitých právech například z oblasti daní a nájmu. Tato právní úprava se taktéž přímo nezabývá stanovení práv a povinností osob stejného pohlaví žijících v partnerství, ale spíše přátel nebo příbuzných, kterým přináší určité ekonomické výhody za dodržení určitých podmínek. Soužití přátel či příbuzných je touto druhou normou označováno jako „*in point*“, resp. „*common economy*“. V českém jazyce pro tuto formu či podobu soužití není adekvátní pojmenování, ale v překladu jde v podstatě o „společné hospodářství“.

Podstatou takového soužití je získání jakýchsi ekonomických výhod oproti jedincům žijícím samostatně. Jsou zde však specifikovány podmínky, které musí být naplněny, a to jedna z osob musí být starší 18 let, osoby žijí společně ve stejném bytě či rodinném domě, společně hospodaří a užívají své příjmy, osoby si navzájem pomáhají a sdílí společně svůj každodenní život.

Dle obou výše uvedených portugalských právních norem je podmínkou, aby lidé žijící společně podle některého z uvedených modelů mohli využít práv z norem vyplývajících, minimální dvouleté společné soužití dvojice.²⁴

²⁴ Partnerství ve světě, [on-line] [Cit. 17.5.2012], Dostupné z: <http://iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=374>

V současnosti se Portugalsko řadí ke státům Evropské unie, kde je legislativně uznán status manželství i pro páry stejného pohlaví. Zákon upravující soužití osob stejného pohlaví a stavící ho na roveň manželství muže a ženy v Portugalsku přichází 5. června 2010. Návrh zákona o legalizaci manželství gayů a lesbiček předložila portugalská vláda koncem roku 2009 a k jeho schválení shromážděním republiky došlo v únoru 2010.

Legislativní proces v zemi se silnými katolickými kořeny neprobíhal lehce a bez kolizí. Návrhem tohoto zmíněného zákona se také zabýval Ústavní soud v dubnu 2010. Portugalský prezident Aníbal Cavaco Silva se k tomuto zákonu vyjádřil se slovy, že podepíše zákon o legalizaci manželství osob stejného pohlaví, schválený parlamentem, protože není na místě, aby ho vetoval, když by pak toto jeho rozhodnutí bylo parlamentem přehlasováno a v současné době je důležitější zabývat se ekonomickou krizí.²⁵

Portugalský prezident ratifikoval zákon dne 17. května 2010²⁶ a Portugalsko se tímto stává šestou zemí evropského kontinentu a také osmou zemí světa, která na základě zákona připouští a upravuje manželství osob stejného pohlaví na celém území státu a ne pouze regionálně.

1.2 REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ OSOB STEJNÉHO POHLAVÍ

Registrované partnerství je možno v obecné rovině chápat jako úředně nebo jiným způsobem uznané partnerské soužití dvou osob. Český význam tohoto sousloví, který v devadesátých letech minulého století zakotvil v myslích lidí, představuje hlavně označení pro soužití dvou osob stejného pohlaví ve svazku, který byl uzavřen před státními orgány. Je v určitých charakteristikách podobným manželství, ale není v žádném případě totožný. Registrované partnerství párů heterosexuálních, jak existuje například ve Francii, není v České republice lidem téměř známo.

Počínaje rokem 2006 toto označení přináleží institutu soužití dvou osob stejného pohlaví v partnerském svazku. Od této doby je také definováno příslušným zákonem,

²⁵ Portugal's president to ratify same-sex marriage law, BBC News 17 May 2010, [on-line] [Cit. 17.06.2012] Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8688503.stm>

²⁶ Zákon č. 9/2010 ze dne 31.5.2010, Permite o casamento civil entre pessoas do mesmo sexo, Španělsko, In: Diário da República, 1.ª série — N.º 105 — 31 de Maio de 2010, on line PDF

zakotveným v právním řádu České republiky. Registrované partnerství je částí veřejnosti vykládáno také jako „nižší“ forma soužití dvou osob stejného pohlaví, která vznikla proto, aby homosexuálům nebylo umožněno uzavírat manželství a tím se také zabránilo změně v po staletí chápaném výkladu manželství. „Nižší“ forma proto, že osobám v tomto svazku soužití neumožňuje plnohodnotný rodinný život s využitím práv, která vyplývají z manželství. Zde můžeme zmínit například oblast adopce či osvojení dětí a možnost jejich výchovy, která je nedílnou součástí spokojeného rodinného života, tak jak je uznáván naprostou většinou české společnosti.

Nejprve se formou přehledového výkladu seznámíme se zeměmi evropského teritoria, na jejichž území je platná legislativní úprava registrovaného partnerství osob stejného pohlaví nebo registrovaného soužití párů stejného pohlaví. Jde o abecední výčet těchto členských zemí Evropské unie: Česká republika, Dánsko, Finsko, Island, Maďarsko, Německo, Rakousko, Slovinsko, Švýcarsko a Velká Británie²⁷. V minulosti k těmto vyjmenovaným zemím patřila ještě další skupina zemí. Skupina o které již lze dnes říci, že postoupili na pomyslném žebříčku vývoje a dnes již mají legislativní úpravu partnerského soužití osob stejného pohlaví, která umožňuje a upravuje partnerské soužití v manželství.

Pokud budeme hovořit o inovativních postojích ve společnosti k rodinnému životu všeobecně, na základě demografické dispozice, pak Skandinávské země jsou často považovány za jakési předchůdce, průkopníky. Další země Evropy pak mají postupnou tendenci je v lidském chování ve společnosti následovat. Zdáli můžeme mít za to, že se jedná o pravdivé tvrzení v obecném, širším pojetí, to by mohlo být předmětem rozsáhlých diskuzí. V případě partnerství osob stejného pohlaví však můžeme bezesporu stát za názorem, že je to pravdivé tvrzení. Na základě tohoto, by bylo vhodné, abychom se blíže podívali na skandinávské zkušenosti s rodinným životem osob stejného pohlaví. Registrované partnerství nebo registrované soužití můžeme vymezit v podobě, která je přisuzována tzv. severskému modelu. V zemích

²⁷Zákon o registrovaném partnerství již mají mnohé evropské země, Vídeň/Praha, ČTK, 2009, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupné z: http://www.epravo.cz/v01/index.php3?s1=3&s2=0&s3=0&s4=0&s5=0&s6=0&m=1&typ=clanky&back%5Bs1%5D=3&back%5Bs2%5D=0&back%5Bs3%5D=0&back%5Bs4%5D=0&back%5Bs5%5D=0&back%5Bs6%5D=0&recid_cl=38379

s úpravou dle severského modelu se objevuje legislativní úprava registrovaného partnerství jako první na světě.

1.2.1 Dánská úprava

Co se týká našeho tematického okruhu, kterým se zabýváme, ohledně problematiky přijetí zákona o registrovaném partnerství, světové prvenství patří neodmyslitelně Dánskému království. Zde byla příslušná právní norma uvedena v platnost a zařazena do Dánského právního řádu již v roce 1989. Dánské prvenství pak následovaly v krátké době i blízké země Skandinávie, v roce 1993 Norsko, o rok později pak Švédsko a Finsko v roce 2001²⁸. V dnešní době je však umožněno gayům a lesbičkám v Norsku (počínaje rokem 2008) a ve Švédsku (počínaje rokem 2009) uzavírat manželství a proto je již lze řadit k zemím s nizozemským modelem.

Již v úvodních ustanoveních dánskému zákonu o registrovaném partnerství nalezneme text, hovořící o tom, že ustanovení dánských právních předpisů týkající se manželství a manželů platí obdobně pro registrované partnerství a registrované partnery. Nelze opomenout důležitou výjimku, kterou musíme k tomuto uvést. Nepřipouští se použití normy, resp. ustanovení norem o manželství „*per analogiam*“, v otázkách adopce dětí.

Přijetí zákona o registrovaném partnerství v Dánsku si tedy vyžádalo novelizace již platných zákonů v odvětvích občanského práva, rodinného práva, trestního práva a finančního práva v oblasti daňové.

Uzavření registrovaného partnerství nebylo přijetím zákona umožněno komukoliv, ale toto bylo podmíněno. Registrované partnerství mohlo být zapsáno pouze za předpokladu, že obě nebo alespoň jedna ze stran má své trvalé bydliště v Dánsku a je dánské státní příslušnosti.

V současném Dánsku již takto koncipovaná právní úprava není platná, po uplynutí deseti let po jejím přijetí zaznamenala legislativních změn. Dnes mohou v Dánsku uzavřít registrované partnerství i páry složené výlučně z osob, jež nemají

²⁸ Baršová A.: PARTNERSTVÍ GAYŮ A LESBIČEK: KDY DOZRAJE ČAS PRO ZMĚNU? Poradna práva, 2001, [on-line] [Cit. 19.10.2012], Dostupné z: <http://poradna-prava.cz/diskriminace/rp-barsova.phtml.htm>

dánské státní občanství, i když toto opět není umožněno komukoliv. Stávající právní úprava uzavření registrovaného partnerství podmiňuje klauzulí: „jestliže se oba partneri minimálně dva roky zdržují na území země“. Párům žijícím v registrovaném partnerství je však umožněna adopce dětí druhého partnera.²⁹

1.2.2 Finská úprava

Severský neboli Skandinávský model je samozřejmě reprezentován i další skandinávskou zemí, kterou je Finsko. To však bylo poslední ze čtveřice zemí rozkládajících se na Skandinávském poloostrově, kde bylo osobám stejného pohlaví umožněno registrovat své partnerství. Zákon o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví byl přijat finským parlamentem po celé řadě intenzivních diskusí poměrně těsným poměrem hlasů.

Ve Finsku právní úprava registrovaného partnerství klade důraz na dodržení těchto důležitých podmínek, bez jejichž splnění nelze do registrovaného partnerství vůbec vstupovat.

Především se jedná o dovršení věku 18 let resp. plnoletosti, u obou zájemců o vstup do takového svazku. Věk 18 let je považován v řadě Evropských zemí za dovršení plnoletosti, což má jasné právní účinky. Člověk, který dovrší tohoto věku se stává plnoletým neboli zletilým, což mu přináší nabytí plné způsobilosti k právním úkonům. Vlastními právními úkony může tento člověk nabývat práv a brát na sebe i povinnosti.

Na dalším místě je pak platnou právní úpravou vyžadováno dodržování hlediska teritoriality. Hledisko teritoriality umožňuje dvě různé podoby. U první je bezpodmínečně nutné, aby alespoň jedna z osob, které spolu chtějí uzavřít registrované partnerství, byla státním občanem Finska a zároveň žila na jeho území. U druhé, v případě, že nebude žádný z partnerů státním občanem Finska, musí se obě tyto osoby zdržovat na území Finska nejméně po dobu dvou let, která bezprostředně předchází uzavření jejich partnerského svazku. Jinak nelze registrované partnerství osob stejného pohlaví ve Finsku prohlásit za právoplatně uzavřené.

²⁹ Homosexuální páry v Dánsku získaly omezené právo adopce dětí, Revue iDnes, 20.5.1999, ČTK, [online] [Cit. 17.5.2012], Dostupný z : http://revue.idnes.cz/lidicky.asp?r=lidicky&c=990520_173648_senzace_jup

Zvláštností, kterou prezentuje registrované partnerství osob stejného pohlaví ve Finsku je skutečnost, že registrovaní partneři nesmějí používat společné příjmení. Ve zbývajících oblastech se úpravy registrovaného partnerství osob stejného pohlaví neliší od právní úpravy ostatních zemí Skandinávie. Je nutno vyjmout Norsko a Švédsko, kde také platil tento severský model, ale v dnešní době jsou již tyto země o krok dále. Severský model legislativní úpravy partnerského soužití osob stejného pohlaví, který je dnes platný ve Finsku, je tedy v celé škále oblastí podobný tomu Dánskému.

1.2.3 Úprava v dalších zemích Skandinávie

Hovoříme-li o „Severském modelu“, je nutno uvést, že tento se týká zemí se „Skandinávským právem“, nebo také česky řečeno „Severským právem“. Kontinentální právní systém není homogenní, ale člení se do několika okruhů. Skandinávské právo pak můžeme považovat za jeden z těchto okruhů Kontinentálního právního systému. Mezi země Skandinávie, resp. se Skandinávským právem, se řadí Finsko, Švédsko, Norsko a také Dánsko a Island.

Problematika Dánska a Finska je charakterizována přesněji výše v této kapitole o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví, resp. v podkapitolách 1.2.1 a 1.2.2. Okrajově zmíním i Norsko a Švédsko, kde prvotní právní úprava obou zemí umožňovala registrované partnerství osob stejného pohlaví, tedy severský model úpravy.

V Norsku však upravující zákon vykazoval absenci umožnění adopce dětí registrovanými homosexuálními páry. Švédská prvotní právní úprava, pak na rozdíl od norské, umožňovala gayům a lesbičkám adoptovat děti a dokonce i adopce dětí ze zahraničí. Švédsko se v oblasti partnerských vztahů osob stejného pohlaví vyznačuje i určitou zvláštností ve svém právním řádu. Od roku 1999 je zřízen institut, tzv. zvláštního ombudsmana, zabývajícího se otázkami diskriminace z důvodů sexuální orientace.³⁰ K právu homosexuálů na rodinný život v Norsku a Švédsku je pojednáno v kapitole 1.1. Manželství osob stejného pohlaví a jejich podkapitolách, kde uveden přehledový popis specifik platně právní úpravy současnosti.

³⁰ Sweden : Registered partnership act, 1994, [on-line] [Cit. 7.6.2012], Dostupné z: <http://www.france.qrd.org/texts/partnership/se/sweden-act.html>

1.2.4 Německá úprava

Legislativní úprava partnerství osob stejného pohlaví dle severského modelu byla vzorem, podle kterého se tvořili předmětné právní normy i v dalších zemích evropského teritoria. Řadí se k nim například i Německo.

V přípravné fázi, kdy se v Německu vyvíjela snaha o přijetí legislativní úpravy registrovaného partnerství, byla tato rozdělena do dvou norem, s jasným cílem umožnit přijetí alespoň části této legislativní úpravy. Resp. určitými dílčími kroky dospět k cíli. Záměrem bylo také rozdělení a včlenění do takových zákonů, které nebylo nutné předložit Spolkové radě, protože tehdejší vládnoucí koalice neměla nutnou většinu mandátů, nezbytnou ke schválení. Na základě takto přijaté legislativy měli registrované páry osob stejného pohlaví zaručena práva především v oblasti finančního práva v rámci daní a také v oblasti pracovního práva v rámci zaměstnaneckých výhod.

Soužití páru osob stejného pohlaví bylo vnímáno jako „společenství osob stejného pohlaví“ až do roku 2001, kdy Spolkový sněm přijímá zákon o ukončení diskriminace společenství osob stejného pohlaví a je zaveden nový institut „registrované partnerství osob stejného pohlaví.“ Zákon sice přiznává páru žijícímu v registrovaném partnerství příbuzenský status, ne však manželský.

Další neméně důležité prvky této legislativně-právní úpravy se týkají vzniku, kdy registraci provádí státní orgány, partneři při registraci mohou volit veškeré formy přijetí jako je tomu u manželů. V dědickém řízení je stanoveno „*per analogiam*“ užití ustanovení právních norem jako v případě manželů a také v odvětví trestního práva zde existuje právo partnera odmítnout vypovídat, jestliže by touto výpovědí mohl způsobit trestní stíhání svému partnerovi a to i v řízení před soudem.³¹

1.2.5 Česká úprava

V České republice se datují počátky, kdy se někdo začal zabývat prosazováním registrovaného partnerství od roku 1992, kdy Sdružení organizací homosexuálních občanů (SOHO) v první fázi podniká kroky vedoucí k seznámení veřejnosti se záměrem

³¹ Basedow J., Hopt K. J., Dopffel K., Kötz H.: Die Rechtsstellung gleichgeschlechtlicher Lebensgemeinschaften, Tübingen, Mohr Siebeck, 2000, ISBN 9783161473180, 423 s.

a získává názory odborníků.³² Počátek legislativního vývoje registrovaného partnerství přichází až v roce 1997, kdy se v Parlamentu ČR objevuje první návrh zákonné úpravy a Parlament se jím zabývá. Všechny předešlé pokusy o předložení návrhu zákona upravující tuto problematiku byly ignorovány s odůvodněním, že vláda nemůže připustit vznik nižší formy manželství. V letech 1997 až 2004 pak přicházely různé návrhy zákonů upravujících registrované partnerství osob stejného pohlaví, bylo jich celkem šest, ale ani jeden z nich nebyl realizován.

První z nich předkládá skupina tří poslanců v prosinci roku 1997. Byl vypracován v intencích severského modelu. Účinky registrovaného partnerství nastávají jeho vznikem, tedy uzavřením společenské smlouvy formou notářského zápisu, která se zaregistruje na matričním úřadě. Registrované partnerství mělo mít dle tohoto návrhu stejné účinky jako manželství vyjma vztahů k nezletilým dětem. Obecně byl tento návrh zákona hodnocen jako rámcový vykazující neúplnost, kde chybí základní odpovědi na podstatné otázky. V lednu 1998 je zamítnut.

Následující rok, v měsíci únoru, je skupinou čtyř poslanců předkládán v rámci legislativního procesu v pořadí již druhý návrh zákona o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví. Byl vypracován s několika málo odlišnostmi oproti tomu prvnímu návrhu, ale také po vzoru severského modelu. Ústavněprávní výbor nebyl schopen zpočátku vydat své stanovisko, nakonec vyjadřuje několik připomínek, z nichž zásadní je nutnost omezení okruhu osob způsobilých pro registrované partnerství. Naproti tomu petiční výbor doporučil návrh zákona ke schválení.

Po uplynutí jednoho roku, v únoru 2001, předkládá vláda ČR další návrh zákona a to na základě intervence Rady pro lidská práva. Tentokrát je návrh koncipován zcela odlišným způsobem, předlohou mu byla německá forma normy. Dochází k rozdělení právní úpravy do dvou zákonů. Jeden upravuje vznik, zánik a podstatné rysy registrovaného partnerství, jeho struktura je členěna do čtyř částí. Obsahem druhého bylo zaměření na změny a doplňky stávajících zákonů. Tento návrh zákona byl sice

³² Registrované partnerství, Unikátní archiv SOHO v ČR a GI v ČR vývoje boje za prosazení registrovaného partnerství v ČR, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=74>

vrácen zpět k dopracování, ale protože se již schylovalo k volbám, v důsledku šlo vlastně o zamítnutí návrhu.³³

V pořadí již čtvrtý návrh zákona se objevil koncem roku 2002 a přichází od občanského sdružení G - Liga. Předlohou pro zpracování byl návrh, který mu bezprostředně předcházel. V návrhu právní úpravy předkládaný G - Ligou byla zapracována celá řada změn, kdy se podobal právní úpravě manželství, např. zavedení knihy partnerství. Zpracovatelé upouští od rozčlenění souboru právních úprav do dvou samostatných zákonů a toto zahrnují pouze do normy jediné. Článek šest obsahoval změny a doplňky stávajících zákonů. Změny souvisejících norem v předešlém návrhu byly předmětem jednoho ze zákonů, v tomto novém jsou jako samostatná část.

Objevili se názory, že občanská společnost je již vyvinuta ve svých postojích a existují podmínky k vytvoření právního rámce rovných podmínek pro homosexuály v oblasti partnerství, resp. naplnit ústavní zásadu rovnosti práv a svobod všech občanů bez rozdílu jejich postavení a zaručit tak rovnou důstojnost ve smyslu čl.1 a čl.3 odst.1 Listiny základních práv a svobod.³⁴ Návrh chystaného zákona, byl v souladu s Rezolucí Evropského parlamentu č. A3-0028/98, doporučující členským státům Evropské unie zajištění plné rovnoprávnosti homosexuálům, ale protože ho předkládala G-Liga z vlastní iniciativy, nedostal se k projednávání do Poslanecké sněmovny. G-Liga totiž nebyla oprávněna předkládat návrh zákona Poslanecké sněmovně, dle článku 41 odst. 2 Ústavy ČR.³⁵

Další návrhy zákona upravující partnerské soužití osob stejného pohlaví, které byly odmítnuty, resp. neprošly legislativním procesem až ke schválení, byly předkládány ještě v letech 2003 a 2004 a to jak vládními tak i jinými subjekty. Legislativní proces, týkající se zákona o registrovaném partnerství, byl dovršen až v roce 2006 schválením a vydáním zákona ve sbírce zákonů ČR a to po překonání využití pravomoci prezidenta ČR, který zákon vetoval a vrátil k novému projednání do parlamentu pro právní a politické argumenty proti tomuto zákonu. K zákonu se

³³ Sněmovní tisk 1075/0, vládní návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví, 2001

³⁴ Důvodová zpráva k zákonu o soužití osob stejného pohlaví, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupný z: <http://194.213.41.20/justice/ms.nsf/Dokumenty/3C2F3BFAF6F5A45BC1256AE3003C4FD9>

³⁵ Článek 41 odstavec 2 Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky, ve znění pozdějších změn a doplňků, In: Sbírká zákonů. roč. 1993, (Návrh zákona může podat poslanec, skupina poslanců, Senát, vláda nebo zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku.)

vyjádřila negativně řada poradců prezidenta a také jeho tajemník. Petr Mach, jako jeden z prezidentových poradců uvedl: „Každý bod zákona, až na podíl dědictví, lze dnes již ošetřit smluvně. Diskriminace homosexuality u nás neexistuje, a pokud zákon neprojde, nikdo v této zemi nebude zkrácen na svých právech.“³⁶

Zákon o registrovaném partnerství v ČR vstoupil v platnost od července 2006. Pro právní úpravu nakonec postačuje jeden předpis, který upravuje vznik, podmínky vstupu, neplatnost a neexistenci partnerství, práva a povinnosti partnerů, zánik či registraci partnerství a upravuje i změny ostatních zákonů, se kterými je zákon o registrovaném partnerství v úzké souvislosti.

1.3 JINÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY SOUŽITÍ PARTNERŮ STEJNÉHO POHLAVÍ

Tím, že tu existuje zřejmá nejednotnost právní úpravy partnerského soužití osob stejného pohlaví v rámci evropského teritoria, resp. každá členská země Evropské unie přijala svou právní úpravu, dává zemím tohoto společenství milný pocit samostatnosti a suverenity rozhodovat sám o sobě.

V Evropské unii jsou také členské země, které nemají ve svém národním právním řádu žádnou samostatnou právní normu upravující registrované partnerství osob stejného pohlaví. Také jsou země, jež legislativně právní problematiku partnerství osob stejného pohlaví řeší sekvenčně, tj. změnami a doplňky jednotlivých ustanovení stávajících zákonů, např. vložení patřičných ustanovení do občanského zákoníku, nebo takovou změnou zákona upravujícího manželství, která odstraní výlučnost pro heterosexuální pár.

Existuje i několik málo členských zemí, jež nemají žádné shora popsané prostředky k úpravě partnerského soužití homosexuálů. Gay-lesbické páry pomocí hledání rozličných ustanovení ve stávajících právních úpravách, tak vyvíjí snahu vyřešit alespoň dílčí otázky a problémy z jednotlivých okruhů tak, aby zmírnily negativní dopady na problematiku týkajících se registrovaného partnerství osob stejného pohlaví. Tento postup hledání jednotlivých ustanovení ve stávajících zákonech, která by bylo

³⁶ Mach P.: Hospodářské noviny, 17.2.2006

možno použít, však jednoznačně a srozumitelně nedávají najevo právní úpravu soužití homosexuálů. Působí spíše chaoticky, složitě a není zcela právní praxí přijímán, ale je možno je v určitých případech použít „*per analogiam*“.

V členských zemích Evropské unie, které nedisponují ani samostatným zákonem ani právní úpravou v podobě změn a doplňků vybraných ustanovení stávajících zákonů hledají homosexuální páry možnosti většinou v ustanoveních občanských zákoníků a aby se analogie opravdu domohly, využívají i postupu cestou Evropského soudu pro lidská práva, sídlícího ve Štrasburku.

1.3.1 Itálie

Itálie, jedna ze zemí, která stála u zrodu Evropského společenství, z něhož se vyvinula současná podoba Evropské unie, je viděna v očích ostatního zahraničí, jako země se značně religiózní povahou. Je to determinováno především hlubokými katolickými kořeny a vazbami na celém území Itálie. K tomuto lze taktéž přičíst velmi významné teritoriální hledisko, kterým je poloha Vatikánu v srdci Itálie. Církevního státu a sídla hlavy veškeré křesťanské církve.

I když se celkem brzy na Apeninském poloostrově objevuje první legislativní návrh pro ukotvení institutu registrovaného partnerství osob stejného pohlaví v právním řádu Italské republiky, a to již v roce 1993, tak jako ostatní, v řadě za sebou jdoucí návrhy, nenachází potřebnou podporu v rámci legislativního procesu. Tyto legislativní návrhy zákona se svým obrazem zjevně přibližovaly francouzskému modelu. Avšak zřejmě pro výše uvedené, ve vztahu k této problematice negativní okolnosti, ani jeden z těchto návrhů nebyl nikdy v Italském Parlamentu ani projednán. V italských podmínkách je tedy registrované partnerství osob stejného pohlaví neustále bez legislativní úpravy a to i přesto, že se v oblasti této problematiky Italská republika řadí k několika málo zemím v rámci Evropské unie.

Aby na Apeninském poloostrově v italských podmínkách mohlo dojít k výhodnějšímu postavení homosexuálních párů ve společnosti alespoň cestou dílčích změn, některé z regionálních oblastí přijaly místní předpisy, např. Toskánsko. K uznání

registrace homosexuálních i heterosexuálních párů došlo prvně v roce 2006 v italském městě Padova.³⁷

1.3.2 Francie

O pár let dřív než Italská Padova, již v roce 1993, větší francouzská města začala vydávat párům, které společně žili alespoň po dobu nejméně jednoho roku ve společné domácnosti tzv. osvědčení o soužití a to bez ohledu jestli byl pár tvořen mužem a ženou či partnery stejného pohlaví. Nejprve takovéto osvědčení přinášely pro partnery výhody v oblasti některých sociálních služeb a také jim umožňovaly například sjednání úvěrů v bankách.

První návrh zákona, zajišťující určitou výšeč obdobných práv jako manželům pro páry žijící společným soužitím, bez ohledu na to, zdali jde o partnery rozdílného či stejného pohlaví, se objevuje ve francouzském Národním shromáždění v roce 1998. Zákon upravuje práva v oblasti bydlení, sociální péče a také dědictví. I přesto, že je Národním shromážděním schválen, po předložení na jaře roku 1999 do Senátu, je zamítnut. Právní norma však byla opětovně přijata na podzim téhož roku a zamítnutí Senátem je tentokrát Národním shromážděním přehlasováno.

V platnost tak ve Francii přichází právní norma o tzv. občanském paktu solidarity, „*Pacte Civil de Solidarité*“,³⁸ (dále jen PACS), jejíž základ stojí na smluvním principu. Právní norma je doplněním francouzského Občanského zákoníku, kam byla infiltrována do části 13., v ustanoveních 515-1 až 515-7-1.³⁹ Jedná se o úpravou registrovaného partnerství dle francouzského modelu. Zákon však není striktně právní úpravou soužití párů stejného pohlaví, ale PACS mohou uzavřít jak heterosexuální tak i homosexuální páry. K povinnosti věrnosti ani k povinnosti morální podpory uzavření PACS oba partnery nezavazuje. Na druhé straně je však zavazuje ke vzájemné materiální pomoci, což stát podporuje.

³⁷ Město Padova uznalo svazky gayů, 7.12.2006, Lidové noviny

³⁸ LOI no 99-944 du 15 novembre 1999 relative au pacte civil de solidarité, In: Journal officiel de la République française (JORF), Version consolidée au 30 mars 2011

³⁹ Code civil, Titre XIII : Du pacte civil de solidarité et du concubinage, Chapitre Ier : Du pacte civil de solidarité (Articles 515-1 à 515-7-1), In: In: Journal officiel de la République française (JORF), Version consolidée au 1 janvier 2013

K základním omezením takto uzavřeného svazku soužití patří podmínka, že partneri nesmějí být manželé nebo příbuzní a nesmějí být také v obdobném svazku s jiným partnerem. Tato omezení jsou logická a vychází ze zákazu dvojího manželství či manželství mezi příbuznými.

Uzavření paktu solidarity, resp. PACS, mezi partnery se stává platným, dojde-li k němu před soudem či konzulárním úředníkem a není podmíněno nutností francouzského státního občanství, tedy je přístupné i cizím státním příslušníkům. Partnerům na základě tohoto právního úkonu vznikají povinnosti a také práva. K povinnostem patří například vzájemná péče mezi partnery nebo odpovědnost za dluhy vzniklé na základě běžného chodu domácnosti.⁴⁰

Práva jsou pro takovouto formu soužití také deklarována. Pár žijící ve společné domácnosti nejméně po dobu tří let má právo využít možnosti společného zdanění příjmů. Má-li některý z partnerů kapitálové životní pojištění, po jeho smrti má druhý partner právo na vyplacení tohoto pojištění. Dalším z práv je, že opustí-li některý z partnerů společně obývaný byt či zemře-li, na druhého partnera automaticky přechází nájemní právo k bytu.

Tato právní úprava partnerského soužití ve Francii se však nezabývá v žádném ze svých ustanovení adopcí a ani rodičovskými právy a povinnostmi.⁴¹

K zániku tzv. občanského paktu solidarity může dojít čtyřmi různými způsoby. Buďto smrtí jednoho z partnerů automaticky, jestliže se jeden z partnerů ožení či sňatkem mezi partnery, dále společným prohlášením obou partnerů před soudem kde byl PACS uzavřen nebo také po uplynutí lhůty třech měsíců od podání žádosti o zrušení jednoho z partnerů.

Ve francouzském jazyce nazývaný Pacte Civil de Solidarité (PACS) mohou uzavírat partneri i v zahraničí. Podmínkou však je, aby v takových zemích nebylo legislativní úpravou zakázáno mimo manželský svazek vést společný partnerský život v registrovaném partnerství.

⁴⁰ Art. 515-4. LOI no 99-944 du 15 novembre 1999 relative au pacte civil de solidarité, In: Journal officiel de la République française (JORF), Version consolidée au 30 mars 2011

⁴¹ LOI no 99-944 du 15 novembre 1999 relative au pacte civil de solidarité, poznámka 40 výše

Je-li jeden z partnerů, kteří chtějí uzavřít PACS, občanem Francie a partneri se rozhodli uzavřít takovou smlouvu o společném soužití mimo území Francie, je to možné na příslušném francouzském konzulátu. V takovém případě předkládají partneri na konzulátu žádost o uzavření PACS, oběma podepsanou písemnou dohodu vyhotovenou ve francouzském jazyce, za dodržení podmínky, že tato smlouva nebude obsahovat části, které by se týkaly dědění, resp. části náležející závěti. Na základě těchto listin pak konzulát vydá žadatelům potvrzení o uzavření tzv. PACS.

Rozhodne-li se český občan uzavřít ve Francii smlouvu o společném soužití s osobou stejného pohlaví, formou tzv. občanského paktu solidarity, tento partnerský svazek je Českou republikou na našem území respektován a uznán. Uznáním právním úkonem se stává na území ČR po provedení zápisu do zvláštní matriky v Brně. K tomuto dojde na základě splnění zákonem stanovených požadavků.

Občan ČR, který je žadatelem, musí vyplnit příslušný formulář žádosti o zápis do zvláštní matriky. K této žádosti musí doložit doklady stanovené zákonem. Při podání žádosti s doloženými doklady na zvláštním matričním úřadu je nutno, aby matrikář ověřil totožnost žadatele, je-li žádost podána v zahraničí na zastupitelském úřadu ČR, ověření totožnosti provede příslušný pracovník.

Jakmile je na zvláštní matriku doručena žádost, obsahující veškeré zákonem stanovené náležitosti, matriční úředník provede zápis do příslušné matriční knihy a potom vyhotoví matriční doklad o registrovaném partnerství, který je prostřednictvím doručovatelské služby zaslán žadateli.⁴²

Jak již bylo výše řečeno, tzv. občanský pakt solidarity lze uzavřít i mezi partnery rozdílného pohlaví. Rozhodne-li se občan ČR uzavřít ve Francii, nebo na konzulátu Francie, partnerský svazek společného soužití dle této varianty a bude požadovat na území našeho státu o právní uznání tohoto svazku, správní řízení o zápis do zvláštní matriky nebude zahájeno a úředník matriky neprovede zápis. Osobní stav občana tak zůstává beze změny, byť občan podal žádost a podání má všechny zákonem stanovené náležitosti. V České republice je totiž pouze uzavření manželství nebo uzavření

⁴² Zvláštní matrika - zápis matriční události, Statutární město Brno, [on-line] [Cit. 7.6.2012], Dostupné z: <http://www.stred.bno.cz/zvlastni-matrika-zapis-matricni-udalosti>

registrovaného partnerství osob stejného pohlaví považováno za platný právní úkon, resp. úkon s právním účinkem.

V současné době je ve Francii již v plném běhu legislativní proces, který na svém konci přinese zásadní změny v oblasti partnerského soužití osob stejného pohlaví. Měl by být uveden v platnost zákon, který změní výklad pojmu manželství doposud výlučně vnímaný jako svazek muže a ženy. Současná situace v oblasti partnerského soužití a rodinného života homosexuálů ve Francii doznala totiž podstatných změn a objevují se ve Francouzském Národním shromáždění hlasy hovořící o tom, že nastal čas, kdy je nutné dát i homosexuálním párům a jejich dětem totožná práva, jaká mají heterosexuální rodiny. Pod záštitou prezidenta Françoise Hollanda tak připravila vláda zákon, kterým by měly být také naplněny předvolební sliby vládnoucí socialistické strany. V parlamentu se v současnosti objevuje návrh zákona, jehož přijetí představuje ve Francii malou společenskou revoluci. V případě, že bude zákon přijat osobám stejného pohlaví tak bude umožněno uzavírat plnohodnotné sňatky a také adoptovat a vychovávat děti.

2 MEZINÁRODNĚ PRÁVNÍ OCHRANA

Ve většině světa je společné soužití osob stejného pohlaví buďto zakázáno nebo doposud neznámé. V retrospektivním pohledu je vidět, že zhruba před třiceti lety není právně uznáno v žádné zemi společné soužití páru osob stejného pohlaví. Na lidské společnosti je možno spatřit, že až celosvětový vývoj v posledních třech desítkách let, přinesl asi ve 20 % zemí, určitá práva pro soužití osob stejného pohlaví.

Různorodost v tomto vývoji je zřejmá. Zatímco na jedné straně existují země, kriminalizující sexuální vztahy mezi dvěma dospělými osobami stejného pohlaví⁴³, na druhé straně jsou země umožňující párům stejného pohlaví manželství a založení rodiny, tedy plnohodnotný rodinný život.

Mezi těmito dvěma póly, od naprostého odmítání sexuálních vztahů osob stejného pohlaví, po uznání plnohodnotného rodinného života pro tyto páry, je zde na pomyslné linii také celá řada zemí, které přiznávají párům osob stejného pohlaví práva v různém rozmezí. Tato zásadní rozdílnost v pohledu na partnerské soužití osob stejného pohlaví pak přináší komplikovanost řešení v oblasti mezinárodně právní ochrany.

V rámci teritoria evropského kontinentu a tím spíše Evropské unie, se však jeden z pólů posouvá přes kriminalizaci sexuálních vztahů gayů a lesbiček, jejich diskriminaci až k „pouhému“ právnímu neuznání. Evropský pohled sice nepřináší tak zásadní rozdíly, ale to nezaručuje automaticky bezproblémovou mezinárodně právní ochranu.

V rámci eurozóny se ukázalo, že krátce po vstupu zemí do Evropské unie a následnému přistoupení k zákazu diskriminace dospělých jedinců stejného pohlaví majících sexuální vztahy, je v těchto zemích ve veřejné diskusi zaznamenán nárůst vznášení požadavků na formální uznání společného soužití párů stejného pohlaví. V centru těchto veřejných debat je prioritně role manželství. K tomuto směru veřejné diskuze přispívá nemalou měrou také silný vliv Evropského soudu pro lidská práva,

⁴³Bearak B., Malawi President Pardons Gay Couple, N.Y. TIMES, May 29, 2010, [on-line] [Cit. 7.6.20129], Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2010/05/30/world/africa/30malawi.html>, (Svět si připomněl znovu tuto nerovnost poté co homosexuální pár v Malawi byl odsouzen ke čtrnácti letům vězení za sodomii a nemravnosti. Prezident Malawi Bingu wa Muthariky vydal milost páru po návštěvě OSN. Prezident Ban Kimoon, ale jasně uvedl, že odsuzuje chování páru.)

který zastává důležité postavení v rámci eurozóny a podílí se na mezinárodně právní ochraně.

Zatímco některé hlasy tvrdí, že manželství je v podstatě výlučně heterosexuální a je základním stavebním kamenem společenské struktury, jiní ve svých tvrzeních považují vyloučení párů stejného pohlaví z manželství za nespravedlivé, diskriminační a tím i porušující základní prvky, na nichž stojí Evropská unie (viz čl. 2 Smlouvy o Evropské unii, konsolidované znění).⁴⁴

I když může existovat společné chápání toho, co představuje pojem manželství, v některých zemích je společné soužití osob stejného pohlaví právně vymezeno jako jakási podkategorie manželství. Podkategorie vyznačující se odlišnými pravidly a omezeným přístupem k některým právům, než jsou přiznána heterosexuálnímu manželství.

Manželství, jako forma partnerského soužití dvou osob, nemusí nutně vyjadřovat identický význam v každé zemi, ale když se setká manželský pár z jakékoliv země, má poskytovat všeobecné povědomí, že některé společné funkce jsou přítomny. Obecně to znamená, že manželskému páru se dostává formálního uznání jejich vztahu v dané zemi, a že jejich svazek vyvolává určité právní účinky v této zemi.

Hlavním všeobecným předpokladem je, že manželé jsou právně uznanými jako rodina. To samozřejmě s sebou přináší páru práva a povinnosti, například že děti vychovávané v rodině párem jsou právně přijímány jako jejich vlastní.

Až do nedávné doby bylo v evropské společnosti chápáno manželství jako svazek jednoho muže a jedné ženy. V posledních letech v důsledku povolení vývojových brzd v podobě striktně konzervativních postojů a rychlému sociálnímu vývoji společnosti, především v oblasti rozmanitosti sexu, má společnost nápadné problémy v chápání a vymezení pojmu manželství.

Nizozemsko se stává první zemí, která předefinovala pojem manželství. Ten je v současnosti vykládán jako svazek dvou jedinců bez ohledu na jejich pohlaví. Namísto přijetí zvláštního statutu pro partnerské soužití osob stejného pohlaví, Nizozemsko mění

⁴⁴ Smlouva o Evropské unii, In: Úřední věstník Evropské unie 2012/C 326/01, ze dne 26. října 2012, konsolidované znění, v českém jazyce

pravidla manželství přímo v občanském zákoníku. V roce 2001 přichází s definicí, manželství je smlouvu dvou osob různého nebo stejného pohlaví.⁴⁵

S touto změnou a dalšími později přichozími změny, však většina pravidel o manželství stále platí ve stejné míře, podobně jak pro heterosexuální pár, tak pro homosexuální pár. Původně však byly rozdíly mezi těmito manželstvími. Hlavní spočíval v tom, že manželský pár osob stejného pohlaví neměl přístup k mezinárodním adopcím. Nizozemsko, nicméně, přijetím legislativy v roce 2005 zpřístupnilo manželským párům osob stejného pohlaví adopce jak v rámci území státu tak i mezinárodní.⁴⁶

2.1 EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

Dodržování základních práv a svobod člověka je v rámci evropského teritoria prioritní hodnotou, na které jsou založena společenství všech členských států Evropské unie. Toto je zřejmé především z faktů vyplývajících z právních řádů jednotlivých států. Základní lidská práva a svobody, mezi něž patří i právo na rodinný život, spadají pod ochranu ústavních zákonů.⁴⁷ Tedy právních norem s nejvyšší právní silou, takových, jenž stojí nad všemi ostatními zákony.

Samozřejmě v rámci Evropské unie jsou také základní lidská práva a svobody deklarována právní normou s nejvyšší právní silou. Tímto právním předpisem závazným pro všechny členské státy je Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva). Jedním ze základních práv deklarovaných

⁴⁵ Maxwell N. G., Opening Civil Marriage to Same-Gender Couples: A Netherlands-United States Comparison, *Arizona journal of international and comparative law* Arizona journal of international and comparative law, Vol. 18, No. 1, s. 142-207, 2001, ISSN 0743-6963

⁴⁶ Curry-Sumner I.: *All's Well that Ends Registered?: The Substantive and Private International Law Aspects of Non-marital Registered Relationships in Europe : a Comparison of the Laws of Belgium, France, The Netherlands, Switzerland and the United Kingdom*, Intersentia, 2005, ISBN 9050955320, 600 s.

⁴⁷ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, In: *Sbírka zákonů ČR*, roč. 1993, Die Verfassung der Bundesrepublik Deutschland, Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949 (BGBl. S. 1), zuletzt geändert durch das Gesetz vom 21. Juli 2010 (BGBl. I S. 944) Německo, La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen de 1789, In: *Le Journal Officiel* Republica France, Francie, Konsolidované znění, La Constitución Española de 1978, Cortes Generales, Publicado en BOE núm. 311 de 29 de diciembre de 1978, Vigencia desde 29 de diciembre de 1978. Esta revisión vigente desde 27 de septiembre de 2011, Španělsko, Suomen perustuslaki, In: *Finlex* 11.6.1999/731, Finsko, La Costituzione della Repubblica Italiana, In: *Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana* n. 298, zvláštní vydání ze dne 27.prosince 1947 a další

zmíněnou normou je právo na respektování rodinného a soukromého života.⁴⁸ Úmluvou je taktéž deklarován zákaz diskriminace.⁴⁹ Obě tato témata se promítají v mé diplomové práci a úzce s ní souvisí. Úmluva je koncipována do tří hlav, kdy základními lidskými právy se zabývá hlava první. Jednotlivá ustanovení jsou uvedena v článcích a bodech.

Přímo v Úmluvě je také kodifikován způsob zajištění jednotlivých ustanovení. K tomuto účelu byl Evropskou unií, na základě konsenzu všech smluvních stran zřízen Evropský soud pro lidská práva (dále jen ECHR). ECHR vykonává svou činnost jako stálý úřad a jeho sídlo je ve francouzském Štrasburku. Způsob zajištění lidských práv a svobod v Úmluvě uvedených a způsob fungování ECHR je předmětem hlavy druhé Úmluvy.

V případě, že občanovi jakéhokoliv členského státu Evropské unie je upíráno některé ze základních lidských práv, v členské zemi kde žije a vyčerpal již veškeré možnosti domoci se sjednání nápravy sám nebo prostřednictvím občanských sdružení či spolků, včetně té nejvyšší v podobě ústavní stížnosti, může se domáhat tohoto práva u Evropského soudu pro lidská práva (ECHR). Na ECHR se mohou obrátit se stížností jakékoliv fyzické osoby, mají-li za to, že bylo porušeno některé z práv deklarované Úmluvou a považují se za oběti.⁵⁰

2.1.1 Soudní případ *Eweida a další proti Spojenému království*

Evropský soud pro lidská práva: Právo homosexuálů na rodinný život je stěžejním tématem mé diplomové práce, proto se budu nyní zabývat analýzou a

⁴⁸ Čl. 8 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů 1 až 14, Řím, 4.11.1950 (1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. 2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.)

⁴⁹ Čl. 14 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů 1 až 14, Řím, 4.11.1950 (Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.)

⁵⁰ Čl. 34 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů 1 až 14, Řím, 4.11.1950 (Soud může přijímat stížnosti od každé fyzické osoby, nevládní organizace nebo skupiny jednotlivců považujících se za oběti v důsledku porušení práv přiznaných Úmluvou a Protokoly k ní jednou z Vysokých smluvních stran. Vysoké smluvní strany se zavazují, že nebudou nijak bránit účinnému výkonu tohoto práva.)

popisem několika rozhodnutími ECHR, abych demonstroval jeho účast na zajištění dodržování Úmluvy.

Prvním ze soudních případů je kauza Eweida a další vs. Spojené království.⁵¹ Jde o čtyři případy, které byly spojeny ke společnému projednání. Jedním z nich je i případ paní Lillian Ladele.⁵² Lilian Ladele, jako křesťanka, zastává názor, že manželství je svazek jednoho muže a jedné ženy pro společný život, a upřímně věří, že registrované partnerství osob stejného pohlaví je v rozporu s Božími zákony. Pracovala v londýnské čtvrti Islington, jako úřednice místního orgánu veřejné správy na matrice, kde její pracovní náplní bylo registrovat narození, úmrtí a sňatky a také vystavovat rodné, úmrtní a oddací listy.

Obecně je známa skutečnost, že Islington je pro soudržnost společnosti prostřednictvím podpory společných komunitních hodnot a porozumění, které jsou spatřovány v rovnosti, respektu a důstojnosti pro všechny. Islingtonské úřady místní samosprávy jsou proti jakékoliv diskriminaci z důvodu rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině nebo jinému postavení. Zákaz diskriminace je také zakotven v etickém kodexu, který je pro zaměstnance závazný a jehož nedodržování ze strany zaměstnanců je porušením pracovní kázně, které může vyústit k sankcionování.

5. prosince 2005 je ve Spojeném království uveden v platnost zákon o registrovaném partnerství. Zákon stanoví právní registraci občanských partnerství mezi dvěma lidmi stejného pohlaví, a přiznává jim práva a povinnosti, které jsou rovnocenné manželský pár. Vzhledem k přesvědčení Lilian Ladele, jí bylo zpočátku dovoleno, aby si po dohodě s kolegy vyměňovala práci tak, aby nemusela provádět obřady registrovaného partnerství. V březnu 2006, nicméně, dva kolegové vznesly stížnost, že odmítnutí vykonávat takové pracovní povinnosti je diskriminační.

V květnu 2007 se atmosféra v úřadu vyostřila. Lilianino odmítání vykonávat obřady registrovaného partnerství, bylo příčinou problémů, které přinesly stížnosti od

⁵¹ ECHR, CASE OF EWEIDA AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM, In: HUDOC database ECHR, Applications nos. 48420/10, 59842/10, 51671/10 and 36516/10, JUDGMENT, STRASBOURG, 15 January 2013, PDF on line

⁵² ECHR, I. THE CIRCUMSTANCES OF THE CASE, C. Ms Ladele, CASE OF EWEIDA AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM, In: HUDOC database ECHR, Applications nos. 48420/10, 59842/10, 51671/10 and 36516/10, JUDGMENT, STRASBOURG, 15 January 2013, PDF on line

homosexuálních kolegů, kteří se cítili jako oběť. Úřad z podnětu stížností zahájil předběžné šetření, které uzavřel v červenci 2007 s doporučením, že formální disciplinární stížnosti podané proti paní Lilian Ladele na skutečnost, že odmítla provádět obřady registrovaného partnerství z důvodu sexuální orientace stran, čímž neplnila požadavky kodexu místního úřadu, resp. porušovala tento kodex. Po jednání disciplinární komise, byla paní Ladele změněna pracovní náplň bez nutnosti provádět obřady, hrozilo však její propuštění. Lilian Ladele podala stížnost k ECHR o náboženské diskriminaci.

Druhým případem je kauza, kdy pan McFarlane, křesťan, pracoval jako terapeut v sexuologické poradně poskytující terapie pro páry, které se obracely na poradnu s problémy ve vztahu. McFarlane, byl členem sdružení, které má etický kodex a zásady správné praxe.⁵³ Poradci jsou vázáni jejich dodržováním a porušení přináší sankční postih. Kodex mimo jiné hovoří o tom, že terapeut musí pracovat bez předsudků a vyhnout se diskriminaci, například na základě náboženského vyznání, rasy, pohlaví, věku, vyznání, sexuální orientace, zdravotního postižení. Vzhledem ke svému náboženskému přesvědčení, pan McFarlane odmítal poskytovat poradenství párům stejného pohlaví, což bylo porušením etického kodexu a vedlo k disciplinárnímu řízení. Závěrem disciplinárního řízení bylo řečeno, že došlo ke hrubému pochybení a pan McFarlane nemůže vykonávat poradenskou činnost. McFarlane tedy podal stížnost k ECHR.

Zvláštností těchto dvou spojených kauz je skutečnost, že je řešeno, ze které strany vlastně vychází diskriminace, zdali jsou diskriminováni paní Ladele a pan McFarlane, pro své vyznání, nebo páry osob stejného pohlaví žijící v partnerském svazku pro jejich sexuální orientaci.

ECHR hodnotí obě kauzy ve vztahu k článku 9 Úmluvy. Náboženská svoboda je především otázkou individuálního myšlení a svědomí. Tento aspekt práva stanoveného v prvním odstavci článku 9 Úmluvy, vyznávat nějakou náboženskou víru, je absolutní a bez výhrad. Na jedné straně článek 9 bod 1 hovoří o právu na svobodu náboženského vyznání. Na straně druhé však článek 9 bod 2 říká, že svoboda projevit náboženské

⁵³ ECHR, I. THE CIRCUMSTANCES OF THE CASE, D. Mr McFarlane, CASE OF EWEIDA AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM, In: HUDOC database ECHR, Applications nos. 48420/10, 59842/10, 51671/10 and 36516/10, JUDGMENT, STRASBOURG, 15 January 2013, PDF on line

vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu ochrany práv a svobod jiných.

ECHR ve svých úvahách hovoří o tom, že i tam, kde víra dosahuje požadovanou úroveň přesvědčivosti a významu, nelze říci, že každý akt, který je nějakým způsobem inspirován, motivován nebo vírou ovlivňován představuje „projev“ z víry. Tak například jsou jednání nebo opomenutí, která nejsou přímo vyjadřující přesvědčení týkající se víry, nebo která jsou jen vzdáleně spojena s pravidly víry, spadají mimo chráněné na základě článku 9 odst. 1 Úmluvy. Aby mohl být považován jako „projev“ ve smyslu článku 9, musí být daný akt úzce spjat s náboženským vyznáním či vírou. Příkladem by mohl být akt uctívání nebo oddanosti, která je součástí praxe náboženství nebo víry v obecně uznávané formě.

Podle ustálené judikatury, ECHR ponechává na signatářských státech Úmluvy určitý prostor pro uvážení při rozhodování, zda a do jaké míry je nutná interference. Tento prostor pro uvážení jde ruku v ruce s evropským dohledem zahrnující jak právo tak k němu se vztahujícího rozhodnutí. Úkolem Soudního dvora je určit, zda opatření přijatá na vnitrostátní úrovni byly v zásadě odůvodněné a přiměřené.

ECHR připomíná, že článek 14 Úmluvy⁵⁴ nemá samostatnou existenci, neboť má vliv pouze ve vztahu k právům a svobodám zachovaným jinými hmotně-právními ustanoveními Úmluvy.

Ve všech případech, soudní dvůr ECHR má za to, že vnitrostátní orgány, jako je místní orgán veřejné správy či zaměstnavatel, kteří věc řešili disciplinárním řízením a také vnitrostátní soudy, které zamítli stížnost na diskriminaci, překročili prostor pro uvážení, který mají k dispozici. Nemůže tedy říci, že došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 9, pokud jde o případ Lilian Ladele. Také soudní dvůr ECHR nemá za to, že odmítnutí ze strany vnitrostátních soudů stížnosti pana McFarlane, vedla k porušení článku 9, samostatně, nebo ve spojení s článkem 14.

⁵⁴ Čl 14 Zákaz diskriminace, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů 1 až 14, Řím, 4.11.1950 (Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.)

2.1.2 Soudní případ *H. proti Finsku*

Dalším s případů, který řešil Evropský soud pro lidská práva (dále jen ECHR) je kauza paní H. vs. Finsko.⁵⁵ Paní H. se obrátila na ECHR se stížností, že Finská republika porušuje lidská práva a základní svobody ačkoliv se zavázala k jejich dodržování a ochraně. Finsko se zavázalo ratifikací a zařazením do svého právního řádu Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva).

Paní H. ve stížnosti uvedla, že především došlo k porušení podle článků 8 a 14 Úmluvy, kdy její právo na soukromý a rodinný život nemůže plnohodnotně využívat. K plnohodnotnému využití zmíněného práva by došlo, kdyby ji státní orgány nenutili na základě změny pohlaví, kterou podstoupila z vlastní vůle, k transformaci jejího dlouholetého manželství na registrované partnerství.

Paní H. se narodila ve Finsku jako muž, který se oženil a s manželkou měl dvě děti. Vzhledem k okolnosti, že se vždycky cítila jako žena v mužském těle, což mělo silný vliv na její psychickou stránku, v roce 2005 vyhledala lékařskou pomoc. Následně v roce 2009 podstoupila léčbu zakončenou operací ke změně pohlaví. Když byla paní H. již po zdravotní stránce v pořádku, změnila si mužské jméno na ženské a také provedla výměnu dokladů, řidičský průkaz, pas a další. K tomuto je nutno uvést, že stejně jako v České republice jsou ženy od mužů odlišeny specifickým rodným číslem, tak i ve Finsku jsou ženy od mužů odlišovány specifickým identifikačním číslem. Finské úřady na nové doklady paní H. zapsali její staré mužské identifikační číslo, což jí dělalo velké nepříjemnosti.⁵⁶ Na úřadech a při silničních kontrolách žena předkládala doklady, na nichž bylo ženské jméno, fotka ženy, ale mužské identifikační číslo. To budilo dojem neplatných, chybných či padělaných dokladů. Neustále musela státním orgánům vysvětlovat jaký je stav věci a úředníci museli ověřovat, zdali je to pravda. Tyto kontroly a jednání pak také byly neúměrně dlouhé.

Paní H. na základě těchto negativních zkušeností žádala matriční úřad o stvrzení, že je žena tím, že změní její mužské identifikační číslo na ženské tak, aby vše odpovídalo skutečnosti. Matriční úřad však toto odmítl s tvrzením, že změnu

⁵⁵ ECHR, CASE OF H. v. Finland, In: HUDOC database ECHR, Application no. 37359/09, JUDGMENT, STRASBOURG, 13 November 2012, PDF on line

⁵⁶ ECHR, I. THE CIRCUMSTANCES OF THE CASE, CASE OF H. v. Finland, In: HUDOC database ECHR, Application no. 37359/09, JUDGMENT, STRASBOURG, 13 November 2012, PDF on line

identifikačního čísla na ženské lze pouze v případě, že nebude vdaná, nebo manželství bude změněno na registrované partnerství. Paní H. a její partnerka se rozhodly zůstat ve svazku manželském, což znamenalo, že paní H. nemůže být zaevidována v matrice jako žena. K rozvodu nechtěli přistoupit, protože to by bylo v rozporu s jejich náboženským přesvědčením. Změna jejich svazku soužití z manželství na registrované partnerství jim také nevyhovovala, protože registrované partnerství by oběma neposkytovalo jistoty, jako mají v manželství a to by také znamenalo pro jejich dítě, že se na něho bude pohlížet odlišně než na děti žijících s maminkou a tatínkem.

Paní H. se domáhala svých práv a sjednání nápravy také u různých soudů, postupně, dle hierarchie finského soudnictví. K Nejvyššímu správnímu soudu podala odvolání proti negativním rozhodnutím soudů nižších instancí a dokonce požádala soud, aby podal žádost o rozhodnutí o předběžné otázce k ECHR, s odkazem na články 8⁵⁷ a 14⁵⁸ Úmluvy. Paní H. v odůvodnění uváděla, že stát by jí neměl tvrdit, že občanské partnerství je pro ni vhodné a to zejména pokud to vyžaduje, aby se svou manželkou staly lesbičkami. Jejich sexuální identita je soukromá záležitost, která nemůže být podmínkou pro potvrzení pohlaví. Stát tím porušuje její právo na soukromí pokaždé, když mužské identifikační číslo odhalí, že podstoupila změnu pohlaví. Navíc tvrdila, že pokud se jejich oficiální forma soužití z manželství změní na registrované partnerství, znamenalo by to, že již nebude legálním otcem jejího dítěte, ani jeho matkou, protože dítě nemůže mít dvě matky. Nejvyšší správní soud však odmítl podat žádost k ECHR o vydání rozhodnutí o předběžné otázce a také zamítl odvolání.

ECHR posuzoval tuto kauzu v souvislosti s článkem 8 Úmluvy, tak jak uváděla paní H. ve své stížnosti, ale také se zabýval kauzou z pohledu podle článku 12

⁵⁷ Čl. 8 Právo na respektování rodinného a soukromého života, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů 1 až 14, Řím, 4.11.1950 (1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. 2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.)

⁵⁸ Čl. 14 Zákaz diskriminace, Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů 1 až 14, Řím, 4.11.1950 (Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.)

Úmluvy.⁵⁹ ECHR k této kauze uvedl, že v projednávaném případě existují dvě konkurenční práva, která musí být vyvážena proti sobě. Na jedné straně stěžovatelčino právo na respektování jejího soukromého života, získáním nového ženského identifikačního čísla a na opačné straně právo státu, na zachování neporušené tradiční instituce manželství. Tedy zůstat stále ženatý by znamenalo manželství osob stejného pohlaví mezi žalobkyní a její manželkou, což však není povoleno právními předpisy platnými v současnosti ve Finsku.

Podle ustálené judikatury ECHR článek 12 Úmluvy neukládá povinnost smluvním státům umožňovat homosexuálním párům přístup k manželství. Ani nemůžeme článek 8, ustanovení mající obecnější účel a rozsah, vykládat tak, že ukládá takovou povinnost. Soudní dvůr ECHR rovněž rozhodl, že otázka regulace dopadů změny pohlaví v rámci manželství spadá do posouzení smluvního státu. ECHR poznamenává, že konsensus o manželství osob stejného pohlaví se v evropském kontextu vyvíjí a že některé členské státy již mají takovou možnost zahrnutu ve svém vnitrostátním právním řádu ve formě příslušných zákonů. Ve Finsku, však tato možnost neexistuje, i když se jí v současné době zabývá parlament. Na druhou stranu, jsou práva homosexuálních párů v současném Finsku chráněna, možností uzavřít registrované partnerství.

2.1.3 Soudní případ X. a další proti Rakousku

Posledním z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, které jsem zahrnul do diplomového projektu je rozhodnutí o případu nazvaném X. a další vs. Rakousko. K identifikaci případu bylo použito toto označení, protože žalobci podali ECHR žádost, aby jejich jména nebyla v souvislosti s projednávanou věcí nikým a nikde zveřejňována v důsledku ochrany osobních údajů. Jedná se o rozhodnutí z poslední doby, které vydal ECHR dne 19. února 2013. Samozřejmě tématem tohoto rozhodnutí je právo homosexuálů na rodinný život. Aplikace práva je zde zaměřena „*de facto*“ na zajištění společné péče pro biologickou matku a adoptivní matku, které žijí společně v partnerském vztahu osob stejného pohlaví.

⁵⁹ Čl. 12 Právo uzavřít manželství, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů 1 až 14, Řím, 4.11.1950 (Muži a ženy, způsobilí věkem k uzavření manželství, mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva.)

K popisu případu lze uvést, že žalobci jsou dvě ženy žijící v dlouhodobém partnerském vztahu a syn jedné z těchto žen, který se jí narodil mimo manželství.⁶⁰ Jelikož obě žalobkyně žijí v partnerském vztahu, ve společné domácnosti, společně se synem jedné z nich, obě partnerky se starají o syna a chtějí žít jako rodina, dohodli se, že budou usilovat o to, aby obě partnerky byly vůči synovi právoplatnými rodiči. Tedy aby existoval i platný právní vztah mezi synem a partnerkou, která není biologickou matkou, se všemi právy a povinnostmi z toho vyplývajícími.

Před tím, než se žalobci obrátili na ECHR, podali ústavní stížnost k Ústavnímu soudu v Rakousku. V ní uváděli, že ustanovení § 179 a následující občanského zákoníku Rakouska⁶¹ (*Österreich Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch ABGB*), lze chápat jako vylučující adopci dítěte jednoho z partnerů druhým partnerem, v případě, že oba partneři jsou stejného pohlaví a žijí společně v registrovaném partnerství. K dokreslení situace je nutno uvést, že ustanovení § 179 a následující občanského zákoníku Rakouska, upravuje adopci dítěte manželem, který není biologickým rodičem. Upozorňovali na skutečnost, že jestliže je takováto adopce přípustná u páru heterosexuálního a není přípustná u homosexuálního páru, je ustanovení zákona diskriminující a protiústavní. Ústavní soud zamítl žádost jako nepřipustnou podle článku 140 Federální ústavy Rakouska.⁶²

Je namístě uvést, že v souladu s ustálenou judikaturou ECHR, otázky týkající se sexuální orientace spadají do oblasti působnosti ochrany práv na respektování soukromého a rodinného života.⁶³ Je taktéž pravdou, že podle stávající judikatury ECHR, diskriminace na základě sexuální orientace je v zásadě neslučitelná s články 8 a 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁶⁴

Výše uvedené by mělo být ve všeobecném povědomí, nicméně ECHR opakovaně rozhodl, že členským státům Rady Evropy má být ponechán prostor pro

⁶⁰ ECHR, CASE OF X AND OTHERS v. AUSTRIA, In: HUDOC database ECHR, Application no. 19010/07, JUDGMENT, STRASBOURG, 19 February 2013, PDF on line

⁶¹ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie, In: Bundesgesetzblatt BGBl JGS Nr. 946/1811 Bundesrecht konsolidiert

⁶² Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG), In: Bundeskanzleramt Österreich

⁶³ Čl. 8 Právo na respektování rodinného a soukromého života, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů 1 až 14, Řím, 4.11.1950, poznámka 57 výše

⁶⁴ Čl 8 a 14, Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů 1 až 14, Řím, 4.11.1950, poznámky 57 58 výše

uvážení v tomto ohledu. V bodě 41 rozsudku ECHR ve věci Fretté proti Francii (stížnost č. 36515/97, ze dne 26. května 2002), Evropský soud výslovně uvedl, že v oblasti práva homosexuálů, k přijetí závěrů, má být členskými státy poskytnut široký prostor pro zvážení, pokud jsou otázky předmětem společenských změn či v období kdy již společenské změny probíhají. Toto výkladové stanovisko o ponechání prostoru pro zvážení však nelze vnímat ve smyslu negativním, že umožňuje členskými státy vykonávat svévolnou moc.

S ohledem na rozsudek ECHR ve věci Karner proti Rakousku (stížnost č. 40016/98, ze dne 24. července 2003) rozdílnost v zacházení mezi heterosexuálními nemanželskými páry a páry homosexuálními je značně problematická. Jen velmi málo členských států povoluje, aby druhý z partnerů homosexuálního páru mohl adoptovat dítě prvního partnera. Většina států toto právo přiznává výhradně heterosexuálním manželstvím. Tato většina opírá svůj postoj o tvrzení, že umožnění adopce dítěte prvního partnera homosexuálního páru druhým z partnerů stěžuje dítěti sociální postavení a nesleduje tak legitimní cíle směřující zejména k ochraně zájmů dítěte.

Na základě těchto tvrzení byl proveden výzkum, který přinesl zcela jiné výsledky. Dítě vychovávané heterosexuálními rodiči je stejné, jako dítě vychovávané homosexuálními rodiči. Výzkum ukázal, že jako podstatným ovlivňujícím prvkem ve výchově dítěte není sexuální orientace rodičů, ale jejich schopnost poskytovat dítěti v průběhu celého procesu výchovy stabilní a starostlivou rodinu, která se projevuje mimo jiné projevy zájmu o dítě, ekonomickou a emoční stabilitou atd.⁶⁵

⁶⁵ ECHR, CASE OF X AND OTHERS v. AUSTRIA, poznámka 60 výše

3 PRÁVO A PRAXE V ZEMÍCH BEZ LEGISLATIVNÍ ÚPRAVY

Co se týká realistického pohledu, spatřujeme absolutní propast mezi právem a praxí v oblasti partnerského soužití osob stejného pohlaví. Tato propast, která je definována absencí konkrétní právní úpravy, na první pohled není viditelná a vyznačuje se jakousi latentností.

Legislativní úprava partnerského soužití je v rámci práva Evropské unie vymezena velmi obecně a však na nejvyšší úrovni tohoto právního systému. Tím je myšleno, že je na úrovni ochrany lidských práv v předpisu nejvyšší právní síly, viz. články 8 a 12 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁶⁶, konsolidovaného znění.

Velký počet zemí na světě nedává žádnou možnost formálního uznání partnerského soužití osobám stejného pohlaví. Především se jedná o země, jejichž kulturní, sociální a společenské hodnoty byly po mnoho let stavěny na náboženských základech a tyto jsou hluboko a silně zakořeněny v lidském myšlení a tím také podstatnou měrou ovlivňují samotné chápání světa těchto lidí, resp. společností.

Hlubší pohled na specifický přístup v každé zemi, však může odhalit a více zviditelnit skutečný stav věci jaký je, než pouhý analyticko-právní rozbor norem, zákonů jednotlivých zemí, s hledáním toho co upravují a zdali vůbec něco upravují v oblasti partnerského soužití osob stejného pohlaví. Bohužel, je třeba přihlídnout k podstatným ovlivňujícím okolnostem, a to, že je tato práce časově značně rozsáhlá, která předpokládá sběr velkého množství relevantních dat z rozsáhlého teritoria a jejich následné studium, analýza.

Existuje zde však relevantní domněnka, že sestavení takovýchto závěrů a jejich hodnocení by bylo velmi poučné a vypovídající o tom, jak jednotlivci z různých kultur či míst planety, mají tendence se vypořádat se stávajícím stavem, formou hledání alternativních cest k dosažení chtěného, resp. budování rodinných vazeb, když jejich systém toto neumožňuje, popírá nebo dokonce postihuje.

⁶⁶ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů 1 až 14, Řím, 4.11.1950, (Článek 8 Právo na respektování soukromého a rodinného života, Článek 12 Právo uzavřít manželství)

Nejednotnost pohledu a přístupu k možnosti zpřístupnění partnerského soužití osobám stejného pohlaví je také možno spatřovat v rámci Evropské unie. I když země tohoto společenství bez právní úpravy manželství či registrovaného partnerství osob stejného pohlaví již nepatří do majoritní skupiny, ve své práci se zaměřím na toto teritorium eurozóny.

Mezi země eurozóny, které se řadí do dnes již široké skupiny členských zemí Evropské unie, nezahrnující ve svém právním řádu žádnou zákonem danou úpravu, jež by poskytovala osobám stejného pohlaví žijícím v partnerském soužití nějakou právní ochranu, patří Itálie, Řecko a Rumunsko. Rada Evropy a Evropský soud pro lidská práva podporují uznání partnerského soužití gayů a lesbiček,⁶⁷ což je viditelné z jejich činnosti, resp. výsledků ve formě rozhodnutí. Proto by se měl establishment i těchto zemí v brzké době zabývat touto problematikou vybrat nějaký typ či formu uznání partnerství osob stejného pohlaví, i když třeba s omezenými právy a prostřednictvím legislativního procesu ho zahrnout do právního řádu své země.

3.1 PRÁVNÍ PRAXE V ITÁLII

V Itálii,⁶⁸ ústava uvádí, že "republika uznává práva rodiny jako tzv. přirozeného společenství založeného na manželství."⁶⁹ Uskutečnilo se několik po sobě jdoucích pokusů, aby bylo uznáno soužití gayů a lesbiček, a to alespoň ve formě registrovaného partnerství, ale všechny byly s negativním výsledkem.⁷⁰ Ačkoli v současné době v Itálii není obecně uznávané partnerství osob stejného pohlaví, profesor Virginia Zambrano se odkazuje na některé italské právní předpisy, které umožňují určitou omezenou právní ochranu v podobě jako pro rodinu i pro svazek soužití páru osob stejného pohlaví.

⁶⁷ Viz např. Usnesení Rady A3-0028/94, Usnesení o rovných právech pro homosexuály a lesby v ES, In: Official Journal of the European Communities 1994 C 61, 28.2.1994, s. 40; Council of Europe Resolution 1728, 2010, Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity, ze dne 29.dubna 2010

⁶⁸ Zambrano V., National Report: Italy, 18TH ANNUAL CONGRESS OF THE INTERNATIONAL ACADEMY OF COMPARATIVE LAW WASHINGTON DC JULY 25-AUGUST 1 2010, American University Journal of Gender, Social Policy & the Law, 2011, Volume 19, Issue 1, on line PDF [dále Italy Report].

⁶⁹ Článek 29 La Costituzione della Repubblica Italiana, In: Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana n. 298, zvláštní vydání ze dne 27.prosince 1947, („Republika uznává práva rodiny jako přirozeného společenství založeného na manželství. Manželství je založeno na morální a právní rovnosti manželů v mezích stanovených zákonem zaručujících jednotu rodiny.“)

⁷⁰ Italy Report, poznámka 52 výše, s. 229–230

Například, články 4 a 5 dekretu prezidenta republiky č. 223/1989 definují rodinu výhradně pro účely shromažďování statistických dat.⁷¹ Článek 4, „registrovaná rodina“, tohoto předpisu odkazuje na pojetí, které by mohlo dle jeho výkladu rovněž zahrnovat partnerské soužití gayů a lesbiček. Takto formulované definice sloužily státním a regionálním úřadům k vytvoření speciálních evidencí „*Registri delle unioni civili*“. Evidencí zaměřených na zajištění některých administrativních práv, zejména sociálních výhod v oblasti bydlení, osobám žijícím ve společné domácnosti, včetně výhod pro vězně umístěných k výkonu trestu odnětí svobody ve věznicích, hospitalizované v nemocnicích a dalším.⁷²

Itálie navazuje na své tradice občanského práva spočívající v nevázanosti soudců precedenty. Tato funkce je znatelná v celé řadě různorodých a mnohdy rozporných soudních rozhodnutích, vykládajících smysl a podstatu diskriminaci zakazujícího ustanovení stanoveného v článku 3 Ústavy Italské republiky.⁷³ Pro některé soudce na Apeninském poloostrově, resp. v Itálii, je zmíněné ustanovení Ústavy základem pro povolení svazku osob stejného pohlaví. Pro jiné však nemá ustanovení ústavní mandát, aby mohl být svazek obecně uznán. Sodní moc, jako jeden ze základních prvků demokratického a liberálního státu, samozřejmě podstatným způsobem ovlivňuje sociální vnímání celé společnosti.

Jako příklad různorodosti těchto soudních rozhodnutí, profesor Zambrano odkazuje na rozhodnutí soudu v Turíně. Soud rozhodl, že „neexistuje žádný důvod rozlišovat mezi manželstvím a svazkem osob stejného pohlaví, protože obě formy jsou založeny na myšlence společného soužití.“⁷⁴ Bez ohledu na nejednotný právní výklad různých soudů, pohled italského Ústavního soudu je zcela jednoznačný, institut manželství je svazek mezi mužem a ženou. V rozhodnutí ze dne 14. dubna 2010, soud

⁷¹ Dekret prezidenta republiky č. 223, ze dne 30. května 1989, La Gazzetta Ufficiale No 132 z 6.8.1989, Itálie

⁷² Italy Report, poznámka 52 výše

⁷³ Článek 3 La Costituzione della Repubblica Italiana, In: Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana n. 298, zvláštní vydání ze dne 27. prosince 1947, („Všichni občané mají stejnou sociální důstojnost a jsou si před zákonem rovni, bez rozdílu pohlaví, rasy, jazyka, náboženství, politického přesvědčení, osobních a sociálních podmínek. Je povinností republiky odstranit ty překážky hospodářské a sociální povahy, které omezují svobodu a rovnost občanů, brání plnému rozvoji lidské osobnosti a efektivní účasti všech pracujících země v oblasti politické a hospodářské“)

⁷⁴ Italy Report, poznámka 50 výše, s. 235 (citováno Corte d'assise Turin, sect. I, ord., 19th novembre 1999 (It.)).

uvedl, že je výsadou zákonodárce definovat manželství a zamítl argumentaci ve stížnostech tří homosexuálních párů proti rozhodnutím soudů v Benátkách a Turíně, vykládajícím manželství jako výhradně heterosexuální instituci.⁷⁵

Na základě studií podmínek vyskytujících se v současné Itálii můžeme dojít k závěru, že ochrana soužití osob stejného pohlaví je možná zatím skrze smluvní práva. Pro homosexuální páry je na Apeninském poloostrově běžné, na místo vstoupení do registrovaného partnerství jako svazku soužití dvou osob stejného pohlaví, vstupovat do smluvních závazků umožňujících a upravujících rozšíření vlastnického práva na oba partnery, jakož i vzájemné péče a také činit rozhodnutí v zastoupení navzájem v případě léčby.

Existuje však také mnoho oblastí, kde smlouvy nemohou nahradit či zastoupit nedostatek veřejnoprávní regulace. To platí zejména v oblasti rodinného práva. Také v jiných právních oblastech absentuje uznání druhého z partnerů partnerského soužití, jako osoby, resp. subjektu, který má sekundární roli, pokud jde o práva dědická, v oblasti penzí či daní, abychom jmenovali alespoň některé z nich z celé škály.⁷⁶

3.2 PRÁVNÍ PRAXE V ŘECKU

Řecko je jednou ze zemí Evropské unie, kde dosud neprošel legislativní cestou ani zákon o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví a ani zde

Přehlížení párů stejného pohlaví může být více patrné při pohledu na problematiku jejich partnerského soužití a rodinného života v Řecku⁷⁷, kde parlament schválil v roce 2008 tzv. „*Free Unions Pact*“. Tento pakt volné unie, zjednodušeně řečeno, se ovšem týká pouze svobodných heterosexuálních partnerů.⁷⁸ Řecká ústava, podobně jako řada dalších, chrání rodinu, jazykový výklad by však mohl být chápán

⁷⁵ *Matrimoni gay*, no della Consulta ai ricorsi “Materia di competenza del Parlamento,” la Repubblica (It.), 14.4.2010, [on-line] [Cit. 19.10.2012], Dostupné z: http://www.repubblica.it/cronaca/2010/04/14/news/consulta_matrimoni_gay-3344318/.

⁷⁶ Italy Report, poznámka 52 výše, s. 242–245

⁷⁷ Fessas A. G.: National Report: Greece, 18TH ANNUAL CONGRESS OF THE INTERNATIONAL ACADEMY OF COMPARATIVE LAW WASHINGTON DC JULY 25-AUGUST 1 2010, American University Journal of Gender, Social Policy & the Law, 2011, Vol. 19, Issue 1, on line PDF [dále Greece Report].

⁷⁸ Greece Report, poznámka 71 výše, s. 200

jako oddělení od manželství. „Rodina je základem zachování a rozvoje národa, stejně jako manželství, mateřství a dětství a musí být pod ochranou státu.“⁷⁹

Tímto je tedy vyjádřeno, že řecká ústava chrání veškeré typy rodin. Tedy nejen ty, které byly vytvořeny na základě manželství heterosexuálních párů. Navíc, řecká ústava chrání manželství bez definování, a zdá se, že neexistuje shoda v tom, co ústavní ochrana manželství zahrnuje.

Jedním z názorů, jak ústavní ochranu manželství chápe řecká společnost je, že řecká ústava chrání tento institut, bez ohledu na to, zdali jej tvoří muž a žena či pár osob stejného pohlaví. Pokud by tomu tak bylo, není nezbytně nutné předefinovat pojetí manželství tak, aby jeho význam zahrnoval i partnerství osob stejného pohlaví.

Odlišná interpretace naopak říká, že manželství může být chápáno jako pojem oddělený od sociálního vnímání, v neustálém vývoji. Podle tohoto výkladu by manželství osob stejného pohlaví již nyní požívalo ústavní ochrany.

V současné době Řecko neustále udržuje tradiční výklad institutu manželství. Po zavedení tzv. „*Free Unions Pact*“ v Řecku v roce 2008, starosta města Telos vydal manželské licence dvěma lesbickým párům. Reakcí bylo podání žaloby proti starostovi a těmto dvěma párům. Věc proti starostovi byla prohlášena za nepřípustnou. Soud však konstatoval, že v řeckém právu není žádný prostor pro úpravu manželství gayů či lesbiček.

3.3 PRÁVNÍ PRAXE V RUMUNSKU

Jedním ze základních předpokladů vyplývajících z členství v Evropské unii je nejen zrušení tzv. „anti-gay“ legislativy, ale také na základě Amsterodamské smlouvy požadavek přijetí legislativy nepřipouštějící diskriminaci členskými státy, ke kterým patří i Rumunsko. To se stalo řádným členem po svém vstupu od roku 2007.

V Rumunsku, neexistuje právní úprava, která by uznávala občanskou smlouvu, registrované partnerství či jakoukoliv jinou formu partnerského soužití pro páry tvořené osobami opačného pohlaví, vyjma manželství. Pro páry tvořené partnery stejného

⁷⁹ Článek 21, bod 1., The Constitution of Greece, HELLENIC PARLIAMENT as revised by the parliamentary resolution of May 27th 2008 of the VIIIth Revisionary Parliament, In: Hellenic Parliament, PDF online, ISBN: 960-560-073-0, Řecko

pohlaví, které chtějí žít plnohodnotným partnerským životem, není zpřístupněno ani uzavření svazku manželského.

Na druhé straně je nutno s podivem říci, že partnerské svazky soužití, jež jsou uzavřeny či registrovány dle zákona v jiných evropských zemích, resp. v členských zemích Evropské unie, a to jak svazky soužití párů kdy jedním z partnerů je muž a druhým je žena, tak i párů stávajících z osob stejného pohlaví, jsou formálně uznávány pro účely vstupu na území Rumunska. Tedy, zatímco manželský či registrovaný pár osob stejného pohlaví je po vstupu na území Rumunska považován jako rodinní příslušníci občana Evropské unie pro imigrační účely, žádná práva uznávaná v zemi odkud partneři pochází, nebo byl jejich svazek zaregistrován, z tohoto nicméně nevyplývají.

V současné době se rumunské legislativní orgány zatím vyhýbají samotné diskuzi a také přijetí zákonů upravujících partnerské soužití osob stejného pohlaví. Dokonce z jejich činnosti je zřejmé, že se brání také vlivům vycházejícím z vrcholných orgánů Evropské unie.

Nynější platná právní úprava v Rumunsku, která je uvedena v ustanovení čl. 277 čl. 3 zákona č. 287, z roku 2009, občanského zákoníku v platném znění, hovoří výslovně o tom, že kdekoliv a kýmkoliv uzavřená registrovaná partnerství nejsou v Rumunsku uznávána.⁸⁰ Ze zákona č. 4, z roku 1953, zákoník rodinného práva, v platném znění, vyplývá, po analýze a výkladu obsahu jednotlivých ustanovení, že možnost uzavření registrovaného partnerství ani není v odvětví rodinného práva předpokládáno.

Na základě platné právní úpravy je tedy zřejmé, že jediná, v Rumunsku státními orgány uznávaná, zákonná a tedy možná forma spojení dvou osob představuje rodina a ta vychází z manželství, což je svazek partnerského soužití uzavřený výlučně mezi mužem a ženou.

⁸⁰ Zákon č. 287, z roku 2009, Codul civil (Občanský zákoník), In: Monitorul Oficial al României nr 505 din 2011-07-15, aplicabil din 1 octombrie 2011, Rumunsko, ve znění pozdějších změn a doplňků, („registrované partnerství mezi osobami opačného či stejného pohlaví uzavřená nebo kontrahovaná v zahraničí občany Rumunska nebo cizími státními příslušníky nejsou v Rumunsku uznávána“)

Rumunsko jako nedílná součást evropského prostoru, ale brání se přijetí právní úpravy partnerského soužití osob stejného pohlaví na svou obhajobu uvádí, že být členským státem Evropské unie zahrnuje mimo jiné i přispívání k tvorbě souladu společenských hodnot a národních společenství každého členského státu. Ale znamená to také respektování zavedeného právního pořádku a tradic každé z členských zemí, jako hodnot, které musí být trvalé a do nichž nelze žádným způsobem z vnějšku zasahovat tam, kde vymezují identitu daného národa. Dále uvádí, že podněty k přeměně stávajícího stavu, vycházející z Evropské unie (nařízení Rady)⁸¹, ve formě nařízení, nemohou přinést pozitivní hodnotu v podobě závazných právních ustanovení, která by bylo možno použít pro celou eurozónu. A to proto, že pouze některé z členských států Evropské unie uznávají institut registrovaného partnerství.

3.4 PRÁVNÍ PRAXE V TURECKU

Nyní se podíváme také za hranice Evropské unie. Komparativní pohled nebude na zemi příliš vzdálenou co do počtu kilometrů, ale na zemi vzdálenou svým sociálním smýšlením a náboženskými základy. Turecko - stát, který se po staletí vyvíjel na zcela odlišných náboženských a právních základech. V současné době se ale projevuje velmi výraznou a zvláštní touhou o začlenění do struktury Evropské unie. Turecko je strategicky významnou zemí, rozkládající se na dvou kontinentech. Částí v Evropě a ve většině v Asii. Turecko je již dnes po určitou dobu jedním ze členů Rady Evropy, z čehož vyplývá i vazba k Evropskému soudu pro lidská práva, který k Radě Evropy patří a je také tématem diplomového projektu.

V případě Turecka se jedná o společenství, které také patří mezi ty země, jež popírají veškerá práva k partnerství osob stejného pohlaví. Turecká ústava doslovně

⁸¹ Evropský parlament, sdělení členům č. 54/2011, ze dne 17. 6. 2011, Odůvodněné stanovisko Senátu Rumunska k návrhu nařízení Rady o příslušnosti rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství, KOM(2011)0127 – C7-0094/2011 – 2011/0060(CNS)

nezmiňuje pojem manželství. Uvádí pouze, že rodina je základem turecké společnosti,⁸² ale neposkytuje žádné konkrétní vymezení pojmu manželství. Legálně manželství vyžaduje spojení muže a ženy a žádná jiná forma občanského svazku a to jak partnerů rozdílného pohlaví, tak i partnerů stejného pohlaví neexistuje.⁸³

Toto se jeví ve světle, že nejsou žádné případy, kdy páry stejného pohlaví právně napadají turecký právní řád. Nicméně existuje v turecké soudní praxi několik rozhodnutí kasačního soudu, která jednoznačně ve svém obsahu vylučují udělení práva heterosexuálním párům, které nemají právní postavení manželů, uzavřít jinou formu svazku, protože takové opatření by bylo proti mravnosti.⁸⁴

Navzdory takovému striktnímu výkladu pojmu manželství v tureckém právu, profesori Başoğlu a Yasan věří, že jsou zde určitá odvětví práva, jejichž legislativní úprava by byla možná užít. Smluvní právo může být použito k regulaci majetku mezi páry stejného pohlaví. Turecké trestní právo zase umožňuje jednomu partnerovi páru osob stejného pohlaví na náhradu škody v případě, že smrt druhého partnera byla způsobena protiprávním činem. K tomu je nutno dodat, že plnění takové náhrady škody je možné po takovou dobu, jak dlouho byl zesnulý finanční poskytovatelem, resp. živitelem druhého partnera. To je však povinen pozůstalý partner prokázat.

Oficiální postoj vlády a parlamentu Turecka k otázkám soužití gayů a lesbiček v partnerském svazku je naprosto zřejmý. Manželství a rodina partnerů stejného pohlaví byly tureckou vládou výslovně odmítnuty. V současné době tedy není v Turecku příhodné klima, které by bylo vhodné začínat jakékoliv diskuze a pokusy na toto téma. Několik zpravodajských zdrojů v únoru 2010 uvedlo, že Turecko požádalo o změnu v deklaraci Rady Evropy o právech dítěte, zamítající úpravu, která by zahrnovala

⁸² Článek 41 TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI, In: TÜRK ANAYASA HUKUKU SİTESİ, En son 12 Eylül 2010 tarihli halkoylamasıyla onaylanan 7 Mayıs 2010 tarih ve 5982 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler metne işlenmiştir, Turecko, ("Rodina, základ turecké společnosti a na základě rovnosti mezi manželi. Stát, zaručuje mír a blaho rodiny, zejména ochranu matky a dětí a plánování rodičovství, přijímá nezbytná opatření k zajištění provádění výuky, stanoví organizace. Každé dítě požívá ochrany a péče, pokud to zjevně není v rozporu s nejlepšími zájmy, matka a otec mají právo zřizovat a udržovat osobní vztahy a přímý styk. Stát přijme opatření na ochranu dětí před všemi druhy zneužívání a násilí.")

⁸³ Başoğlu B., Yasan C., National Report: Turkey, 18TH ANNUAL CONGRESS OF THE INTERNATIONAL ACADEMY OF COMPARATIVE LAW WASHINGTON DC JULY 25-AUGUST 1 2010, American University Journal of Gender, Social Policy & the Law, 2011, Vol. 19, Issue 1, on line PDF [dále Turkey Report]

⁸⁴ citace Rozhodnutí č. 355/6349, ze dne 24.4.2006, 13th Civil Chamber of the Court of Cassation (Turk.)

rozmanitost rodin.⁸⁵ Zástupce Turecka v odůvodnění údajně mimo jiné uvedl, že jeho země nepřijímá manželství osob stejného pohlaví a také nepřijímá instituci rodičovství homosexuální rodiny.

⁸⁵ Turkey objects to gay marriage allusion in council dokument, DAILY NEWS LEADING NEWS SOURCE FOR TURKEY AND THE REGION, ANKARA – Hürriyet 23.2.2010, [on-line] [Cit. 19.10.2012], Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=turkey-vetos-gay-marriages-2010-02-23>

4 REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ HETEROSEXUÁLNÍCH PÁRŮ

Lidská společnost má po staletí touhu se posouvat někam dál, resp. vyvíjet se. V posledních letech se v rámci zemí Evropské unie na základě sociálního vývoje společnosti mění výklad pojmu manželství⁸⁶ a s tím úzce souvisejícího pojmu rodina. Jeho obecné chápání jako formálního svazku muže a ženy, uzavřeného za účelem založení rodiny, jehož hlavní funkcí je plodit děti a vychovávat je.

Novodobá evropská společnost začíná pomalu chápat manželství a rodinu zcela jinak, v širším pojetí. Jako formální svazek dvou lidí bez ohledu na jejich pohlaví, uzavřený za účelem založení rodiny, jejíž hlavní funkcí je plodit nebo adoptovat děti a vychovávat je. Na základě této složité pomalu přicházející změny vznikají jiné, tzv. „nižší“, formy uznávaných svazků partnerského soužití jako např. občanský pakt nebo registrované partnerství. „nižší“ formy proto, že partnerům neposkytují stejná práva jako párům, které mají právní postavení manželů.

Zatím co homosexuální páry v řadě členských zemí Evropské unie nemají možnost uzavírat manželství,⁸⁷ ač po tom touží, mohou vstupovat do svazků tzv. „nižší“, formy. Opačně je to u heterosexuálních párů. Ty postupně ztrácí zájem o právoplatné uzavírání manželství a začínají vyhledávat jiné, alternativní, formy zákonem uznávaných svazků.

Ve Francii mohou uzavřít dvě osoby bez ohledu na pohlaví, tedy i muž a žena, tzv. občanský pakt solidarity (dále jen PACS)⁸⁸. Po diskusi probíhající napříč celou společností, francouzský parlament schválil v roce 1999 zcela nový zákon, který na území Evropy nemá doposud obdoby. PACS byl přijat jako reakce na zvyšující se počet partnerských soužití existujících mimo manželství a na neformálních základech. Zákonem byla do občanského zákoníku zakomponována ustanovení upravující PACS.

⁸⁶ Britští biskupové proti nové definici manželství, Radio Vaticana, česká sekce, [on-line] [Cit. 19.10.2012], Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=16033>

⁸⁷ Zákony týkající se homosexuality, Wikipedie Otevřená encyklopedie, [on-line] [Cit. 7.6.2012], Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1kony_t%C3%BDkaj%C3%ADc%C3%AD_se_homosexuality#Evropa

⁸⁸ Code civil, Titre XIII : Du pacte civil de solidarité et du concubinage, Chapitre Ier : Du pacte civil de solidarité (Articles 515-1 à 515-7-1), In: In: Journal officiel de la République française (JORF), Version consolidée au 1 janvier 2013

Zákon svou podobou takto přispěl i ke zrovnoprávnění v postavení heterosexuálních a homosexuálních partnerství.

Tato podoba formálního svazku nabývá rok od roku stále větší oblibu. Ze všech partnerských dvojic, které uzavřely v roce 2009 ve Francii PACS, tvořili heterosexuální páry většinou část 95 procent.⁸⁹ Na základě těchto informací je možné usuzovat, že Francouzi ve stále větší míře dávají přednost takovéto formě partnerství před klasickým pojetím manželství. Zřejmě se jedná o nový trend, který sebou přináší jednodušší formu partnerského soužití, omezenou pouze na ekonomický charakter podpory partnerů a projevující se také mnohem jednodušším způsobem odluky, resp. rozchodu.

Přístupnost registrované partnerství pro pár tvořený mužem a ženou je také již zcela běžná v zemích Skandinávie, kde mladí lidé v celé řadě případů netouží žít v manželství, ale spíše jen v registrovaném partnerství. Do registrovaného partnerství mohou vstupovat heterosexuální páry i v některých západoevropských zemích a dokonce i v sousedním Slovensku.

Na základě prokazatelně existujícího sociálního vývoje společnosti je možné se domnívat, že takovéto pojetí partnerského soužití se brzy rozšíří do všech zemí evropského teritoria a bude společností vyžadováno.⁹⁰ V některých evropských zemích, kde takovéto pojetí svazku zatím není povoleno, se však začíná velmi živě diskutovat a dokonce se některé páry začínají této formy soužití dožadovat právní cestou. Požadavek registrovaného partnerství heterosexuálních párů je spojen s tím, že pro řadu lidí manželství souvisí s rozvodem a registrované partnerství vidí oproti manželství jako svazek poskytující určité výhody.

Ve velmi konzervativním Rakousku gay-lesbické páry vedou po dlouhá léta boj za právo uzavřít klasické manželství. I když jim toto rakouští zákonodárci neustále upírají, od ledna roku 2010 je uveden v platnost zákon umožňující gayům a lesbičkám

⁸⁹ Vie en couple (Život párů), INSEE, francouzský národní institut pro statistiku a ekonomické studie, [on-line] [Cit. 19.6.2012], Dostupné z: http://www.insee.fr/fr/themes/document.asp?ref_id=T10F032

⁹⁰ Procházková M.: Svatby by mohla nahradit registrace. Čechům se totiž do sňatků nechce, iDnes.cz, 2011, [on-line] [Cit. 23.5.2012], Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/svatby-by-mohla-nahradit-registrace-cechum-se-totiz-do-snatku-nechce-1g5-/domaci.aspx?c=A110830_105702_domaci_taj

uzavírat alespoň registrované partnerství.⁹¹ Se vstupem registrovaného partnerství do rakouské legislativy přichází nový boj.

Registrované partnerství, tak jak bylo rakouskými zákonodárci definováno, se dostává do obliby řady heterosexuálních párů, které buď vůbec, nebo prozatímně netouží po manželství. Tyto páry rozpoutávají veřejné diskuze, které jsou počátkem nového boje za to, aby také jim stát zajistil formální uznání partnerského soužití podobně jako homosexuálním párům.

Od května 2010 je v Rakousku stále intenzivněji zaznamenáván požadavek heterosexuálních párů na uzavírání registrované partnerství. Rakouští heterosexuálové požadují stejná práva, jako mají heterosexuálové ve Francii, uzavírat registrované partnerství. Ačkoli je toto právo dle rakouského právního řádu umožněno pouze párům stejného pohlaví, objevuje se heterosexuální pár, který si najímá renomovaného právníka, aby jim pomohl dosáhnout k uzavření zmiňovaného formálního svazku soužití.

Tato dvojice již žije společně řadu let a nechce vstupovat do manželství. Tak jako řada dalších heterosexuálních párů v Rakousku upřednostňuje uvolněnější a modernější formu partnerství, kterou vidí právě v registrovaném partnerství. Mimo jiné vidí hlavní přednosti v kratší rozvodové lhůtě, menších závazcích na výživné a za hlavní odlišnost považují samotný základ, na kterém je svazek založen. Manželství je založeno na věrnosti partnerů, kdežto registrované partnerství na plné důvěře. Partneři se svým požadavkem neuspěli ani u ústavního soudu, který potvrdil rozhodnutí předešlých institucí o vyloučení heterosexuálních párů v Rakousku z institutu registrovaného partnerství a tak chtějí hájit své zájmy u Evropského soudu pro lidská práva.⁹²

V České republice registrovaná partnerství heterosexuálních párů současná legislativa nepřipouští, to je výsadou pouze párů stejného pohlaví. Je však možné předpokládat, že tento trend postupující Evropou se v brzké době zavede také v naší

⁹¹ Rakousko: registrované partnerství schváleno, euportal.parlamentnilisty.cz, ze dne 26.12.2009, [on-line] [Cit. 23.5.2012] Dostupné z: <http://euportal.parlamentnilisty.cz/Articles/5453-rakousko-registrovane-partnerstvi-schvaleno.aspx>

⁹² Tóth A.: All equal... but some more than the others: The case of homosexual marriage, Nouvelle-Europe, London Redaction, 8.4.2012, [on-line] [Cit. 7.6.2012], Dostupné z: <http://www.nouvelle-europe.eu/node/1472>

republice. Uzavírání manželství v České republice je z dlouhodobého pohledu s klesající tendencí.⁹³

⁹³ Sňatečnost, Český statistický úřad, 22.6.2012, [on-line] [Cit. 7.6.2012], Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 EMPIRICKÝ VÝZKUM

Součástí našeho každodenního života je změna, protože žijeme ve složitém světě, který je také nepředvídatelný a stále se mění a vyvíjí. Dnes a denně se tak musíme vyrovnávat s pobídkami a riziky obecně a také v našem osobním a citovém životě, což je právě dáno tímto měnícím se světem kolem nás. Proměna našeho citového a osobního života úzce souvisí se změnami a vývojem celé společnosti.

K osobnímu a citovému životu každého člověka patří samozřejmě i vztahy. Ty jsou různé povahy, kamarádké, sousedské, rodičovské atd. Pro účely diplomového projektu je relevantní zabývat se vztahy milostnými, partnerskými. Pobídky a rizika, které přináší měnící se svět, nás neustále nutí přemýšlet, což podtrhuje jejich význam. Jestliže hovoříme o tom, že součástí každodenního života je změna, je možné postřehnout, že dnešní doba vyžaduje změnu, resp. výkladovou změnu pojmu manželství. Jestliže přistoupíme na změnu výkladu manželství, současně se změní i jeho chápání. Podle významného britského sociologa Giddense je vztah obecně a tím spíše mezi dvěma osobami, záležitostí aktivní, na které je nutné soustavně pracovat a tedy také přemýšlet o něm.⁹⁴

Věda, zabývající se učením o společnosti, využívá pro objasnění různých jevů a zákonitostí empirická zjištění. Zkoumá sociální život jednotlivců, skupin a společností. Vědeckou práci pak musí nutně obsahovat také procesy sběru dat, které mají vypovídající hodnotu, analýzy shromážděných faktů a vyvození závěrů.⁹⁵

Empirický výzkum je jakousi zkouškou reality, jejíž výsledky jsou založeny na přímém či nepřímém pozorování. V praxi se jedná o plánovité shromažďování empirických dat, které ověřují, přesněji verifikují nebo falzifikují, pravdivost výzkumníkových domněnek a hypotéz, které vznikly na základě teoretického myšlení výzkumníka.

Kterýkoliv výzkum je souborem řady samostatných kroků, od počátku až k vyvození závěrů. Z tohoto tvrzení je zřejmé, že výzkumná práce se obvykle skládá z jednotlivých etap. Za tyto jednotlivé etapy můžeme považovat především stanovením

⁹⁴ Giddens A., Sutton P. W.: *Sociology: Introductory Readings*, 3rd Edition, s. 156, Cambridge, Polity Press, 2010, ISBN 9780745648835, 376 s

⁹⁵ Radvan E.: *O vědě a metodologických specifikách společenských věd*, IMS Brno, 2008, s. 31-33

výzkumného problému, posouzení již existujících výsledků, jasná formulace předmětu výzkumu, design výzkumu neboli výběr vhodné metody výzkumu, provedení výzkumu, interpretace výsledku, prezentace závěrů.⁹⁶ Jednotlivé etapy výzkumu následují za sebou v pořadí, jak jsou výše uvedeny. Aby mohlo dojít k provedení celého výzkumu a dosažení relevantních výsledků, není možno pořadí jednotlivých etap měnit nebo dokonce některé z nich vynechat.

Výzkumná práce je tedy dělena na etapy. Jednou z důležitých etap empirického výzkumu je formulace otázek, ve kterých je nutno zabývat se obecnými společenskými problémy a ne pouze problémy individuálními. Řekli jsme, že empirický výzkum probíhá postupně v etapách tak, jak jsou uvedeny za sebou výše v tomto textu. Počátek je definice výzkumného problému. Výzkumný problém v diplomovém projektu byl definován jako partnerské soužití osob stejného pohlaví. Dále následuje studium literatury a to jak z oblasti sociologie, metodologie, tak i literatury z oblasti práva světového, resp. evropského, ústavního, občanského, rodinného a práva kanonického. Na základě studia odborné literatury pak můžeme formulovat výzkumné otázky. Potom přichází tvorba výzkumného plánu, sběr dat a analýza těchto dat. V závěru pak interpretace empirických zobecnění a koncipování výzkumných závěrů.

Provedení empirického výzkumu předpokládá výběr konkrétní metody, která je specifickým druhem určité reálné činnosti. Důsledkem její aplikace je přímý kauzální kontakt a vzájemná interakce výzkumníka se zkoumanou realitou.⁹⁷

Ze čtyř základních kategorií metod empirického výzkumu se pro svou práci přikláním k použití kategorie dotazování, jako nejběžnější a nejčastěji využívanou, založenou na výpovědích respondentů. Využívám tedy metody řízeného rozhovoru, pro jehož provedení jsem použil tyto okruhy otázek týkající se tématu registrované partnerství:

- ⇒ Víte, co je registrované partnerství, jak by jste ho definoval či definovala?
- ⇒ Jaký je váš názor na tento institut?

⁹⁶ Giddens A., Sutton P. W.: *Sociology: Introductory Readings*, s. 504 – 508, poznámka 88 výše

⁹⁷ Kučera J., Radvan E.: *Vybrané problémy metodologie vědy*, IMS Brno, 2008, s. 37

- ⇒ Je podle Vás užitečný / potřebný, jste pro / proti? Zdůvodněte svou odpověď.
- ⇒ Máte ve svém okolí nebo v rodině homosexuální osobu?
- ⇒ Jaký s ní máte vztah?
- ⇒ Jednáte s ní jinak než s ostatními?
- ⇒ Poznáte homosexuálního člověka?
- ⇒ Jak se projevuje jeho jednání?
- ⇒ Jak mohou být homosexuálové diskriminováni?
- ⇒ Jaký máte názor na právo k výchově a adopci dětí pro homosexuální páry? Proč?

5.1 CÍLE VÝZKUMU A JEHO PŘEDPOKLADY

Ve své diplomové práci se snažím pomocí empirického výzkumu řešit jako primární výzkumnou otázku, která zní: „Jak je českou společností přijímáno registrované partnerství osob stejného pohlaví“.

Samotné řešení takto položené výzkumné otázky při zpracování projektu s sebou přinese také obligatorní řešení sekundární skupiny otázek, která bude obsahovat podotázky, jak vnímá homosexuály současná česká společnost, zdali se projevují odlišnostmi, jaké jsou odlišnosti v chování, jednání, jaké jsou odlišnosti ve vzhledu, jaký je pohled české společnosti na společné soužití homosexuálních párů, jak se změnila situace a povědomí veřejnosti od schválení zákona o registrovaném partnerství v České republice do současné doby, resp. v horizontu posledních šesti let.

V tomto projektu jsem uvedl nejdůležitější informace o rozhodujících milnících ve vývoji lidské společnosti, které se vážou k homosexuálům. Také uvádím některé společné znaky této minoritní části společnosti v komparaci s majoritní. Práce obsahuje rovněž pojednání o složitostech procesů vývoje, jednotlivých formách a diferenciacích hlediscích partnerských vztahů mezi osobami stejného pohlaví v rámci zemí Evropské unie s malým exkurzem také mimo toto teritorium.

Součástí projektu je samozřejmě provedení výzkumu a jeho písemné zpracování. Výzkumu charakterizujícího různé stupně tolerance, ovlivněné rozličnými diferenciacními hledisky, vyskytující se v současné době v populaci žijící na území českého státu, ve sféře přijímání homosexuálů obecně, přijímání partnerského soužití osob stejného pohlaví a konkrétně registrovaného partnerství homosexuálů. Podstatné diferenciacní okolnosti, ovlivňující přijímání či odmítání, jsou spatřovány především

v různorodosti generační. Nejde tedy v konečném důsledku o rozdíl v pohlaví respondentů, ale významnými kritérii utvářející názor jsou především věk a s tím spojená doba, v níž respondenti vyrůstali a byli vychováni, dále pak sociální prostředí, v němž byla formována osobnost respondentů a další vlivy.

V dnešní české společnosti, která je charakterizována jako pluralitní a liberální je tedy nanejvýše možné očekávat, že různorodost v názorech na přijímání a respektování homosexuálů a jejich partnerského soužití bude velmi široká.

5.2 METODY A ORGANIZACE VÝZKUMU

Z rozličné škály metod empirického zkoumání jsem k získávání dat, které se v mé práci staly předmětem analytického zkoumání a na jejichž podstatě opírám výsledky svého projektu, využil metodu řízeného rozhovoru.

Rozhovor patří k druhům exploračních metod, představujících techniku sběru empirických dat v terénu, při němž má výzkumník přímý komunikační styk se zkoumanými subjekty, neboli respondenty, tváří v tvář. V průběhu výzkumu, dochází k interakci na základě níž, se vyvíjejí výzkumník, účastníci i výzkumná situace.⁹⁸ Na základě sdělování odpovědí respondentů se od nich získávají za pomoci podněcování předem připravenými cílenými otázkami požadované verbální informace. S těmito daty, odpověďmi, je pak dále možné pracovat a vyhodnocovat je ve výstupech. Je nutno uvést, že k úspěšnému provedení takového výzkumu je třeba, aby byl rozhovor cíleně orientován a dobře připraven. Musí tedy představovat verbální komunikaci mezi výzkumníkem a respondentem, která je ucelenou soustavou. Výzkumník nemusí nutně provádět dotazování v terénu sám, po řádném objasnění věci a poučení k tomuto může využít spolupracujícího tazatele. Respondent neboli dotazovaný však nemůže být zastoupen.

Tazatel zjišťuje informace o zkoumané sociální realitě ve skupině, resp. společnosti a jejich souvislostech, na podkladě odpovědí na položené otázky, které se vážou ke zkoumanému společenskému postoji či jevu. V rámci zpracovávání projektu bylo bráno na zřetel významné hledisko, že každý rozhovor klade na účastníky obou

⁹⁸ Co je důležité vědět o kvalitativním výzkumu?, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Univerzitní institut, [on-line] [Cit. 19. 5. 2012], Dostupné z: web.uni.utb.cz/cs/docs/Kvalitativn___v__zkum_-_NMgr.ppt

stran odlišné nároky, tedy jak na tazatele tak i na dotazovaného. Jejich rozdílnost je možné shledat například v odlišnostech tematického zaměření, v odlišnostech sociálních skupin respondentů, hloubky informačního záběru a dalších.

Při provádění by se měl výzkumník pohybovat v rozmezí určitých zásad a to i etických.⁹⁹ Je nutné, aby výzkumník také správně stanovil složitost zjišťovaných postojů či jevů a to především s ohledem na skupiny respondentů, kteří se projektu účastní. Při tomto bere v úvahu především demografické kritéria, kterými jsou věk, pohlaví, vzdělání, všeobecná informovanost atd.

Provedení empirického výzkumu prostřednictvím metody řízeného rozhovoru nese sebou celou řadu nároků, ke kterým musí výzkumník přistoupit. Dalším je vyřešení problematiky jak má být rozhovor koncipován. To by mělo přinést rozhovoru přirozenost, návaznost otázek a formu nevynucujícího dialogu dvou stran.

Předpokladem úspěšného provedení se získáním relevantních dat v podobě odpovědí je, aby výzkumník, resp. tazatel, respondenty nějakým vhodným způsobem motivoval, což je možné například dostatečným a vhodným vysvětlením o účelu rozhovoru. K tomuto také patří přiměřené chování a vystupování tazatele vedoucí k navození přátelské atmosféry.

Výzkumník, aby dosáhl optimálního výsledku při provádění rozhovoru, musí být také řádně připraven mimo jiné i po fyziologické stránce (řádně odpočínutý, najezený, ne ve stresu atd.). U respondentů je nutno vzít v úvahu, že z jejich strany bude rozhovor také ovlivňován celou řadou faktorů fyziologických, sociologických a dalších. Proto má být výzkumník již při prvním kontaktu s dotazovaným všímavý a přiměřeným způsobem reagovat na podněty ze strany respondenta.

Chce-li dosáhnout dobrého výsledku, měl by se tazající přizpůsobovat dotazovanému vzhledem k rozsahu jeho únavy, jeho jazykovým a komunikačním schopnostem. Toho lze dosáhnout především pomocí vhodného výběru doby provedení, volbou přiměřené délky vedení rozhovoru, složitostí popisu a kladení otázek, použitím srozumitelného jazyka, který by se měl blížit dispozicím respondenta a taktéž zřetelnou artikulací.

⁹⁹ Co je důležité vědět o kvalitativním výzkumu?, poznámka 37, viz výše

Je-li zřejmé, že dotazovaný tápe z důvodu nepochopení položené otázky, je nutné, aby tazatel bezprostředně reagoval a navedl respondenta například uvedením nějakého příkladu. Důležité je také zmínit, aby nedošlo ke zkreslení odpovědi respondenta a tím znehodnocení výzkumu, že tazatel se musí oprostít od svého subjektivního postoje k danému tématu a nedával ho dotazovanému při vedení rozhovoru najevo. Tazatel může provést záznam rozhovoru prakticky těmito způsoby, písemně nebo pořízením audio záznamu či audiovizuálního záznamu. To podle materiálně-technického vybavení výzkumného projektu.

Rozhovor (Interview) lze pro naše účely členit do třech variant. První je strukturovaný, jehož otázky a variace možných odpovědí jsou pevně stanoveny. Druhou pak polostrukturovaný, jehož otázky a odpovědi jsou předem dány, přičemž je respondentovi také dána možnost k objasnění jeho odpovědi. Jako třetí je nestrukturovaný, jehož klíčové otázky jsou dány předem a vyznačuje se volností odpovědí a možností využití doplňujících otázek.¹⁰⁰

Aby bylo možno zjistit názory vyskytující se v současné české společnosti na problematiku manželství či registrovaného partnerství osob stejného pohlaví a homosexualitu v obecné rovině, bylo provedeno několik řízených rozhovorů. Rozhovory probíhaly samostatně s každým respondentem. Respondenti se lišili jednak pohlavím, ale také různými věkovými kategoriemi, výší dosaženého vzdělání a lokalitou ve které žijí. Z důvodů technických a ekonomických je pro diplomový projekt důležité provést redukci populace na vzorek.

Vzorek respondentů byl vybírán nahodile na základě vlastního úsudku výzkumníka, s předpokladem, že se bude projevovat různorodost a odlišnosti v názorech dotazovaných.

Každý z rozhovorů byl veden a usměřován tazatelem, tedy moderován v podobě řízeného rozhovoru. Předem připravené okruhy otázek, které byly kladeny dotazovaným, byly pro všechny stejné a podle situace a odpovědi respondentů se mohly rozvíjet. Použitím otevřených otázek se očekávalo získání kvalitativních informací. Aby

¹⁰⁰ Data získávaná metodami kvantitativního výzkumu, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Univerzitní institut, [on-line] [Cit. 19. 5. 2012], Dostupné z: web.uni.utb.cz/.../Data_z_sk_van_metodami_kvantitativn_ho_v_zkumu.ppt

při vedení jednotlivých rozhovorů nedocházelo k vybočení či odklonům od tématu, tazatel otázky konkretizoval a udával jistý směr.

Odpovědi respondentů, resp. výsledky jednotlivých řízených rozhovorů byly zaznamenávány audiotechnikou (diktafonem) a v závěru dne analyzovány a převedeny do písemné podoby. Na základě tímto způsobem shromážděných dat, která byla sumarizována a podrobena vyhodnocení, pak byly učiněny závěry.

V závěru, poté co byla ukončena výzkumná část projektu, bylo vyhodnoceno, že použití řízeného rozhovoru, jako formy sběru primárních dat pro problematiku tohoto projektu, se jeví jako nejvýhodnější. Toto tvrzení je podpořeno především tím, že použitá výzkumná metoda přinesla respondentům možnost svobodně vyjádřit svůj názor na danou věc bez jakýchkoliv omezení. Současně měli dotazovaní k dispozici dostatek času, aby formulovali své odpovědi a případná vysvětlení. Ukázalo se také, že provedení výzkumu prostřednictvím metody řízeného rozhovoru bylo časově náročné. Tazatel se musel také vypořádat na jedné straně s aktivními respondenty, kteří měli neustálé tendence odbočovat od daného tématu a na straně druhé s pasivními respondenty, kteří byli ve svých projevech velmi zdrženliví.

Před dovršením výzkumu bylo provedeno shrnutí a analýza, na základě kterých je možno stanovit do jaké míry se podařilo naplnit očekávání v podobě stanoveného cíle celé práce a samozřejmě také jak byla zodpovězena výzkumná otázka.

Český sociolog Disman ve svých pracích uvádí, že studovat vztahy mezi lidmi je velmi zajímavé a strhující dobrodružství. Sociální vztahy a struktury patří k oblasti, která je jen velmi málo prozkoumaná a objevování nových skutečností je velké dobrodružství.¹⁰¹

5.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU

Výzkum probíhal ve třech kategoriích měst podle počtu obyvatel. Do první s počtem obyvatel okolo 400.000 patří Brno¹⁰², které je druhým největším městem v České republice, do další s počtem obyvatel okolo 100.000 Olomouc a Zlín a pak

¹⁰¹ Disman M.: Jak se vyrábí sociologická znalost, s. 74, Praha: Karolinum, 1993, 374 s. ISBN 80-7184-141-2

¹⁰² Důležité informace – co byste měli vědět o Brně, Magistrát města Brna, [on-line] [Cit. 17.06.2012] Dostupné z: <http://www.brno.cz/turista-volny-cas/informace-a-zajimavosti-o-meste/>

v menších městech s počtem obyvatel okolo 30.000, v Kroměříži, Uherském Hradišti a Vsetíně¹⁰³. Respondenti byli dotazováni na jejich pohlaví, věk a vzdělání, aby bylo možno zaznamenat ve výzkumu jisté trendy.

V uvedených lokalitách byli respondenti vybíráni cestou náhodné selekce a řízené rozhovory byly provedeny s celkovým počtem 84 dotázaných osob. Můžeme říci, že se jedná o náhodný výběr, o takový, v němž každý elementární prvek populace má stejnou pravděpodobnost, že bude vybrán do našeho vzorku.¹⁰⁴

Tato náhodně vybraná skupina osob se skládala ze 40 mužů a 44 žen. Řízené rozhovory byly vedeny s osobami staršími 17 let. Co se týká rozložení věkových skupin v celkovém objemu dotazovaných osob, s nimiž byly vedeny rozhovory, tak tento celek respondentů byl složen z 35 osob mladší generace ve věku od 17 do 30 let, střední generaci od 31 do 50 let tvořilo 31 dotázaných a 18 osob bylo ve věku 51 let a starší. Skladba respondentů se vyznačovala různorodostí také z hlediska nejvyššího dosaženého vzdělání. Výzkumu se zúčastnilo 13 vysokoškolsky vzdělaných osob, 31 osob se středoškolským vzděláním s maturitou, 20 vyučených a 20 osob se základním vzděláním.¹⁰⁵

5.4 ETIKA VE VÝZKUMU

Etika, pojem pocházející z řeckého „*ethos*“, jehož volný překlad do Českého jazyka je mrav, lze chápat pro naše účely jako teorii morálky. Jde vlastně o morálku nebo morálně relevantní jednání a jeho normy.

Sociologický výzkum je záměr výzkumníka a v případě provedení metodou rozhovoru je nutno získat k provedení také respondenty, kteří budou ochotni do výzkumu vstoupit. Při provádění sociologického výzkumu dochází k situaci, kdy na jedné straně je výzkumník, osoba, která chce provést výzkum, má na něm relevantní zájem a na straně druhé je respondent, který je k výzkumu bezpodmínečně potřebný, ale sám nemusí mít v prvopočátku zájem o výzkum a o účast v něm. Samozřejmě důležitá je motivace. K tomuto je však také třeba, aby chování výzkumníka, v našem případě

¹⁰³ Počty obyvatel v obcích, statistické údaje k 1. 1. 2012, Ministerstvo vnitra ČR, [on-line] [Cit. 27.11.2012], Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

¹⁰⁴ Disman M.: Jak se vyrábí sociologická znalost, s. 97 odkaz 95 výše

¹⁰⁵ viz příloha číslo 1

konkrétněji tazatele, byl pro dotazovaného (respondenta) přijatelné, co nejméně omezující atd. Zde je tedy na místě, aby jednání tazatele vůči dotazovanému bylo v intencích slušného chování, nebo jinak řečeno podle předem stanovených etických pravidel, které vycházejí ze zásad obecně známých pravidel slušného chování.

Etická pravidla aplikovaná v empirickém sociologickém výzkumu bývají vymezována na základě různorodých doporučení. Nelze tedy konstatovat, že existuje jakýsi pevně daný a stanovený seznam pravidel, s jednoznačným určením pořadí těchto pravidel etického chování při provádění sociologického výzkumu. Mezi důležité zásady etického jednání při provádění výzkumu nepochybně patří:

- poučení respondenta o významu, okolnostech a průběhu výzkumu
- získání souhlasu respondenta s účastí ve výzkumu
- nezatajování informací respondentům
- - zaručení anonymity respondentů
- právo kdykoliv odstoupit od výzkumu

Je velmi důležité se také zabývat otázkou soukromí respondentů, informovaného souhlasu s výzkumem a emočním bezpečím (dát respondentovi prostor uvolnit se a vysvětlit své pocity, jakési bezpečí klidu).¹⁰⁶ Je významné, aby se mezi respondentem a tazatelem vytvořil vztah vzájemné důvěry.

¹⁰⁶ Hendl, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. 1. vyd. Praha: Portál. 2005. s. 155 - 156. ISBN 80-7367-040-2.

6 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

Po dokončení empirického výzkumu v terénu, resp. řízených rozhovorů se všemi dotazovanými osobami, byla provedena analýza získaných dat. Abychom dospěli ke konkrétním výsledkům na podkladě pečlivého zkoumání podrobností a detailů a tak zjistili skutečný stav věci, použijeme ke zkoumání složitějších skutečností systematický rozbor na jednodušší.

Volným hodnocením jednotlivých odpovědí určitého respondenta zvláště i v jejich celkovém souhrnu budou zjištěny skutečnosti o názorové vyhraněnosti pouze tohoto konkrétního člověka. Budeme-li hodnotit jednotlivé odpovědi rozdílných respondentů navzájem, zjistíme buďto názorovou shodu či rozdílnost. Souhrnným hodnocením pak dojdeme k závěrům vypovídajícím o pohledu na homosexuály a jejich partnerské soužití v rámci zkoumané skupiny.

6.1 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Každému z dotázaných, s nímž byl veden rozhovor, bylo zřejmé, co je registrované partnerství. Všichni tento pojem definovali stejným způsobem, jako společné soužití dvou osob stejného pohlaví, „něco jako manželství homosexuálů“.

Nejprve budeme hodnotit výsledky provedených rozhovorů z pohledu jednotlivých pohlaví. Výzkum u mužů ukázal názorovou pestrost, resp. nejednotnost, která spíše směřovala k negativistickým postojům. Registrované partnerství homosexuálů považuje naprostá většina dotázaných mužů za jakousi alternativu státem uznaného institutu soužití dvou osob. Můžeme říci, že menší část souhlasí. Další muži pak zastávají názor, že zmíněná forma není užitečná, natož potřebná a jsou proti ní. Z této většiny se pak identifikují dvě skupiny. Jedna v odůvodnění uvádí, že obecně jakýkoliv svazek osob stejného pohlaví je nepřipustný, protože „je to proti přirozenosti“. Druhá skupina pak uvádí, že je taková forma neplnohodnotná a proto je na místě buďto uznávat institut manželství i pro homosexuály nebo neuznávat raději žádný.

Dotazovaní muži ve většině případů projevovali obecně negativní postoj vůči homosexuálům, především ve vztahu k projevům na veřejnosti a jejich orientaci odsuzují. Považují je za naprosto odlišnou část populace, vnímanou spíše jako lidi, kteří se chovají a jednají dle standardů opačného pohlaví. Ve výzkumu se ukázalo, že

lokalita, ve které dotazovaní muži žijí, z pohledu počtu obyvatel nehraje podstatnou roli ve vyhraněnosti názorů.

Jako další zajímavostí se ukázalo, že i když muži ve většině případů projevují svůj názor proti homosexualitě, při pohledu na mazlíčí se lesbický pár jsou podstatně tolerantnější a toto jim tolik nevadí. Svou tolerantnost pak odůvodňují tím, že z obecného pohledu mají ženy k sobě navzájem bližší vztah. To je vidět například na společenském chování žen, v tom, že když se potkají dvě kamarádky, políbí se na uvítanou, objímají se, nebo jdou-li spolu někam, nabídnou si rámě, což muži nedělají. Lesbičky pak na muže nepůsobí svým chováním na veřejnosti tak pohoršujícím dojmem jako třeba gayové.

Ženy, které byly dotázány, považují institut registrovaného partnerství za „dobrou věc“. Z jejich rozhovorů vyplývá větší tolerantnost než u mužů a s tímto institutem souhlasí. Zastávají názor, že i páry lesbiček a gayů by měli mít právo na svazek soužití uznávaný státem. Ženy se především vyjadřovaly v otázkách registrovaného partnerství homosexuálů o možnosti prožívat svůj život po boku životního partnera a určité množství z nich dokonce o možnosti výchovy dětí. Zmíněná skupina uváděla, že by homosexuálními párami neměla být upírána možnost adopce a také v případě lesbiček možnost mateřství v podobě umělého oplodnění. Jako odůvodnění uváděli především pohled na lesbické páry. Žena má od přírody v sobě zakódováno mateřství a je-li toto jakýmkoliv způsobem ženě odpíráno, zanechává to v ní hlubokou traumatizující stopu, která se pak podepisuje na chování. Ženy považují institut registrovaného partnerství za vhodnou formu soužití a část z dotazovaných by souhlasila i s takovou formou soužití pro heterosexuální páry, protože by to přineslo uvolnění strnulosti společenských rolí v oblasti partnerského soužití.

Výzkum ukázal, že muži v případě rozhovoru o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví vyjadřují své názory, které vychází především z pohledu obecné komparace s manželstvím heterosexuálních párů. Naopak ženy se nezabývají porovnáváním manželství a registrovaného partnerství, ale spíše hodnotí, co konkrétního registrované partnerství přináší účastníkům tohoto vztahu.

Velmi málo respondentů hovoří o tom, že se ve svém okolí v běžném životě setkává s homosexuálem. Většina z nich zná někoho pouze z doslechu, nestýkají se s homosexuály pravidelně. Uvádí, že homosexuálové jsou pro ně relativně cizí lidé,

nevidí žádný důvod navazovat s nimi jakékoliv bližší kontakty a ignorují je. Taktéž velmi malá část z dotázaných uvedla, že nějakého gaye či lesbičku zná osobně. K tomuto bylo pomocí řízených rozhovorů zjištěno, že dotazovaní, kteří znají osobně gaye, se s ním běžně stýkají jako s kolegou v zaměstnání. Jednají s ním naprosto běžně jako s jinými a bez jakýchkoli předsudků. Nikdo z dotazovaných neuvedl, že by měl homosexuála v rodině, nebo že by některého znal velmi dobře.

V rozhovoru jen malá část dotazovaných připouští, že homosexuálního člověka nepozná, nebo spíše zastává názor, že ho lze poznat jen s velkými obtížemi. Někteří z nich tvrdí, že tito lidé se také v řadě případů za svou homosexuální orientaci stydí, což je vede ke snaze jí obvykle nedávat na veřejnosti najevo nebo dokonce různými způsoby maskovat či zapírat. Tito také zastávají názor, že homosexuální jedinci v očích heterosexuálů bývají snadno a často předmětem záměny s metrosexuály. A to především metrosexuálové muži mohou být zaměněni za gaye, protože se vyznačují důkladnou péčí o svůj vzhled navenek, investují do módního oblečení a kosmetických přípravků.

Převážná část respondentů je přesvědčena o tom, že pozná především homosexuály muže. Ti jsou běžně rozpoznatelní podle jejich zženštilých projevů v chování, v pohybech či gestech, také se odlišně oblékají. Lesbičky jsou mezi ženami většinou hůře rozpoznatelné. Určitou výjimku však tvoří lesbičky, které se více podobají mužům například v oblékání, chování či celkovém vzhledu. Těžší rozpoznatelnost u žen vidí respondenti také v tom, že ženy mají k sobě obecně bližší vztahy i jako kamarádky, což pak posouvá hranice rozpoznatelnosti mezi kamarádstvím a homosexualitou.

Dotázaní muži sdílí ve větším počtu takový názor, z něhož jednoznačně vychází najevo, že nepozorují žádnou diskriminaci homosexuálů. Tento jejich postoj je dán především obecně odmítáním homosexuality. K výjimkám patří pouze malý počet mužů, kteří ve svých odpovědích zmiňují fakt potvrzující vnímání diskriminace homosexuálů samotnými muži projevující se odmítavým přístupem k homosexuálům.

Ženy se vyjádřili v řízených rozhovorech, že homosexuálové jsou diskriminováni. Hlavním důvodem diskriminace je pak odsuzování homosexuality určitou sociální skupinou společnosti, kterou jsou například staří lidé nebo věřící. I když uplynulo již šest let od přijetí zákona o registrovaném partnerství, jehož uvedení

v platnost vedlo k určitému posunu v přijímání homosexuálů společností, všechny ženy sdílí názor, že v současné společnosti ještě není soužití gayů a lesbiček s ostatní populací tak daleko, aby se v každodenních životních situacích nenašel někdo, kdo by homosexuálům dělal problémy. K těmto patří především začlenění do nového kolektivu a to buď v zaměstnání nebo v novém místě bydliště, nebo také hledání partnera pro život a další.

Adopce a výchova dětí homosexuálními páry je ve společnosti neustále velmi diskutované téma. Muži v převažující většině k této otázce zaujímají negativní stanovisko. Kdežto zúčastněné ženy se ve svých vyjádřeních dělí na dvě poměrně stejně velké skupiny, kdy jedna zaujímá kladné stanovisko a druhá zase záporné.

Ženy, které souhlasí s tím, aby homosexuálové vychovávali děti, odůvodňují svůj postoj tvrzením, že pro děti je ze sociálního hlediska jistě lepší vyrůstat s rodiči stejného pohlaví než vyrůstat v ústavu. Několik z těchto žen také uvedly, že pro dítě je rozhodně lepší mít dva hodné a starostlivé tatínky nebo maminky, než mít jednoho rodiče, který by dítě psychicky či fyzicky týral nebo dokonce zneužíval. Jedna z žen také projevila v rozhovoru svůj názor, že pár homosexuálů, kterému by byla umožněna adopce, by si toho nejspíše vážil víc, a proto by se dítěti více a lépe věnoval, čímž by jejich výchova mohla být kvalitnější než u některých heterosexuálních rodin.

Také bylo od žen vyřčeno několik názorů proti adopci dětí homosexuálními páry. V důvodech se dotázané ženy takřka shodují. Uvádí, že dítě vychovávané v rodině homosexuálních partnerů může být zmatené, když má dva tatínky či dvě maminky oproti ostatním jeho vrstevníkům, kteří mají vždy maminku a tatínka. Je jisté, že dítě do určitého věku nedovede spoustu věcí pochopit a to může vyvolávat u dítěte určité vnitřní rozpory vedoucí k traumatu. Tím, že dítě vyrůstá v rodině homosexuálních rodičů, má také vliv na přístup okolí k takovému dítěti. Samozřejmě ve valné většině případů odsuzujícím a u vrstevníků to může mít fatální následky v podobě ponižování až šikany. Ženy, které se staví proti adopci dětí homosexuálními páry, se snaží argumentovat i tím, že díky výchově dítěte v takové rodině dítě může považovat za naprosto normální žít v partnerském vztahu s osobou stejného pohlaví.

Dotázaní, a to jak muži, tak i ženy, kteří mají negativní postoj, se domnívají, že adopce a výchova dětí lesbickými páry nebo páry gayů vede ke ztrátě reprodukce společnosti a je popíráním základní funkce rodiny.

6.2 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ A NÁVRHY OPATŘENÍ

Práce se prioritně zabývala tématem Evropský soud pro lidská práva: Právo homosexuálů na rodinný život. K tomuto je třeba uvést, že nelze opomenout či přejít obecnou otázkou přístupu společnosti k homosexuálům, ze které pak vychází nutnost zabývat se také podotázkami, jaké je v současnosti povědomí veřejnosti o chování a vzhledu homosexuálů, o registrovaném partnerství a také o výchově dětí páry gayů či lesbiček.

Provedením výzkumu u náhodně vybraného vzorku respondentů se zjistilo, že všichni tito dotazovaní jsou s danou problematikou dosti seznámeni z různých zdrojů i když toto nepatří k tématům, která by byla v jejich blízkém okolí často projednávána. Valná většina z nich uvedla, že dokáže rozeznat homosexuálního jedince především podle jeho vzhledu a chování. Respondenti se projevovali při výzkumu jako tolerantní k těmto osobám v celé řadě případů. Názorová rozdílnost se pak projevila u dotazovaných v oblasti týkající se především adopce a výchovy dětí.

Ke zjištění vývojové linie názorů ve společnosti na aktuální situaci jsem použil pro svou práci také výsledky oficiálního výzkumu. Čerpal jsem z informací a dat, které zveřejnilo Centrum pro výzkum veřejného mínění (dále jen CVVM).¹⁰⁷ CVVM provedeným výzkumem zjišťovalo postoje české veřejnosti k tématu registrovaného partnerství homosexuálních párů v roce 2006¹⁰⁸, v roce, kdy byl legislativním procesem schválen a uveden v platnost zákon o registrovaném partnerství. Komparací výzkumu CVVM a výzkumu provedeného v rámci tohoto projektu, resp. těchto dvou výzkumů vykazujících jistou podobnost, docházíme k závěrům hovořícím o tom, že zhruba šestileté období, které od sebe dělí jednotlivé projekty, vykazuje jistou stagnaci, resp. názorová vyhraněnost veřejnosti v ČR se za toto období v podstatě neliší.

Závěry obou provedených výzkumů se v zásadních otázkách v podstatě shodují. Při pohledu na otázku registrovaného partnerství, která patří do souboru stěžejních výzkumných otázek, je v odpovědích patrná shoda. Výzkum CVVM ukázal, že

¹⁰⁷ Úvod \ Kdo jsme, CVVM, Akademie věd České republiky, [on-line] [Cit. 19.12.2012] Dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/o-nas/kdo-jme>, (Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.)

¹⁰⁸ Centrum pro výzkum veřejného mínění. Češi o některých právech homosexuálních párů. [on-line] [Cit. 17.06.2012] Dostupné z: <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=zpravy&r=1&shw=100694>

převážná část lidí s partnerstvím osob stejného pohlaví souhlasí a podobně i výzkum provedený v rámci diplomového projektu dává stejnou odpověď. Musíme však vzít v úvahu, že výzkum v rámci diplomového projektu byl zpracováván pouze s malým vzorkem v porovnání se zmíněným profesionálním výzkumem CVVM, i když souhrnný počet respondentů profesionálního výzkumu není znám.

Druhou otázkou, použitou v obou výzkumech, jež dosahuje stejné důležitosti, je pohled na adopce a výchovu dětí. Na podkladě výzkumu CVVM bylo zjištěno, že více jak polovina dotazovaných osob se vyjádřila negativně a vyslovila svůj nesouhlas. Komparací výzkumných projektů dojdeme k závěru, že výsledky jsou téměř totožné.

Profesionální výzkum provedený CVVM ukázal obraz o postoji společnosti k otázkám týkajících se partnerství homosexuálů. Podobně zaměřený výzkum v rámci studentského projektu přinesl shodné výsledky. Jestliže výzkum zpracovaný v roce 2006 přinesl téměř shodné výsledky jako výzkum provedený v roce 2012, byť se liší po stránce profesionální, můžeme konstatovat, že za období šesti let nedošlo k podstatným změnám v postojích a názorech České veřejnosti k homosexuálům.

Na počátku diplomového projektu byla vymezena základní výzkumná otázka, včetně interpretace podotázek. Prvotní studium odborné literatury a článků zabývajících se daným tématem diplomové práce z mnoha různých zdrojů, umožnilo sestavit podklady, ale také přineslo výzkumníkovi teoretické základy celé škály výzkumných metod, což v souhrnu vedlo k výběru té nejvhodnější metody pro řádné provedení výzkumu se získáním relevantních dat. Informace získané studiem odborné literatury také tvoří základy teoretické části diplomového projektu, ty byly rozšířeny úvahami diplomanta a zaznamenány.

Praktická, resp. výzkumná, část diplomového projektu popisuje provedení výzkumu za použití metody řízeného rozhovoru, který se zabýval zjišťováním odpovědí na podotázky definované v počáteční části. Zpracování výsledků bylo provedeno tak, že získaná data byla analyzována, vyhodnocena a shrnuta do závěrů, které pak byly komparovány se závěry podobného profesionálního výzkumu provedeného CVVM.

Sociální pedagogika je multidisciplinární aplikované odvětví pedagogiky, která působí na celé biodromální dráze člověka, je zaměřena na sociálně znevýhodněnou

mládež a dospělí, jako výchova a pomoc, ve dvou oblastech, kterými jsou prevence a terapie.¹⁰⁹ Sociální pedagogika vymezuje sociálně znevýhodněnou mládež a dospělé, na které je zaměřena, jako problémové děti, skupiny mládeže ohrožené drogami, alkoholem, jedince propuštěné z vazby či výkonu trestu odnětí svobody apod.

Zastávám názor, že je poněkud nešťastné, aby cílovými skupinami sociální pedagogiky byly pouze výše uvedené. Cílové skupiny je třeba definovat v širších souvislostech, resp. velmi obecně, jen jako sociální skupiny. Je přeci zřejmé, že nestačí, aby byla sociální pedagogika svým působením zaměřena pouze na znevýhodněné děti, mládež a dospělé, ale je nutné, aby také působila na děti, mládež a dospělé běžné společnosti, chceme-li sociálně neznevýhodněné.

Diplomový projekt se zabývá právem homosexuálů na rodinný život v kontextu Evropského soudu pro lidská práva. Na podkladě studia odborné literatury a také provedeného výzkumu, byly učiněny závěry, že zde existuje minoritní sociální skupina, která není zcela přijímána majoritní sociální skupinou a tím je krácena na běžných právech. Minoritní sociální skupinu tedy můžeme považovat za znevýhodněnou a tu majoritní za neznevýhodněnou. Z logické podstaty věci vyplývá, že je třeba, aby sociální pedagogika působila právě na neznevýhodněnou sociální skupinu tak, aby došlo k začlenění, nebo spíše k přijetí znevýhodněné sociální skupiny.

Evropská společnost má z historického hlediska zakódováno dojít ke konsenzu cestou dohody a řešení problémů právní cestou před soudem je až krajní možností. Proto je zde předpoklad, že pomocí působení sociální pedagogiky na „běžnou“ společnost by bylo možno dosáhnout kladného společného postoje u celé evropské populace v otázkách homosexuálů a jejich právo na rodinný život by se stalo samozřejmostí.

¹⁰⁹ Kraus B., Základy sociální pedagogiky, Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-383-3, 216 stran

ZÁVĚR

Lidé, kteří žijí na zemi, se od sebe odlišují. Odlišnosti mají svůj původ na základě široké škály okolností, z nichž zmíním pro dokreslení jen demografické, geografické a meteorologické. Tyto odlišnosti mají podíl na členění populace do sociálních skupin. Můžeme říci, že odlišnosti sociálních skupin se projevují nespočetnou mnohostí. Lze z nich uvést zlomek těch, které mají určitý vztah k diplomovému projektu. Zejména jsou jimi odlišnosti v lidském chování, v názorech, uznávání různých hodnot a také v předsudcích.

Novodobý vývoj na evropském kontinentu sebou nese jakýsi trend sjednocování, čehož je příkladem eurozóna, resp. Evropská unie. Některé hlasy tvrdí, že národy žijící v Evropě patří k vývojově velmi vyspělým společnostem ve všech směrech a jejich spojení je dalším krokem vpřed. V globálním pohledu, zdali je tvrzení o kroku vpřed pravdivé, je na zvážení každého z nás. Já se domnívám, že Evropská unie je krok špatným směrem. Jedná se pouze o uspokojování potřeb. Dosáhnu-li takového bohatství, že si budu moci vše koupit, budu se snažit získat moc nad ostatními, jako další stupeň pomyslné hierarchie potřeb, které chci uspokojit. Zjednodušeně řečeno, Evropská unie je systém, který přináší velkým ovládat malé a malí byli vlákáni lští.

Bezesporu však můžeme říci, že v odvětví evropského práva, zahrnující mimo jiné i oblast právní ochrany lidských práv a základních svobod a oblast zákazu diskriminace, je eurozóna určitým přínosem. Ten je možno spatřovat jednak ve vzniku Evropského soudu pro lidská práva a především ve vzniku celé řady konkrétních právních norem. Tím, že Evropská unie v rámci legislativního procesu vytváří a uvádí v platnost právní normy, jejichž dodržování je za určitých podmínek a předem stanovenými postupy vynutitelné, působí na jednotlivé členské státy, aby také ony do svých národních právních řádů implementovali nové právní předpisy sloužící k právní ochraně lidských práv a základních svobod a upevňující zákaz diskriminace. Evropská unie přikládá zákazu diskriminace a ochraně lidských práv a základních svobod nejvyšší důležitost, což je odvoditelné z jejich zakotvení v úvodních ustanoveních právních norem a taktéž v zakotvení v právních normách s nejvyšší právní silou.

Byť již existuje v rámci eurozóny celá řada právních norem upevňujících zákaz diskriminace a chránících lidská práva a základní svobody, které jsou také dodržovány, většinová evropská populace v určitých otázkách zaujímá konzervativní postoje. Tyto

postoje jsou hluboce zakořeněné v lidské mysli na základě letitosti jejich prezentace navenek. Studium materiálů k dané problematice a provedení výzkumu v rámci diplomového projektu ukazuje, že konzervativní postoje zaujímají jedinci ve všech členských státech Evropské unie, nevyjímaje těch, kteří jsou součástí české společnosti, a to jak postoje k otázkám partnerského soužití osob, resp. párů, stejného pohlaví taktéž i k otázkám jejich rodinného života, adopcí a výchovy dětí.

V současné době je jednou z hybných sil sloužících k překonání takovýchto konzervativních postojů Evropský soud pro lidská práva. Na tento soud se lidé obrací s řadou žádostí o pomoc ke sjednání nápravy v oblasti porušování lidských práv a svobod, jako k nejvyšší instanci, po vyčerpání všech zákonných možností v rámci národního právního řádu.

Jako jedno ze základních práv člověka je právními normami nejvyšší právní síly v evropském právním řádu a obdobně i v právních řádech jednotlivých členských zemí deklarováno právo na rodinný život. Obecně platí, že uplatnění či naplnění lidského práva či základní svobody člověka je možnost určitého souboru jednání a opomenutí konkrétní osoby. Tato jednání a opomenutí nezasahují, resp. nenarušují, lidská práva či základní svobody jiných lidí a člověku přinášejí uspokojování jeho potřeb od základních až po ty nejvýše postavené na pomyslném hodnotovém žebříčku.

Odborná veřejnost v České republice i v zahraničí představuje sociální pedagogiku jako péči, pomoc, podporu, která působí svou činností na sociálně znevýhodněné skupiny definované v odborné literatuře. Je zde na místě se zamyslet nad tím, jak může pečovat, pomáhat a podporovat dvojici stejného pohlaví, která chce žít v partnerském soužití a mít rodinu. Přece není nutné, aby sociální pedagogika působila na tento pár, nýbrž je zde nanejvýše žádoucí, aby se zabývala majoritní společností a působila na ní.

V případě, že by dnešní sociální pedagogika přehodnotila svou činnost, především výčet zájmových sociálních skupin, resp. nevybírala pouze některé z nich, ale působila na všechny, stala by se takto další hybnou silou. Lze mít důvodně za to, že sociální pedagogika intervenující na kterékoliv sociální skupiny, také může svou činností působit na sociální skupiny tak, aby došlo k postupnému upouštění od jejich konzervativních postojů a tím spíše přispět k urychlení změn v celé lidské společnosti s ohledem na rozličné oblasti. Je nutno zdůraznit, že činnost sociální pedagogiky

nepřinese výsledky v podobě zásadních změn rychle, nýbrž určitou cestou dílčích změn postupně v delším časovém horizontu. S určitostí můžeme říci, že to však také vede k požadovanému.

Diplomová práce zkoumá možnosti využití sociální pedagogiky při vzdělávání společnosti ne jako zvyšování její odbornosti, ale jako zvyšování obecného vědomí k přijímání nového. Předkládá možnost sociálně-pedagogického působení na jedince a společnost ve snaze přispět k pružnějšímu liberálnějšímu přístupu a ne ke strnulému konzervativnímu. Hovoří také o tom, že sociální pedagogika je v současné době chápána jako péče, pomoc, podpora, což je nanejvýš v pořádku. Ale nemůžeme sociální pedagogiku omezovat ve vztahu k cílovým skupinám. Sociální pedagogika chce být prospěšná lidské společnosti, a proto by se neměla zabývat působením jen na znevýhodněné sociální skupiny, ale musí zaměřit svou působnost na všechny sociální skupiny, včetně majoritní, která není znevýhodněná.

Sociální pedagogika tedy může v jakékoli oblasti, v jakémkoli směru, svou činností v kladném slova smyslu přispívat občanské společnosti, ale za předpokladu velmi širokého, lépe řečeno neomezeného okruhu svých subjektů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

PŘÁVNÍ PŘEDPISY, ZÁKONY, VYHLÁŠKY

- [1] 13th Civil Chamber of the Court of Cassation, Rozhodnutí č. 355/6349, ze dne 24.4.2006, Turecko
- [2] Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie, In: Bundesgesetzblatt BGBl JGS Nr. 946/1811 Bundesrecht konsolidiert
- [3] Code civil, Titre XIII : Du pacte civil de solidarité et du concubinage, Chapitre Ier : Du pacte civil de solidarité (Articles 515-1 à 515-7-1), In: In: Journal officiel de la République française (JORF), Version consolidée au 1 janvier 2013
- [4] Constitutio Apostolica Ioannis Pauli PP. II: Sacrae disciplinae leges, ze dne 25.1.1983, CODEX IURIS CANONICI (Kodex kanonického práva), kánon 1055 § 1, Vatikán
- [5] Dekret prezidenta republiky č. 223, ze dne 30. května 1989, La Gazzetta Ufficiale No 132 z 6.8.1989, Itálie
- [6] Die Verfassung der Bundesrepublik Deutschland, Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949 (BGBl. S. 1), zuletzt geändert durch das Gesetz vom 21. Juli 2010 (BGBl. I S. 944) Německo
- [7] Du pacte civil de solidarité et du concubinage, Titre XIII, Code civil, Francie, In: Le Journal Officiel Republica France, LOI no 99-944 du 15 novembre 1999, konsolidované znění ze dne 1.1.2013
- [8] ECHR, CASE OF EWEIDA AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM, In: HUDOC, Applications nos. 48420/10, 59842/10, 51671/10 and 36516/10, JUDGMENT, STRASBOURG, 15 January 2013
- [9] ECHR, CASE OF H. v. Finland, In: HUDOC, Application no. 37359/09, JUDGMENT, STRASBOURG, 13 November 2012
- [10] ECHR, I. THE CIRCUMSTANCES OF THE CASE, CASE OF H. v. Finland, In: HUDOC, Application no. 37359/09, JUDGMENT, STRASBOURG, 13 November 2012

- [11] ECHR, I. THE CIRCUMSTANCES OF THE CASE, C. Ms Ladele, CASE OF EWEIDA AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM, In: HUDOC, Applications nos. 48420/10, 59842/10, 51671/10 and 36516/10, JUDGMENT, STRASBOURG, 15 January 2013
- [12] ECHR, I. THE CIRCUMSTANCES OF THE CASE, D. Mr McFarlane, CASE OF EWEIDA AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM, In: HUDOC, Applications nos. 48420/10, 59842/10, 51671/10 and 36516/10, JUDGMENT, STRASBOURG, 15 January 2013
- [13] Evropský parlament, sdělení členům č. 54/2011, ze dne 17. 6. 2011, Odůvodněné stanovisko Senátu Rumunska k návrhu nařízení Rady o příslušnosti rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství, KOM(2011)0127 – C7-0094/2011 – 2011/0060(CNS)
- [14] La Constitución Española de 1978, Cortes Generales, Publicado en BOE núm. 311 de 29 de diciembre de 1978, Vigencia desde 29 de diciembre de 1978. Esta revisión vigente desde 27 de septiembre de 2011, Španělsko
- [15] La Costituzione della Repubblica Italiana, In: Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana n. 298, zvláštní vydání ze dne 27. prosince 1947
- [16] La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen de 1789, In: Le Journal Officiel Republica France, Francie, Konsolidované znění
- [17] LOI no 99-944 du 15 novembre 1999 relative au pacte civil de solidarité, Version consolidée au 30 mars 2011, Journal officiel de la République française (JORF)
- [18] Smlouva o Evropské unii, In: Úřední věstník Evropské unie 2012/C 326/01, ze dne 26. října 2012, konsolidované znění, v českém jazyce
- [19] Suomen perustuslaki, In: Finlex 11.6.1999/731, Finsko
- [20] The Constitution of Greece, HELLENIC PARLIAMENT as revised by the parliamentary resolution of May 27th 2008 of the VIIIth Revisionary Parliament, In: Hellenic Parliament, PDF online, ISBN: 960-560-073-0, Řecko
- [21] TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI, In: TÜRK ANAYASA HUKUKU SİTESİ, En son 12 Eylül 2010 tarihli halkoylamasıyla onaylanan 7 Mayıs 2010 tarih ve 5982 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler metne işlenmiştir, Turecko

- [22] Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů 1 až 14, Řím, 4.11.1950
- [23] Usnesení Rady A3-0028/94, Usnesení o rovných právech pro homosexuály a lesby v ES, In: Official Journal of the European Communities 1994 C 61, 28.2.1994, strana 40; Council of Europe Resolution 1728, 2010, Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity, ze dne 29.dubna 2010
- [24] Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky, ve znění pozdějších změn a doplňků, In: Sbírka zákonů. roč. 1993
- [25] Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, In: Sbírka zákonů ČR, roč. 1993
- [26] Zákon č. 9/2010 ze dne 31.5.2010, Permite o casamento civil entre pessoas do mesmo sexo, Španělsko, In: Diário da República, 1.ª série — N.º 105 — 31 de Maio de 2010, on line PDF
- [27] Zákon č. 287, z roku 2009, občanský zákoník, Rumunsko, ve znění pozdějších změn a doplňků
- [28] Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. In: Sbírka zákonů. 13. 12. 1963, roč. 1963. PDF online. ISSN 0322-8037 . § 1. Ve znění pozdějších předpisů

KNIHY, SYNTETICKÉ PRÁCE A MONOGRAFIE

- [1] Bakošová, Z.: *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava, FFUK, 2005, s. 45. In: Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [2] Basedow, J., Hopt, K. J., Dopffel, K., Kötz, H.: *Die Rechtsstellung gleichgeschlechtlicher Lebensgemeinschaften*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2000, 423 s. ISBN 9783161473180.
- [3] Başoğlu, B., Yasan, C.: *National Report: Turkey*, 18TH ANNUAL CONGRESS OF THE INTERNATIONAL ACADEMY OF COMPARATIVE LAW WASHINGTON DC JULY 25-AUGUST 1 2010, American University Journal of Gender, Social Policy & the Law, 2011, Volume 19, Issue 1, on line PDF.

- [4] Boele-Woelki, K., Fuchs, A.: *Legal recognition of same-sex relationships in Europe: national, cross-border and European perspectives*, Intersentia, 2012, 310 s. ISBN 9781780680453.
- [5] Bonini-Balardi, M. a Waaldijk, K.: *Sexual Orientation Discrimination in the European Union: National Laws and the Employment Equality Directive*, The Hague, TMC Asser Press, 2006, 272 s. ISBN 9789067042130.
- [6] Boswell, J.: *The Marriage of Likeness: Same-Sex Unions in Pre-Modern Europe*, FontanaPress, 1994, 412 s. ISBN 0679751645.
- [7] Brown, K.B., Snyder, D.V.: *General Reports of the XVIIIth Congress of the International Academy of Comparative Law*, Springer, 29. 12. 2011, 704 s. ISBN 9789400723542.
- [8] Curry-Sumner, I.: *All's Well that Ends Registered?: The Substantive and Private International Law Aspects of Non-marital Registered Relationships in Europe : a Comparison of the Laws of Belgium, France, The Netherlands, Switzerland and the United Kingdom*, Intersentia, 2005, 600 s. ISBN 9050955320.
- [9] Disman, M.: *Jak se vyrábí sociologická znalost*, Praha: Karolinum, 1993, 374 s. ISBN 8071841412.
- [10] Fessas, A. G.: *National Report: Greece*, 18TH ANNUAL CONGRESS OF THE INTERNATIONAL ACADEMY OF COMPARATIVE LAW WASHINGTON DC JULY 25-AUGUST 1 2010, American University Journal of Gender, Social Policy & the Law, 2011, Volume 19, Issue 1, on line PDF.
- [11] Flauss-Diem, G.: *Europe?*, Presses universitaires de France, 2005, 204 s. ISBN 2951871236.
- [12] Freud, S.: *The Works of Sigmund Freud, Three Contributions to the Theory of Sex, Dream Psychology, A Young Girl's Diary*, s. 10-11, Douglas Editions, 2010.
- [13] Giddens, A., Sutton, P. W.: *Sociology: Introductory Readings*, 3rd Edition, Cambridge, Polity Press, 2010, 376 s. ISBN 9780745648835.
- [14] Ginsburg, T., Dixon, R.: *Comparative Constitutional Law*, Edward Elgar Publishing, 2011, 680 s. ISBN 978 1 84844 539 0.

- [15] Halsall, P.: *Homosexual Eros in Early Greece*, Fordham University, New York Press, 1986.
- [16] Heinze, E.: *Sexual Orientation: A Human Right. An Essay on International Human Rights Law*, Dordrecht, Boston, London, Martinus Nijhoff Publishers, 1995, 416 s. ISBN 9780792330189.
- [17] Helfer, L. R.: *Will the United Nations Human Rights Committee Require Recognition of Same-Sex Marriage?*, The legal recognition of same-sex partnerships: A Study of National, European and International Law, Legal recognition of same-sex partnerships, 2001, s. 733-741, ISBN 1841131385.
- [18] Hendl, J.: *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- [19] Holub, M., Hyklová, J.: *Zákon o rodině: komentář a předpisy související*, 8. vydání, Praha Linde, 2007, 751 s. ISBN 8072016687.
- [20] Hrušáková, M., Králíčková, Z.: *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání, Brno, Doplněk, 2006, 400 s. ISBN 8072391925.
- [21] ILGA-Europe.: *Equality for lesbians and gay men : a relevant issue in the EU accession process*, Brussels ILGA-Europe, 2001, 97 s. ISBN 9730022968.
- [22] Kennedy, H.: *Karl Heinrich Ulrichs Pioneer of the Modern Gay Movement*, Peremprory Publications, San Francisco, 2002, 333 s.
- [23] Kotišová, M.: *Sexual orientation discrimination in countries applying for EU membership*. In: Equality for lesbians and gay men: a relevant issue in the EU accession process. Brussels: A Report by ILGA Europe, 2001, 97 s. ISBN 9730022968.
- [24] Kountouriotis, V. P.: *Divergent Jurisprudence of International Administrative Tribunals: A Reality or a Post-Modern Anxiety?* Thesis, Leiden University, 2006.
- [25] Kraus, B.: *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 9788073673833.
- [26] Kraus, B., Poláčková, V.: et al. *Člověk – prostředí – výchova*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001, 200 s. ISBN 8073150042.

- [27] Kučera, J., Radvan, E.: *Vybrané problémy metodologie vědy*, IMS Brno, 2008
- [28] Lampo, D.: *A Fundamental Freedom Why Republicans, Conservatives, and Libertarians Should Support Gay Rights*, Rowman & Littlefield Publishers, 2012, 216 s. ISBN: 1442215712.
- [29] Merin, Y.: *Equality for same-sex couples : the legal recognition of gay partnerships in Europe and the United States*, University of Chicago Press, 2002, 397 s. ISBN 0226520315.
- [30] MÜHLPACHR, P.: *Měření kvality života jako metodologická kategorie*, „Kvalita života a rovnost příležitostí – z aspektu vzdělávání dospělých a sociální práce“, Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, Prešov, 2005.
- [31] MÜHLPACHR, M., VAĎUROVÁ, H.: *Vymezení, dimenze a měření kvality života*. Popelová, J. (ed.) Kapitoly ze speciální pedagogiky, 2006. Brno: Paido. ISBN 8073151200.
- [32] Radvan, E.: *O vědě a metodologických specifikách společenských věd*, IMS Brno, 2008.
- [33] Roca, E.: *Homosexual Families: Adoption and Foster Care*, Wellchi Working Paper Series No. 6/2007. Barcelona: Children's Well-being International Documentation Centre, 2007.
- [34] vku loveka a jeho socializace v evrop - 2005, Brno, 2005, 415 s. ISBN 8090293670.
- [35] Swedish Government, Information material Ministry of Justice, *Gender-neutral marriage and marriage ceremonies*, Ju 09.01e, 30. 4. 2009, on line PDF.
- [36] Uzel, R.: *Mýty a pověry v sexu*, XYZ, 2004, 208 s. ISBN 8086864057.
- [37] Verschraegen, B., Blanpain, R.: *International encyclopaedia of laws, Private international law*, The Hague, the Netherlands ; Boston : Kluwer Law International, 2001, ISBN 9789041115553
- [38] Verschraegen, B., Neisser, H.: *Gleichgeschlechtliche „Ehen“*, Wien : Verlag Medien und Recht, 1994, 286 s. ISBN 3900741247.

- [39] Verschraegen B.: *The Right to Private Life and Family Life, the Right to Marry and to Found a Family, and the Prohibition of Discrimination*, Publication: Legal recognition of same-sex couples in Europe Legal recognition of same-sex couples in Europe, ed. by Boele-Woelki, K., Fuchs, A., Intersentia Antwerp, 2003, s. 194-211, ISBN 9050952976.
- [40] Waaldijk, K., Clapham, A.: *Homosexuality, a European Community issue : essays on lesbian and gay rights in European law and policy*, Dordrecht, Boston: M. Nijhoff Publishers, 1993, 426 s. ISBN 9780792320388
- [41] Waaldijk, K.: *Small Change: How the Road to Same-Sex Marriage Got Paved in the Netherlands, Legal Recognition of Same-Sex Partnership*, A Study of National, European and International Law, s. 437 – 464, Hart Publishing 2001, OCLC 703552782, on line PDF.
- [42] Waaldijk, K.: *Same-Sex Partnership, International Protection*, Max Planck Encyclopedia for Public International Law , Oxford: Oxford University Press, on-line vydání 2009, www.mpepil.com, PDF online.
- [43] WHO: *Mezinárodní klasifikace nemocí: mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů*, ve znění desáté decenální revize MKN-10, Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky, 1993, 779 s. ISBN 8071697877.
- [44] Wintemute, R., Andenas, M.: *Legal Recognition of Same-Sex Partnerships*, A Study of National, European and International Law, Hart Publishing, 2001, 790 s. ISBN 9781841131382.
- [45] Zambrano, V.: *National Report: Italy*, 18TH ANNUAL CONGRESS OF THE INTERNATIONAL ACADEMY OF COMPARATIVE LAW WASHINGTON DC JULY 25-AUGUST 1 2010, American University Journal of Gender, Social Policy & the Law, 2011, Volume 19, Issue 1, on line PDF.

ČASOPISY A JINÉ ZDROJE

- [1] Belkin, L.: *Dutch Views on Same-Sex Marriage*, The New York Times, Style, 2012.
- [2] Blahož, J.: *Sjednocijící se Evropa a lidská práva*, APLIKOVANÉ PRÁVO, č. 1, rok 2003, s 5-27.

- [3] Haderka, J. F.: *K opětovnému pokusu o institucionalizaci homosexuálních svazků*. Parlamentní zpravodaj, č. 5, rok 1999, s. 17-19.
- [4] Mach, P.: *Hospodářské noviny*, 17.2.2006.
- [5] Mallon, G.: *The Home Study Assessment Process for Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Prospective Foster and Adoptive Families*, *Journal of GLBT Family Studies*, 7, č. 1-2, s. 9-29, Taylor & Francis 2001, ISSN 1550-428X.
- [6] Maxwell, N. G.: *Opening Civil Marriage to Same-Gender Couples: A Netherlands-United States Comparison*, *Arizona journal of international and comparative law*, Vol. 18, No. 1, s. 142-207, Vol. 18, No. 1, s. 142-207, 2001, ISSN 0743-6963.
- [7] *Město Padova uznalo svazky gayů*, 7.12 2006, *Lidové noviny*.
- [8] Sněmovní tisk 1075/0, vládní návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví, 2001.
- [9] Waaldijk, K.: *Civil Developments: Patterns of Reform in the Legal Position of Same-Sex Partners in Europe*, *Canadian Journal of Family Law*, č. 17, 2000, s. 61 – 87.
- [10] Wint, J.: *Právní analýza osvojení dítěte*, Praha 2009.
- [11] Zukaite G.: *Does the Prohibition of Same-Sex Marriages Violate Fundamental Rights and Freedoms?*, *International Journal of Baltic Law*, Issue no.4 /2005, s. 25.

INFORMACE Z INTERNETU

- [1] Ames, P.: *Dutch gays don't take advantage of opportunity to marry*, *Global Post - International News, Home, Regions, Europe, BeNeLux*, 2011, [on-line] [Cit. 19.10.2012], Dostupný z: <http://www.globalpost.com/dispatch/news/regions/europe/benelux/110419/netherlands-gay-rights-same-sex-marriage>.
- [2] Baršová A.: *PARTNERSTVÍ GAYŮ A LESBIČEK: KDY DOZRAJE ČAS PRO ZMĚNU?* *Poradna prava*, 2001, [on-line] [Cit. 19.10.2012], Dostupné z: <http://poradna-prava.cz/diskriminace/rp-barsova.phtml.htm>.
- [3] Baršová A.: *PARTNERSTVÍ GAYŮ A LESBIČEK: KDY DOZRAJE ČAS PRO ZMĚNU?* *Poradna prava*, 2001, [on-line] [Cit. 19.10.2012], Dostupné z: <http://poradna-prava.cz/diskriminace/rp-barsova.phtml.htm>.

- [4] BBC NEWS, Europe, *Belgium passes gay adoption law*, BBC News Europe, 2006, [on-line] [Cit. 19.10.2012], Dostupný z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4929604.stm>.
- [5] *Britští biskupové proti nové definici manželství*, Radio Vaticana, česká sekce, [on-line] [Cit. 19.10.2012], Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=16033>.
- [6] Centrum pro výzkum veřejného mínění. *Češi o některých právech homosexuálních párů*. [on-line] [Cit. 17.06.2012] Dostupné z: <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=zpravy&r=1&shw=100694>.
- [7] *Co je důležité vědět o kvalitativním výzkumu?*, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Univerzitní institut, [on-line] [Cit. 19. 5. 2012], Dostupné z: web.uni.utb.cz/cs/docs/Kvalitativn___v___zkum_-_NMgr..ppt.
- [8] *Data získávaná metodami kvantitativního výzkumu*, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Univerzitní institut, [on-line] [Cit. 19. 5. 2012], Dostupné z: web.uni.utb.cz/.../Data_z_sk__van___metodami_kvantitativn___ho_v___zkumu.ppt.
- [9] *Důležité informace – co byste měli vědět o Brně*, Magistrát města Brna, [on-line] [Cit. 17.06.2012] Dostupné z: <http://www.brno.cz/turista-volny-cas/informace-a-zajimavosti-o-meste/>.
- [10] *Důvodová zpráva k zákonu o soužití osob stejného pohlaví*, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupný z: <http://194.213.41.20/justice/ms.nsf/Dokumenty/3C2F3BFAF6F5A45BC1256AE3003C4FD9>.
- [11] *Gay Family Life, Dad and Me*, 29. 3. 2012, [on-line] [Cit. 23.5.2012], Dostupný z: <http://gayfamilylife.wordpress.com/>.
- [12] Halsall P.: *Homosexual Eros in Early Greece*, Fordhan University New York Press, 1986, [on-line] [Cit. 17.06.2012] Dostupné z : <http://www.fordham.edu/halsall/pwh/greekeros.asp>.
- [13] *Homosexualita*. Wikipedie, otevřená encyklopedie, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupný z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Homosexualita>.

- [14] Homosexualita: normální varianta lidského chování?, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupné z: <http://zod.reformace.cz/homosexualita-normalni-varianta-lidskeho-chovani-cislo-68>.
- [15] *Homosexuální páry v Dánsku získaly omezené právo adopce dětí*, Revue iDnes, 20.5.1999, ČTK, [on-line] [Cit. 17.5.2012], Dostupný z : http://revue.idnes.cz/lidicky.asp?r=lidicky&c=990520_173648_senzace_jup.
- [16] *Children with Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Parents*, [on-line] [Cit. 23.5.2012], Dostupný z: http://www.aacap.org/cs/root/facts_for_families/children_with_lesbian_gay_bisexual_and_transgender_parents.
- [17] *JUDIKATURA TÝKAJÍCÍ SE PRÁV SEXUÁLNÍCH MENŠIN*, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupné z: <http://lgbt.poradna-prava.cz/judikatura.html>.
- [18] *Malawi President Pardons Gay Couple*, N.Y. TIMES, May 29, 2010, [on-line] [Cit. 7.6.2012], Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2010/05/30/world/africa/30malawi.html>.
- [19] *Matrimoni gay, no della Consulta ai ricorsi "Materia di competenza del Parlamento,"* la Repubblica (It.), 14.4.2010, [on-line] [Cit. 19.10.2012], Dostupné z: http://www.repubblica.it/cronaca/2010/04/14/news/consulta_matrimoni_gay-3344318/.
- [20] *Overview of Lesbian and Gay Parenting, Adoption and Foster Care*, 6. 4. 1999, [on-line] [Cit. 23.5.2012], Dostupný z: http://www.aclu.org/lgbt-rights_hiv-aids/overview-lesbian-and-gay-parenting-adoption-and-foster-care.
- [21] Park A.: *Study: Children of Lesbians May Do Better Than Their Peers*, 7. 6. 2010, [on-line] [Cit. 23.5.2012], Dostupný z: <http://www.time.com/time/health/article/0,8599,1994480,00.html>.
- [22] *Partnerské soužití*, Europa.eu, [on-line] [Cit. 17.06.2012] Dostupné z: http://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/index_cs.htm.
- [23] *Partnerství ve světě*, [on-line] [Cit. 17.5.2012], Dostupné z: <http://iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=374>.

- [24] *Počty obyvatel v obcích, statistické údaje k 1. 1. 2012*, Ministerstvo vnitra ČR, [on-line] [Cit. 27.11.2012], Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>.
- [25] *Portugal's president to ratify same-sex marriage law*, BBC News 17 May 2010, [on-line] [Cit. 17.06.2012] Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8688503.stm>.
- [26] Procházková M.: *Svatby by mohla nahradit registrace. Čechům se totiž do sňatků nechce*, iDnes.cz, 2011, [on-line] [Cit. 23.5.2012], Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/svatby-by-mohla-nahradit-registrace-cechum-se-totiz-do-snatku-nechce-1g5-/domaci.aspx?c=A110830_105702_domaci_taj.
- [27] *Rakousko: registrované partnerství schváleno*, euportal.parlamentnilisty.cz, ze dne 26.12.2009, [on-line] [Cit. 23.5.2012] Dostupné z: <http://euportal.parlamentnilisty.cz/Articles/5453-rakousko-registrovane-partnerstvi-schvaleno.aspx>.
- [28] *Registrované partnerství ve světě*, Gay iniciativa v České republice, Archiv, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=374>.
- [29] *Registrované partnerství*, Unikátní archiv SOHO v ČR a GI v ČR vývoje boje za prosazení registrovaného partnerství v ČR, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=74>.
- [30] Robinson B. A.: *Same-sex marriage (SSM) in Belgium*, Ontario Consultants on Religious Tolerance, 2003, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupný z: http://www.religioustolerance.org/hom_mar10.htm.
- [31] *Same-Sex Unions throughout Time, A History of Gay Marriage*, Randomhistory.com, 2011, [on-line] [Cit. 25.5.2012], Dostupný z: <http://www.randomhistory.com/history-of-gay-marriage.html>.
- [32] *Sňatečnost*, Český statistický úřad, 22.6.2012, [on-line] [Cit. 7.6.2012], Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>.
- [33] *Sňatek homosexuálů umožňuje zatím jen pět zemí v Evropě*, Vídeň/Praha, ČTK, 2009, [on-line] [Cit. 23.5.2012], Dostupné z: http://www.denik.cz/ze_sveta/snatek-homosexualu-umoznuje-zatim-pet-zemi-v-evrop.html.

- [34] *Sweden : Registered partnership act*, 1994, [on-line] [Cit. 7.6.2012], Dostupné z: <http://www.france.qrd.org/texts/partnership/se/sweden-act.html>.
- [35] *Španělští gayové začínají s adopcí dětí*, Aktuálně.cz, 2006, [on-line] [Cit. 23.5.2012], Dostupný z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=252519>.
- [36] *Švédská církev schválila církevní sňatky osob stejného pohlaví*, 16.3.2007, [on-line] [Cit. 23.5.2012], Dostupný z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/clanek.phtml?id=380532>.
- [37] *Tajemný svět gayů*, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupné z: <http://www.bazi.cz/spolecnost-a-my/tajemny-svet-gayu.html>.
- [38] Tóth A.: *All equal... but some more than the others: The case of homosexual marriage*, Nouvelle-Europe, London Redaction, 8.4.2012, [on-line] [Cit. 7.6.2012], Dostupné z: <http://www.nouvelle-europe.eu/node/1472>.
- [39] *Turkey objects to gay marriage allusion in council dokument*, DAILY NEWS LEADING NEWS SOURCE FOR TURKEY AND THE REGION, ANKARA – Hürriyet 23.2.2010, [on-line] [Cit. 19.10.2012], Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=turkey-vetos-gay-marriages-2010-02-23>.
- [40] *Úvod \ Kdo jsme*, CVVM, Akademie věd České republiky, [on-line] [Cit. 19.12.2012] Dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/o-nas/kdo-jsme>.
- [41] *Vie en couple (Život párů)*, INSEE, francouzský národní institut pro statistiku a ekonomické studie, [on-line] [Cit. 19.6.2012], Dostupné z: http://www.insee.fr/fr/themes/document.asp?ref_id=T10F032.
- [42] Hill, T. T.: *What Can You Do With Two Mommies?*, 6. 2. 2012, [on-line] [Cit. 23.5.2012], Dostupný z: <http://gayfamilylife.wordpress.com/>.
- [43] *Zákon o registrovaném partnerství již mají mnohé evropské země*, Vídeň/Praha, ČTK, 2009, [on-line] [Cit. 7.5.2012], Dostupné z: http://www.epravo.cz/v01/index.php3?s1=3&s2=0&s3=0&s4=0&s5=0&s6=0&m=1&typ=clanky&back%5Bs1%5D=3&back%5Bs2%5D=0&back%5Bs3%5D=0&back%5Bs4%5D=0&back%5Bs5%5D=0&back%5Bs6%5D=0&recid_cl=38379.

[44] *Zákony týkající se dětí vyrůstajících v homosexuálních rodinách*, [on-line] [Cit. 7.6.2012], Dostupné z: http://www.stejnarodina.cz/clanek-ochrana_ditete-157-3__zakony_tykajici_se_deti_vyrustajicich_v_homosexualnich_rodinach.htm.

[45] *Zákony týkající se homosexuality*, Wikipedie Otevřená encyklopedie, [on-line] [Cit. 7.6.2012], Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1kony_t%C3%BDkaj%C3%ADc%C3%AD_se_homosexuality#Evropa.

[46] *Zvláštní matrika - zápis matriční události*, Statutární město Brno, [on-line] [Cit. 7.6.2012], Dostupné z: <http://www.stred.brno.cz/zvlastni-matrika-zapis-matricni-udalosti>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ABGB	Rakouský občanský zákoník.
apod.	a podobně.
CVVM	Centrum pro výzkum veřejného mínění
č.	číslo
čl.	článek
ČR	Česká republika
DSM-II	Diagnostický a statistický manuál nemocí
ECHR	Evropský soud pro lidská práva.
např.	například.
NATO	Severoatlantická aliance - euroatlantický mezinárodní vojenský pakt
odst.	odstavec
PACS	Občanský pakt solidarity
resp.	respektive.
Sb.	Sbírka zákonů
SOHO	Sdružení organizací homosexuálních občanů
tzv.	takzvaně
WHO	Světová zdravotnická organizace

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I - Skladba náhodného vzorku dotazovaných osob

Příloha P I:

Skladba náhodného vzorku dotazovaných osob

	ZŠ	SŠ (U)	SŠ (M)	VŠ	
17-30 let	20	4	8	3	35
31-50 let	0	5	17	9	31
51- a více let	0	11	6	1	18
	20	20	31	13	84

stupeň vzdělání	ZŠ - základní vzdělání
	SŠ (U) - středoškolské vyučen
	SŠ (M) - středoškolské s maturitou
	VŠ - vysokoškolské

